

Bernardim

KNIHA
STESKU

Ribeiro

ARGO

Bernardim KNIHA STESKU *Ribeiro*

ISBN 978-80-257-0078-5

9 788025 700785 >

Bernardim Ribeiro KNIHA STESKU

Román *Kníha stesku* Bernardima Ribeira je jednou z prvních ukázek původní portugalské prózy. Vznikl v 16. století, v době, kdy Portugalsko zažívalo na jedné straně období slávy zámořských objevných plaveb a vybojů, zároveň však život jeho společnosti dramaticky poznamenala vypjatá náboženská nesnášenlivost. Lze předpokládat, že tyto okolnosti jsou důvodem řady dodnes neobjasněných otázek a záhad, které román obestírají a jež se týkají života samotného autora i rozsahu vlastního Ribeirova textu, především však výkladu jeho románu – jenž je zdánlivě pouze volným spojením tří milostných epizod – a ostatních autorových děl, k nimž patří několik eklog a dalších básnických skladeb. O jejich objasnění se snaží přední portugalští i zahraniční filologové, filozofové a teologové, jejichž názory a hypotézy se mnohdy zcela liší. Zásadním přelomem v ribeirovském bádání byly studie, které v nich objevily skryté významy. Snaha odkrýt je a uspokojivě vysvětlit však vedla k dalším, dodnes neuzavřeným diskusím.

Bernardim Ribeiro byl významný básník 16. století, který jako jeden z prvních pěstoval v Portugalsku vedle tradičního rozměru redondily i nové formy italského stilnovismu. Je rovněž autorem románu *Kníha stesku*, který byl pro svoji obtížnou srozumitelnost a nejasnosti, jež obestírají jak samo dílo, tak básnickovy eklogy a spisovatelův život, dosud přeložen pouze do několika jazyků.

O autorovi je známo, že se narodil pravděpodobně po r. 1490 v jižní části Portugalska ve vesnici Torrão, která je několikrát zmíněna v jeho díle. Není však zatím přesně známo, kdy, kde ani za jakých okolností zemřel. Zmíněný román vznikl pravděpodobně před jeho smrtí kolem r. 1540 (zatím nejstarší známý rukopis pochází, podle názoru jeho objevitele, z období mezi roky 1530–1540) a knižně byl vydán poprvé ve Ferrare r. 1554. V 16. století vyšel ještě ve dvou knižních vydáních, z nichž třetí je kopíí prvního, ale druhé (Évora 1557) se od ostatních dvou liší mnohem větším rozsahem. Přidané kapitoly však podle závěrů většiny dnešních literárních kritiků nepocházejí z pera Bernardima Ribeira. Z tohoto důvodu se dlouho vedly diskuse i o přesném rozsahu autorova textu, který je v českém vydání doveden za romanci o Avalorovi, jež uzavírá třetí z milostných příběhů a která by mohla být rovněž adekvátním zakončením.

Obra editada com o apoio do Instituto Camões – Ministério dos Negócios Estrangeiros de Portugal.

Vydání knihy podpořil Instituto Camões – Ministerstvo zahraničních věcí Portugalska.

Masarykova univerzita Filozofická fakulta - Ustřední knihovna	
Prir.č.	13593-15
Sign.	869.0-2/BE3-1
Syst.č.	579518

Přeložila Marie Havlíková

© Argo, 2008

Translation © Marie Havlíková, 2008

Postface © Marie Havlíková, 2008

ISBN 978-80-257-0078-5

PROLOG

Co mladou dívku mě odvedli z matčina domu¹ do dalekých končin. Jaká toho tenkrát byla příčina, jsem se nedozvěděla, byla jsem ještě malá. Nyní se mi jako jediná jeví, že již tenkrát mělo být, co potom bylo. Žila jsem tam tak dlouho, jak bylo nutné, protože jsem nemohla žít jinde. Byla jsem v té zemi velmi šťastna, avšak zakrátko se pro mne nebohou změnilo všechno, co jsem hledala v dávném čase a co jsem po dlouhý čas hledala dál. Velké bylo to neštěstí, jež mě učinilo smutnou, či možná mě učinilo šťastnou. Když jsem viděla, jak se tolik věcí změnilo v jiné, jak se i radost změnila v největší hoře, propadla jsem takovému zármutku, že mě tížilo více to dobré, co jsem již zakusila, než to zlé, co jsem právě zakoušela.

Pro potěchu – pokud arci ve smutcích a strastech jáka je – jsem si zvolila, že odejdu žít na tuto horu, kde samo místo i nemožnost hovořit s lidmi byly tím, čeho mi v mém trápení bylo zapotřebí, neboť by byla bývala velká chyba, kdybych se po tolikerych utrpeních, jež jsem těmato svýma očima viděla, odvážila ještě očekávat od světa pokoj, jež nedal nikomu. A dlím tedy sama, tak vzdálena všem lidem a ještě víc sobě samé, na místě, odkud vidím na jedné straně jen hory, které se nikdy nemění, a na druhé vody moře, jež nejsou nikdy klidné, a kde, jak jsem se domnívala, již na ono neštěstí zapomínám, neboť ono a potom i já jsme vší mocí, jak nejvíce jsme mohly, hleděly nezanechat ve mně nic, v čem by se mohlo usadit hoře nové. Ta hora především odedávna byla a stále je osídlena smutky, a ne bezdůvodně. Zdá se, že neštěstí se může změnit v jiné neštěstí, dobro však že se v jiné dobro nemění. A tak se stalo, že jsem byla podivným řízením osudu přivedena na místo, kde mi byly v cizích příbězích předvedeny všechny mé úzkosti, a ani můj sluch přitom nezůstal ušetřen svého dílu bolesti.

Tam jsem tehdy viděla, že jsem měla mít sama se sebou stejný soucit, jaký jsem měla s někým jiným, pokud jsem já nechovala ke své bolesti větší náklonnost, než jakou ke mně zřejmě choval ten, jenž byl její příčinou. Příčina mého smutku je však tak velká, že jsem ho již nehledala, aniž by to pro mne byla újma. A tak se mi zdálo, že jsem již tehdy začala hledat onu změnu, kterou v sobě nacházím, jestliže

se mi tato země, v níž mě potkala, zalíbila o tolik více než kterákoliv jiná, že jsem do ní přišla strávit těch několik dnů života, které mi, jak jsem se domnívala, zbývaly. I v tom jsem se však zmyšlila stejně jako v ostatním, neboť zde dlím již dvě léta, a nejsem ještě ani s to určit, kdy mě čeká poslední hodina. Nemůže však již být daleko.

To ve mně vyvolalo pochyby, zdali mám věci, které jsem viděla a slyšela, začít sepisovat. Ale potom jsem se zamyslela a usoudila jsem, že obavy z toho, že co jsem viděla, nedopíše, nejsou důvodem, abych to neučinila, neboť nebudu psát pro nikoho jiného než pro sebe samu, a pro mě věci nenaplněné nebudou ničím novým. Což jsem já kdy spatřila, že by radost došla naplnění či zlo že by mělo konce? Usoudila jsem tedy, že nemohu čas, který jest mi strávit v této pustině, jak se zlíbilo mé zlé sudbě, naplnit ničím, po čem bych více toužila. Neboť Bůh tomu chtěl a taková budiž i vůle má.

Ocitne-li se kdy kniha tato v rukou šťastných lidí, ti necht' ji nechtou, neboť pokud jim snad bude připadat, že jejich osudy mohou podléhat změně stejně jako ty, o nichž vypráví, jejich radost se umenší. A to by mě bolelo, ať už bych dlela kdekoliv, neboť dosti již na tom, že jsem se narodila pro své hoře, nechci tu být ještě pro hoře jiných. Ti smutní ji číst budou moci, těch však tam² nebylo více poté, co se v ženách zrodil soucit. Pouze v ženách, v mužích však vždy dlela neláska. Pro ženy ji však nepíše, neboť jejich osud je tak zlý, že je nemůže nic utěšit, vše

by je zarmoutilo ještě víc. Bylo by nerozumné chtít, aby ji četly, naopak je snažně prosím, aby se jí vyhnuly stejně jako všem příčinám smutku. Neboť i tak bude poskrovnu dní, kdy budou moci být šťastné, protože tak je dáno neblahou sudbou, s níž se rodí. Jedinému člověku mohla být určena, o tom jsem se však již od chvíle, kdy jej jeho i moje bída zavedla do dalekých cizích krajů, nikdy nic nedozvěděla, a já dobře vím, že ať je živ či mrtev, zem jej nosí bez jakékoliv radosti.

Ach, můj věrný příteli, kdo mi vás odvedl tak daleko! Vždyť jen my dva, vy se mnou a já s vámi, jsme přivykli prožívat své velké strasti, jež však byly tak malé v porovnání s těmi následujícími. Byl jste mým důvěrníkem, a když jste odešel, vše se změnilo ve smutek: ten zrovna jako by byl číhal, jen abyste už šel. A k dovršení mého žalu mi po vašem odchodu nebyla dopřána ani útěcha zvědět, do jakých končin jste odešel, neboť to by mým očím bylo přineslo úlevu pokaždé, když by v tu stranu pohlédly. Vše mi bylo vzato, na mé neštěstí nebylo žádného léku ani útěchy. To mi mohlo dopomoci k rychlé smrti, leč nedopomohlo mi k ní. K vám byl neblahý osud alespoň trochu milosrdný, když vás odvedl daleko z této země, neboť ač jste musil zakusit hoře, dopřál vám, abyste se o něm později nedoslechl. Ach já ubohá, když nyní mluvím, a ani nevidím, že má slova odnáší vítr a ten, k němuž promlouvám, mě nemůže slyšet!

Dobře vím, že jsem se nenalézala v rozpoložení vhodném k tomu, do čeho se chci nyní pustit, neboť psaní

vyžaduje svrchovaný klid, a mnou mé strasti smýkají a vedou mě tak, že jsem nucena přijímat slova, jež mi předkládají, protože mnohem více než inspiraci jsem nucena sloužit své bolesti. V mé skromné knížce shledáte mnohé z těchto vad, ty však jsou důsledkem mé sudby. Ale proč bych se vlastně měla jimi zabývat a proč by mi měly vadit, vždyť tahle kniha bude o tom, co v ní je psáno! O smutcích nelze nic vyprávět spořádaně, neb se přiházejí neuspořádaně, a mně ostatně vůbec nezáleží na tom, že ji nebude nikdo číst, poněvadž ji sepisuji jen pro jediného, a tedy pro žádného, neboť o něm, jak jsem řekla, již dlouho nevím. Má-li mi však ještě kdy být dopřáno, aby zhlédl tento malý výplod mých dlouhých vzdechů, ač chovám mnoho jiných přání, vyplnění tohoto by mi věru stačilo.

Na této hoře, nejvyšší ze všech, kterou jsem vyhledala pro samotou, jakou jsem jinde nenašla, jsem tedy žila: buď jsem chodila až dole po údolích, jež ji obklopují, nebo jsem vystoupila až na její vrchol a pohlížela do kraje, jak končí u moře, a dále na moře, rozkládající se za ním a končící v nedohlednu. Když však nadcházela noc, souznící s mými úvahami, když jsem viděla ptáky, jak se navzájem svolávají, hledající si útočiště, když sama země jako by se chtěla upokojit, tu jsem se smutná, s dvojnásobnou tíží, než s jakou jsem se probouzela, odebírala do svého skrovného příbytku, kde pouze Bůh je dobrým svědkem mého spánku.

A tak jsem trávila čas, když jsem nedávno, po jedné z minulých nocí, spatřila, hned jak jsem vstala, jak krásné ráno nastalo, jak opouští výšiny a půvabně se rozprostírá po údolích, neboť slunce již vystoupilo nad obzor a ve snaze opanovat zemi se postupně zmocňovalo kopců. Něžní ptáčky třepotali křídly a poletovali, hledajíce jeden druhého. Pastýři, obklopení stády a vyhrávající na píšťaly, již začínali stoupat k hřebenům hor. Zdálo se, že ten přeradostný den nastává pro všechny. Jedině moje strasti, když viděly přicházet svůj opak, zjevně mocný, se ke mně navrátily a předstířely mi před očima, kolik radosti mohl ten den přinést, kdyby se nebylo vše tak změnilo, a tak pouze pro mne se to, co vše ostatní rozradostnilo, stalo příčinou smutku. A jelikož mi mé strasti – aby se naplnilo, co osud již přichystal – začaly přicházet skrze vzpomínku na jistou dobu, která již uplynula – kéž však by byla nikdy nenastala –, a ovládly mě, již jsem nesnesla setrvávat déle ve svém příbytku a zatoužila jsem odebrat se na osamělé místo, kde by mi vzdechy přinesly úlevu. A bylo ještě ráno, když jsem se, jako bych něco tušila, rozhodla sestoupit k úpatí téhle hory, jež oplývá košatým stromovím, svěží travou a libým stínem a kudy po celý rok protéká říčka, jejíž šumění se za tichých nocí nese k vrcholu hory teskným tónem, který mi mnohokrát zabránil ve spánku. K ní chodím častokrát vyplakat své slzy a z ní je také bezpočtukrát znovu piji.

A tu se již počalo dělat dusno a já jsem tolik spěchala, abych unikla před ním či před neblahým osudem, jenž

mě unášel, že jsem cestou třikrát či čtyřikrát upadla, jelikož jsem se však domnívala, že jsem již smutná, a nemám se tedy víc čeho obávat, nic jsem nedbala toho, čím mne zřejmě chtěl Bůh zpravit o změně, která měla nastat. Když jsem přišla na břeh, rozhlížela jsem se, hledajíc co největší stín, a zdálo se mi, že takový je za řekou. I pravila jsem sama k sobě, že z toho lze vpozorovat, že nejvíce toužíme po tom, co můžeme mít jen s největšími obtížemi, neboť přejít na druhou stranu bylo možné jediné přes vodu, jež tam teče mírněji a je hlubší než v jiných místech. Já však, která jsem vždy radostně šla v ústřety vlastní újmě, jsem přešla na druhou stranu a usedla do hlubokého stínu zeleného jasanu, jenž se mírně naklání k zemi a některé větve rozprostíral nad vodou. Tok říčky byl v tom místě trochu prudší, a aby se vyhnula balvanu čnicímu uprostřed nad hladinu, s ševlením se rozdělovala na dva proudy. A já jsem na to místo upírala oči a počala jsem rozmýšlet nad tím, jak i věcem, které nejsou nadány chápáním, je dáno navzájem si působit zármutek; i učila jsem se tam nalézat jakous útěchu ve svém neštěstí, neboť stejně ten balvan rmoutil vodu, která chtěla dál jít svou cestou, jak to kdysi činíval můj neblahý osud všemu, co jsem nejvíce milovala, neboť nyní již nemiluji nic. A z toho ve mně rostl žal, protože voda se za tím balvanem opět spojovala a dál nehlučně tekla, zdálo se však, že tam teče rychleji než na opačné straně, a já si říkala, že tomu tak je nejspíš proto, aby se rychleji

vzdálila od balvanu, jenž tam nepřátelsky čněl a protivil se jejímu přirozenému toku.

Nedlouho jsem takto přemítala, když na zelenou haluz, jež se nad vodou prostírala, usedl slavík, a tak přesladce počal pět, že jsem byla zcela unesena tím, co jsem slyšela. Lkal čím dál úpěnlivěji a každou chvíli se zdálo, že je již znaven a chce skončit, vždy se však náhle znovu rozezpíval, jako by byl teprve začal. Ten smutný ptáček, jenž tak žalostně lkal, padl náhle bůhvíproč mrtev do vody, a jak padal mezi větvemi, spadlo také mnoho listů, a to působilo, jako by ten strom projevil zármutek nad jeho neblahým osudem. Voda jej odnášela a s ním i ty listy. Chtěla jsem jej uchopit, ale bránily mi v tom křoviny rostoucí kolem až k řece i prudký proud, který ho rychle unášel pryč z mého dohledu. Když jsem však náhle viděla mrtvého toho, jehož jsem jen chvíli předtím slyšela zpívat, tolik mě zabořilo srdce, že jsem nemohla zadržet slzy.

Jistě bych si nepomyslila, když jsem ztratila cos jiného, že bych ještě mohla pro něco na tomto světě tak srdceryvně plakat. Můj zármutek však nebyl zcela marný, neboť ač byl příčinou mých slzí nešťastný osud toho ptáčka, jak se mi řinuly, přidaly se k nim jiné mé smutné vzpomínky. Dlouhou chvíli jsem tak setrvala s očima, v nichž se zračily strasti, které mě již tehdy dlouho soužily a ještě dlouho sužovat budou, dokud nepřijde ta chvíle, kdy mi kdosi cizí ze soucitu zatlačí oči, jež mi vždy nenasytně, jako by se nikdy nemohly nabažit slzí, ukazovaly hoře.

Jak jsem hleděla tím směrem, kam plynula voda, pocítila jsem, že se větve stromů pohnuly. Domnívala jsem se, že je to cosi jiného, i zmocnil se mě strach, ale podívala jsem se tam, a uzřela jsem přicházet jakousi ženu, a když jsem si ji lépe prohlédla, viděla jsem, že je vysoké, pěkně rostlé postavy a má tvář zralé ženy, paní z dávných časů. Oblečena byla celá v černém a mírnou chůzí, jistými pohyby těla i rysy obličeje a pohledem vzbuzovala úctu. Přicházela sama a zdála se tak pohroužena do svých myšlenek, že před sebou ani nerozhrnovala větve, pokud jí nebránily v cestě nebo ji nezraňovaly v obličeji. Nohy kladla do svěží trávy a vláčela po ní lem svého šatu. A mezi pomalými kroky, jimiž se přibližovala, si občas unaveně povzdychla, jako by se jí nedostávalo sil. Když se ke mně přiblížila a spatřila mě, sepjala ruce, jak to dělají ženy v úleku, na okamžik se zarazila, jako by spatřila něco neobvyklého, a já jsem také zůstala stát, ne snad ze strachu, neboť ten ve mně její libý vzhled nevzbuzoval, leč proto, že to bylo pro mě cosi zcela nového, co jsem zde dosud nespatriila za celou tu dlouhou dobu, po kterou jsem ke své újmě to místo i celý břeh řeky navštěvovala.

Netrvalo však dlouho a ona zřejmě rovněž rozpoznala, jaká jsem, totiž že jsem důvěryhodného vzezření:

„Je to zázrak,“ pronesla ke mně, „že potkávám v pustině mladou dívku potom, co můj neblahý osud vzal světu mého...“ A po chvíli, již v slzách, dodala: „...syna!“

Poté vytáhla ze svého rukávce šáteček, a utírajíc si tvář, přibližovala se k místu, kde jsem seděla. I vstala jsem a pozdravila ji úklonou, jak si žádala úcta, kterou ve mně vzbuzovala. A ona pokračovala:

„Za dlouhou dobu, co žiji v této pustině, jsem si zcela odvykla potkávat lidi, a proto toužím, paní, zvědět, kdo jste a co tu děláte či co vás sem, tak krásnou a osamělou, přivedlo.“

Já jsem poněkud otálela s odpovědí, neboť jsem váhala, co jí říci, ona však dodala, jako by mi četla myšlenky:

„Můžete mi povědět všechno,“ vybídla mě, „jsemť žena jako vy, a soudě podle vašeho vzhledu, jsem vám jistě hodně podobná, neboť se mi zdáte smutná a vaše oči vám značně ubírají na kráse, což však z dálky nebylo vidět.“

„To vy, paní, vypadáte již z dálky tak jako zblízka,“ odpověděla jsem. „Já bych vám neuměla o sobě zapřít nic, co by vám mohlo být k užítku, protože váš šat i vše, nač se při vás dívám, je plno smutku, jemuž i já dávno již podléhám, a ježto mohu jen stěží skrýt, že jsem sama předala vládu nad sebou svým vleklým útrapám, nechci se nechat prosit a spíše bych vám měla poděkovat, že o mně chcete zvědět to, co zvědět chcete, neboť takto mé hoře alespoň jednou někdo vyslechne.“

„Tedy mi je vypovězte,“ odvětila, „neboť jestliže vy zůstanete mou dlužnicí za to, že vám budu naslouchat, vy si zase na oplátku zavážete mne; připadáte mi však taková, že být vám zavázána mi bude rovněž velkým potěšením.“

I pravila jsem, abych jí vyhověla:

„Přišla jsem do těchto končin co mladá dívka a na téhle hoře nedlouho žiji na druhé straně říčky a dlouho již žítí nemohu. Narodila jsem se v jiné zemi, v jiné, rovněž lidnaté, mě vychovali a odtamtud jsem uprchla do téhle, prosté všeho krom hoře, jež jsem si s sebou přinesla sem do tohoto údolí, kudy protéká průzračná voda, na kterou hledíte, kde vysoké stromy rozprostírající svůj hluboký stín nad zelenou travou a květinami volně rostoucími na březích té chladné vody, jež jsou něžnými příbytky a místy odpočinku jen pro líbezná ptáčky, tolik souzní s mými strastmi, že zde trávívám téměř všechen čas, během něhož slunce pečuje o zemi, a tak, ač mě vidíte samotnou, mám společnost. Již dlouho chodívám touto cestou, před vámi jsem však zde dosud nikoho nespatriila. Velká smutná samota údolí i okolní krajiny mi dodala odvahu dojít až sem. Nejsem již, jak dobře vidíte, krásná žena, a nemám-li zbraně k útoku, nepotřebuji je ani k obraně. Mohu nyní chodit kamkoliv, a jsem chráněna před vším krom svého soužení, neboť to za mnou chodí všude, kamkoliv jdu. Ještě před chvílí jsem zde byla sama a hleděla na tamten kámen (a tu jsem jí ukázala, jak balvan rmoutí vodu, která chce dál téci svou cestou). Před mýma očima usedl na větev, která vás zakrývá, slavík a sladce pěl. Chvilími se zdálo, že mu odkudsi z dálky odpovídá jiný. Právě když se nejlépe rozezpíval, padl mrtev do vody, a ta ho odnesla tak rychle, že jsem jej nestačila zachytit. Přepadl mě z toho

takový žal, že jsem se rozpomněla na jiné své zármutky, jejichž příčinou byla rovněž veliká neštěstí a jež mne zavedla tam, odkud jsem se také již nemohla vrátit.“

Při těch slovech se mi oči naplnily slzami, i zakryla jsem si je rukama. „A totéž jsem, paní, dělala, když jste se objevila, a činím tak po většinu času, pořád pláču nebo je mi do pláče.“

Takto jsem jí odpověděla a poté jsem chvilku přemýšlela, jak se jí zeptám na všechno další, co se jí týká, zejména na příčinu jejích slz v okamžiku, kdy ze sebe jen s největší námahou vypravila: „syn“. A tu ona pravila v domnění, že to snad nechci říci:

„Z toho však je vidět, paní, že jste odjinud a nepobýváte zde dlouho, neboť vás neštěstí, jež se u této říčky přiházejí, udivují. Vždyť v celém kraji i okolí se vypráví příběh, který se tu odehrál před dávnými časy. Vzpomínám si, že jsem byla malá, když jsem jej slýchala od otce, a ten už ho vyprávěl jako dávný příběh. I nyní mi činí potěšení na něj myslet, neboť se v něm vypráví o tuze neblahých událostech, a jakkoliv žádné cizí hoře nemůže utěšit vlastní hoře každého z nás, částečnou útěchou v mém utrpení je mi vědomí, že nepochopitelné a nespravedlivé věci se dějí odedávna. S radostí bych vám jej vyprávěla, neboť se zdá, že jste jej ještě neslyšela, a podle toho, co jste mi řekla, se vám smutné věci zřejmě líbí.“

„Slunce,“ odpověděla jsem jí, „stojí vysoko a já bych si jej s potěšením vyslechla – abych jej slyšela od vás, ale i proto,

že ne nadarmo, jak se dozvídám, jsem pro své smutky vyhledala tenhle kraj, ježto jsou v něm odedávna obvyklé. Chtěla bych se vás, paní, dříve otázat na něco jiného, nechť to však zůstane na později, neboť na všechno bude dost času; ačkoliv je-li to, jak říkáte, příběh o smutcích, nebude moci trvat tak krátce jako den.“

„Dny jsou nyní dlouhé,“ opáčila, „a nikdy nemohou být tak krátké, abych během nich neuspokojila vaše přání, jak nejlépe budu moci. To mi od vás bude dostatečnou odměnou. Rozvažte si však, co chcete nejdříve.“

„Nemohu si nepřát vyslechnout, nač ještě nyní stále myslíte s potěšením,“ odpověděla jsem. „Co jsem chtěla předtím, nechť zůstane napotom nebo navždycky³, neboť jen proto, že to chci já, to nejspíše bude to druhé. Nevysvětľujte si to tak, že by mě netěšilo vyslechnout si ten příběh (to by se mohlo stát, kdyby nebyl o smutku); tolik se na něj těším, že mi již teď naň připadá málo času. A proto vyprávějte, paní, vyprávějte jej, neboť je smutný, a strávíme tak čas tím, k čemu nám ho – vám i mně – dali.“

„Ach já ubohá,“ začala, „jež ke svému zármutku vyhledávám ještě cizí neštěstí, jako by nestačila ta moje, kterých je tolik, že se v této pustině častokrát podivuji sama sobě, jak je mohu přetrpět. Proto jsem vám nikoliv bez příčiny připadala smutná na dálku i zblízka smutná, neboť taková jsem, a kdybyste to byla věděla, byla bych vám připadala taková ještě mnohem víc, než – jak se domnívám – budu vypadat v přítomnosti⁴, ježto mé ubohé tělo si natolik

uvyklo snášet tu trvalou bolest, která ve mně tak dlouhý čas přetrvává, že nyní již v ní žije. Právě to nejvíce svému tělu vyčítám, že není nic, nač by si v průběhu času nevyklo. A tak již mnoho let nežiji pro sebe a je tomu dlouho, co jsem přišla do téhle pustiny, prchajíc před lidmi, pro něž se jen setmělo a rozednělo⁵. Velmi mě potěšilo, když jsem shledala, že jste rovněž přítelkyní smutku, neboť se budeme utěšovat, obě neutěšené, stejně jako se ten, kdo ochoří po požití jedu, léčí jiným. Když jsem vás ponejprv spatřila, rozrušilo mě to, neboť lidé zdejší kraj již dávno opustili a já jsem tu už dlouho nespatriła nikoho, s kým bych mohla rozmlouvat. Nedívala jsem se však na vás ještě tak pozorně jako poté, co jsem s vámi promluvila, a nyní, čím více na vás hledím, tím více nalézám důvodů, proč se na vás dívat. Předchozí vaše slova mi říkají, že vaše srdce musí být hluboce zarmoučeno. Podle stop, které zanechaly slzy na vaší tváři, jež se mi nezdá k takovému hoří předurčena, soudím, jak mnoho vás strasti sužují, neboť takové slzy se neroní jen tak bez příčiny. Vidím, že jste mladá, ještě jste mohla žít ve světě. Ach, jak neblahý je ten osud, jenž tak brzy začal ve vás, a tak dlouho nekončí u mě!

Velmi by mě potěšilo, kdybyste mi postupně vyprávěla o všech svých smutcích, neboť to, co jsem od vás slyšela, mě stačilo jen zarmoutit. Jsem však šťastná, paní, že jste takto dopadla, na druhé straně se s vámi raduji⁶, neboť když už jste se nemohla neblahým událostem vyhnout, je méně bolestné trpět zde, neboť v ústraní pocítíte úlevu⁷.

Tohle dobro sice nepomůže, aby nás, co nás tíží, bolelo méně, ale dopomůže nám hned, abychom to lépe přetrpěli. A to je pro nás, smutné ženy, jež nemáme na zlo lék, jaký mají muži, dosti, neboť za krátký čas svého žití⁸ jsem poznala, že v mužích není smutku. Pouze ženy jsou smutné, poněvadž když smutky viděly, že muži přejíždějí z místa na místo a těmi neustálými změnami se většina věcí rozptýlí nebo ztratí, i to že mužům většinu času zabírají rozmanité činnosti, obrátily se na ubohé ženy, buď že je neustálé stěhování unavovalo, nebo proto, že ženy před nimi neměly kam utéci. Protože jsou nesmyslná a tvrdá, měla by neštěstí zajisté být vlastní mužům, jelikož však u nich neuspěla, obrátila se na nás, slabší. A tak musíme snášet dvojí zlo: jedno, kterým trpíme, a jiné, které nebylo stvořeno pro nás. Muži myslí na jiné věci, nikoliv na totéž co ženy, a dávno již přivykli něčemu jinému, a to zlehčování jejich smutku; ten však zví, zda ony mají důvod být proto smutnější, či nikoliv, kdo pozná, jaké utrpení je udržet pravdu v tajnosti.“

Po jejích slovech jsem stěží zadržovala znavený vzdech, jenž se mi dral z hloubi duše. A jakkoliv jsem se jej snažila skrýt, ona jej pocítila, i vztáhla pravou ruku, opatrně a jemně uchopila moji ruku a opět ke mně promluvila, řkouc:

„Když jsem byla ve vašem věku, pobývala jsem v otcově domě. Za dlouhých večerů, po nichž následovaly krušné zimní noci, jsem s ostatními ženami předla či navíjela přízi. Aby nám šla práce lépe od ruky a ty dlouhé přástevné

večery lépe ubíhaly, rozhodly jsme, že jedna z nás bude vyprávět příběhy. A jedna stará služebná, která mnohé viděla a o mnohém slyšela, vždy řekla, protože byla z nás nejstarší, že ten úkol přísluší pouze jí. I vyprávěla příběhy o potulných rytířích. A její vyprávění o tom, jaká příkoří vytrpěli, když sloužili pannám, a jak velkým útrapám se kvůli nim vystavovali, ve mně vzbuzovalo soucit s nimi, i domnívala jsem se, že rytíř v plné zbroji na krásném oři, cválající po břehu řeky v této malebné venkovské krajině může být stejně smutný, jak smutná může být jen křehká panna opírající se o opěradlo židle vysoko ve svém příbytku, obklopena vysokými zdmi a tolika hlídkami, jež postavili kvůli někomu tak slabému. Velké zábrany postavili jejím trouhám, jejímu žalu však malé. Rytíři mají více možnosti, jak vypadat smutnější, než jsou, a panny jich mají méně, jak vypadat smutnější, než se zdají mužům. Kdybych se já alespoň mohla obrátit nazpět, poté co jsem zvěděla mnohé věci, méně by mě některé zraňovaly, než mě zranily, neboť od bolesti musíme rovněž očekávat to, k čemu ji každý z nás má. Jinak bychom ji nemuseli mít nebo bychom alespoň měli dávat najevo, že ji nemáme.

Říkám to, paní, proto, že soudě podle toho, kdy si vaše srdce povzdechlo a jak jste se snažila ze všech sil ten vzdech přede mnou skrýt, tuším, že se zřejmě trápíte kvůli nějaké velké křivdě, neboť k vašemu věku se nehodí vyhledávat samotu v pustině. Kdyby muži odjakživa neměli ve zvyku rmoutit panny, byl by to vážný důvod k trápení,

pro věci obvyklé se však nikdo trápit nemá. I když se málo známe, mohu vám to s jistotou říci, protože jsem starší než vy a protože je to pravda, na kterou se nemá čekat tak dlouho jako na jiné věci. Kolik již zem pozřela panen tesknících po rytířích, jež pozřela jiná zem s jinými stesky! Plny jsou knihy příběhů o pannách, jimž zůstaly jen oči pro pláč, když je opustili rytíři, kteří při odjezdu ještě pobídli koně, neboť ti nebyli tak nelaskaví jako jezdci⁹.

K těm arci nepočítám ony dva milující rytíře, o nichž je příběh, jež jsem vám prve slíbila. Jedině v nich se myslím uchovala víra¹⁰, která se už u všech ostatních vytratila, a myslím, že jiní muži je proto dali úkladně zabít, že se jim v tom zlu nepodobali. Neboť zlo nejenže se protivilo dobru, ale ani nechtělo, aby dobro bylo připomínáno. Když mi totiž otec vyprávěl, jak podle zabili ti falešní rytíři ony dva rytíře milující, říkal, že mnohem raději by o tom nikdy neslyšel, aniž o tom co věděl, protože přišel v takové době, že do té země musel jít zarmoucen, neboť jejich pokolení tam již nežilo. Jestliže však byla smrt těch dvou hodna lítosti, ještě mnohem více k politování byla smrt oněch dvou panen, jimž neblahý osud připravil takové soužení, neboť nejenže ti dva věrní rytíři kvůli nim přijali smrt, ale přijaly ji i ty panny samy. Ti dva milující rytíři před nimi i sami před sebou svým činem naplnili, k čemu byli zavázáni svým rytířským stavem. Ony zůstaly věrny jen jim, což považuji za hodno vyššího ocenění, neboť pro jiné by to nebyly učinily, kdežto oni by byli nuceni

jednat stejně i kvůli jiným paním. Sice máme litovat více smrti těch, kdo učinili více, já však želim stejně jedněch i druhých: těch panen proto, že to byly ženy, těch rytířů zase, že nebyli jako jiní muži. Říkám to za vás i za sebe, neboť mé dítě bylo rovněž muž.“

Při posledních slovech jí počaly po tvářích stékat slzy a s námahou ze sebe vypravila:

„Promiňte mi, paní (vzhledem ke svému věku vás klidně mohu nazývat dcerou), pokud mě ještě mnohokrát uvidíte plakat, ač ani vám nejsou slzy jistě ničím zvláštním, když jste tak usilovně hledala místa pustá, jako je toto, na němž prodléváme a o němž se vypráví, že zde kdysi žili tuze urození rytíři a krásné panny a že ještě nyní jsou zde místa, kde mladí pastevci nalézají úlomky zbraní a šperků velké ceny, což zřejmě vrhá na toto údolí stín smutnější než na jiná. Nevím, kam až ta bída světa povede! Kdysi byla tato údolí hustě obydlena, a nyní jsou značně pustá. Kdysi v nich žili lidé, dnes v nich žijí lité šelmy. Jedni opouštějí, čeho se jiní zmocní. Proč v jediné zemi došlo k tolika změnám? Zdá se však, že i sama země se mění s tím, co je na ní. A z této, hustě osídlené a pyšnicí se velkolepými stavbami, se nyní stala země porostlá vysokými stromy, rostoucími zde tak, jak je stvořila příroda – minul totiž čas, kdy žila šťastně, a nastal čas, kdy má být smutná. V některých koutech tohoto údolí stojí několik starých stromů, jejichž listoví se za dlouhý čas, kdy o ně nikdo nepečuje, zdá jiné, než muselo být, když s pomocí

sadařových rukou vydávaly své dokonalé plody. Pro někoho, kdo slyšel vyprávění o tom, co se prý zde přihodilo a co bylo již v jiné době – neboť tehdy se zdálo, že v té dnešní to nenastane –, je vše v tomto údolí prodchnuto smutnou vzpomínkou.

Tak je tomu však koneckonců se vším. Dějí se některé věci místo jiných, místo nichž by se dít neměly. Stěží by si byli pomysleli ti dva rytíři, když přijali vznešený úkol bdít nad děním v tomhle údolí, jen aby se zalíbili oněm dvěma krásným pannám, jak velice je naopak zarmoutí. A ony také sotva tušily, když se toho přenešťastného dne oblékaly a bohatě zdobily na setkání s těmi dvěma milými rytíři, že je již nemají více spatřit. Naše osudy jako by nám něčím zakrývaly oči, proto nevidíme věci, jež před sebou máme. Vše se mění, ale my to nechápeme, a tak se nás hoře zmocní ve chvíli, kdy jsme na ně nejméně připraveni, a nás bolí současně dobro, které ztrácíme, i zlo, jež potom získáme.“

Na tomhle místě si povzdychla, jako by chtěla ještě něco říci, a potom pokračovala:

„Nastal však čas, abych splnila, co jsem vám slíbila, neboť jsem již dlouho nucena následovat svoji bolest.“

PŘÍBĚH LAMENTORA A BELISY

„**V**ypráví se, že kdysi přijel do těchto končin z cizího království jeden vznešený a proslulý rytíř. Přirazil ke břehu u toho místa, kde se říčka, která tudy protéká, vlévá do moře. Připlul na velké lodi, naložené značným bohatstvím, a z něho nejcennější byly dvě krásné sestry, z nichž jednu miloval více než svůj život, a aby se jí méně stýskalo po rodné zemi, přivezl s sebou také druhou sestru, pannu mladší nežli paní, kvůli které se vydal do cizích krajů. Byly prý to dcery jednoho významného muže, jak potom časem roznesli potulní rytíři, kteří v té době jezdili po světě. To však je dlouhý příběh.

Když tedy zde, jak jsem řekla, Lamentor (tak se jmenoval v těchto končinách) zakotvil a důkladně se obeznámil

se zdejšími krajem i s jeho lidmi, protože přijel tak, jak přijel¹¹, nechtěl se usadit na žádném příliš osídleném místě, i opustil jednoho dne zrána loď a poté, co jeho sluhové učinili všechny potřebné přípravy, vydal se s veškerým svým bohatstvím tímto údolím. Obě sestry cestovaly v přepychových nosítkách, která Lamentor přivezl na lodi, protože ta starší byla již dlouho v naději. Bylo překrásné ráno, jež jako by nastalo záměrně, aby se mu ona země více zalíbila. Byl měsíc duben, kdy stromy rozkvétají a ptáci, kteří dosud mlčeli, začínají poletovat a opět lkají své milostné nářky, jež přerušili předešlého roku. Procházeli mezi stromy v údolí – dovedete si představit, jak husté byly kdysi, jestliže dnes jsou tak bujné –, hledající potěchu hned v tom a hned zase v onom, neboť Lamentor se všemožně snažil, aby paní jeho srdce i její panna sestra zapomněly na stesk po své zemi i na nepohodlí, jež zakusily během plavby. Když přišli k jednomu mostku, který ještě lze nalézt nedaleko odsud, a chtěli po něm přejít přes řeku, řekl panoš stojící na jeho začátku:

„Pane rytíři, chcete-li přejít na druhou stranu, máte dvě možnosti: buď uznáte, že Rytíř střežící tento přechod má větší důvod milovat než kdokoliv jiný, nebo o tom rozhodne boj.“

„Ten, kdo má odpovědět na takovou otázku, by měl znát mnohem více,“ odvětil Lamentor. „Vždyť jak mohu vědět, že má největší důvod milovat, aniž nejprve vyslechnu, koho a jak miluje. V tuto chvíli to však nepovažuji za

důležité, neboť mně stačí, že ať má sebevětší důvod milovat, můj je větší než jeho a než kohokoliv jiného na světě. Tato ji-stota mě zbavuje nutnosti vědět o něm cokoli v dalším kromě toho, co ho vedlo k tomu, že střeží tento most. A jaký důvod k tomu má, nechť si ponechá pro sebe, neboť jemu může připadat jako ten nejlepší na světě. Řekněte mu, dobrý panoši, že by udělal dobře, kdyby mě nechal projít dříve, než to rozhodne souboj.'

Panoš, který mezitím pohlédl na dámu v nosítkách, shledal, že dosud nikdy neviděl bytosti krásnější, i odpověděl mu:

Je zbytečné, abych mu váš vzkaz předal, neboť je tak hrdý, že s ním teď nikdo nepohne: a má být vskutku nač, neboť za týden tomu budou tři léta, co drží tento přechod, a dosud se nenašel rytíř, který by ho porazil, ač jich přes žádný jiný v této zemi nejezdí více; a tehdy skončí lhůta, jež mu byla dána jednou pannou tak krásnou, že jí široko daleko není rovno, dcerou pána hradu, který se vypíná tamhle nahore a kde mu slíbila svou lásku, bude-li střežit most po dobu oněch tří let. Kdyby však, pane rytíři, znal společnici, která s vámi cestuje, musel by se právem obávat více než kdy jindy. Já však mu to přesto nemohu jít povědět, neboť jsem mu již jednou takový vzkaz donesl v domnění, že dobře činím, ale se zlou jsem se potáhal. A ačkoli se potom věci odvíjely tak, jak jsme si oba přáli, vmetl mi to několikrát do tváře, jako by můj dobrý úmysl byl viněn tím, co se odehrálo.'

„Nechť tedy rozhodne souboj,“ odvětil Lamentor, pohlížeje k nosítkám.

Tu panoš sňal trubku, kterou měl zavěšenou na řemeni, a zatroubil na ni. Chvilí poté se vynořil z houští za mostem Rytíř v plné zbroji. Vjel na koni přímo na most a na něm se pak oba utkali v souboji, jenž sestával, jak otec vyprávěl, z odvážných a hrdinských činů, o nichž pomlčím, neboť jakkoliv ženy tuze rády poslouchají vyprávění o udatných činech rytířů, nepřisluší jim, aby o nich vyprávěly; vždyť v jejich podání ani nepůsobí tak jako z úst mužů, kteří je vykonali. Přesto bych vám o nich vyprávěla, kdyby se mi všechny náležitě vybavovaly, já si však z otcova vyprávění vzpomínám jen na to, že zlomili tři dřevce a počtvrté že spadl Rytíř strážící most z koně a po jejich prudkém střetu a po nešťastném pádu již nebyl vůbec schopen vstát. Lamentor rychle seskočil z koně, přiblížil se k němu, a když shledal, že jeho sok nic neříká, zvedl mu hledí. Zdálo se mu, že umírá, on se však po chvíli probal a celý sinalý, upíraje oči na Lamentora, jenž se nad ním skláněl, řekl mu s povzdechem:

„Běda, rytíři, kéž se Bohu zlíbilo, abych vás nebyl nikdy spatřil, či abych vás již alespoň nebyl více spatřil!“

Lamentorovi se ho zželelo, zejména když uviděl v jeho očích slzy, i podepřel jej, aby se mohl zvednout, řka:

„Žehrat můžete, pane rytíři, jedině na lásku, a plným právem, neboť to ona vás stejně tak přiměla střežit tento přechod, jako přiměla mne, abych vám způsobil újmu; a mne tíží, že jsem vám ji způsobil, jsa zamilovaný muž.“

Napravím to něčím, co by vám pomohlo, jestliže mi to přikážete.'

Když Rytíř z mostu viděl, jak je Lamentor zdvořilý, pomyslel si, že by bylo správné poděkovat mu za důkaz dobré vůle, v srdci však cítil tak silnou bolest, že k tomu již nenašel dost vůle vlastní. Jelikož však byl vybraných mravů, odpověděl mu, jako by se omlouval:

,'Veliká láska nepřebývá v krajině rozumu, a já, abych se jí pomstil, půjdu do jiných končin, vzdálených od této, kde neuvidím, na čem by mé oči mohly zálibně spočinout. Ta pomsta mě však hodně tíží, neboť na ni budu sám se svým soužením¹².'

A po těch slovech se obrátil a vydal se údolím. Neušel však daleko, neboť prudkým pádem si velmi ublížil, jak se potom ukázalo, zřejmě se v jeho těle cosi zlomilo, a tak jeden jeho panoš, který za ním vedl koně, ho dostihl blízko toho místa a našel ho již ležet naznak na zemi. Chtěl mu pomoci vstát, když však uviděl, že umírá, žalostně se rozplakal. Lamentor uslyšel jeho pláč, i rozběhl se tam, a když spatřil, že panoš drží v náruči pánovo bezvládné tělo, sesedl rychle z koně, sklonil se k Rytíři, a když ho užířel v posledním okamžiku života, an ztrácí vědomí, promluvil k němu:

,'Copak je to, pane rytíři? Odvahu! Vždyť toto je ten pravý přechod, pro který jste se stal rytířem.'

On se při těch slovech probral, upřel na Lamentora oči, pomalu k němu napřáhl pravou ruku, zřejmě na znamení smíru, a unaveným hlasem mu odpověděl:

,'Kdyby mi odvaha mohla pomoci, všechno bych jí prominul, avšak opouští mě právě nyní, když tolik toužím žít.'

Ochromen silnou bolestí kdesi uvnitř těla, musel na ta slova vynaložit velkou námahu, i došel mu dech. Zavřel oči a zdálo se, že již sešel z tohoto světa. Po chvíli je však opět otevřel a s tváří obrácenou tím směrem, kde stál hrad dámy, pro niž střežil průchod do celého údolí, pozvedl k němu zrak, jako by si uvědomil, že za pouhý týden uplyne lhůta, kterou mu vyměřila, a jako by jej právě to nejvíce tížilo, pronesl ještě tato poslední slova:

,'Ó, hrade! Jak blízko, blíž než kdy předtím jsem vám byl!'

A poté se jeho oči znaveně zavřely navždy.

Mezitím tam dorazila nosítka s oběma sestrami i všichni ostatní lidé, a když viděli, jak krásný a ještě mladý byl ten Rytíř z mostu, jemuž již sňali přilbici, všichni z toho velikého neštěstí velmi zesmutněli. Když Lamentor spatřil, jak se panoš vrhl k nohám svého pána a hořce plakal, zželelo se mu ho, neboť z toho, jakož i z hovoru, který s ním vedl na mostě, usoudil, že má dobré způsoby a dobré vychování, i jal se ho utěšovat, odváděje jej pryč od místa, kde plakal:

,'I ve chvályhodném chování je velmi žádoucí zdrženlivost. Nářky k ničemu neposlouží, proto je při nich zdrženlivost mnohem důležitější; naříkat máme, jen pokud se tomu nelze zcela vyhnout. Váš pán zesnul jako rytíř,

a tak vám ještě pravím, že všichni, kdo ho milují, by neměli být smutní, spíše se mají radovat, že jeho vznešené srdce neuneslo porážku, neboť o ní stejně jako o vítězství rozhoduje osud.'

„Mne ten můj neblahý osud,“ pravil plačící panoš, „netíží tolik proto, že mě tu zanechal, jako proto, kvůli komu nás to potkalo.“

„Rytířům pro lásku,“ opáčil Lamentor, jenž toužil dozvědět se, jak se to seběhlo, „není nic zatěžko.“

„Pokud se jim dostane odměny,“ odvětil panoš. „Avšak můj pán miloval nade vše na světě jednu pannu, ale ta pro něho neměla více zbraní než krásu, neboť jak dala najevo, ona po něm nikdy netoužila, a někteří její sloužící dokonce vyprávěli, že v den, kdy stanovila Rytíři lhůtu, vyplakala mnoho slz a že by ji nebyla nikdy stanovila, nebýt jejího otce, který byl mému pánu právem velice nakloněn, a ten že získal dceřin souhlas po dlouhé době, teprve v hodině své smrti.“

Všichni se tomu, co vyslechli, podivili, neboť Rytíř z mostu byl krásný a v souboji se bil udatně. Lamentora tížila vzpomínka na to, s jakou vervou jeho sok zápasil, i pravil zádumčivě:

„Nechť vás utěší, že láska nikdy nepromine nelásku. Dříve či později se dočkáte pomsty.“

Panoš se znovu s pláčem vrhl k pánovým nohám:

„Pane rytíři, zde smrt nelze pomstít,“ odvětil.

Lamentor jej opět pozvedl, řka, že na oplakávání pána bude mít ještě mnoho času, ale nyní že by se měl snažit

rozhodnout se, co učiní. Panoš mu odpověděl, že odtamtud půjde den cesty tam, kde stojí pevnost jeho pána, v ní že žije jeho sestra vdova, jíž pán umožnil žít z jeho rent, zatímco on jezdí za dobrodružstvím, a tam že zařídí, aby ho převezli do hrobky jeho předků, neboť ta sestra jej velmi miluje. A aby tam Lamentor prozatím ponechal svého panoše, který by Rytířovo tělo strážil.

Slunce již počalo zapadat a byl čas k odpočinku a k jídlu, zejména pro ty, kdo přišli od moře, a ježto nedaleko toho místa a mostku byl líbezný hájek, jímž protékala voda, přikázal Lamentor, aby tam šli a povečeřeli, a to pak učinili. Panoši řekl, že si chce na tom místě odpočinout a že mu dá nosítka, v nichž může cestovat, a pokud mu může ještě nějak prospět, rád to učiní. Panoš mu poděkoval a odvětil, že se tak stane, a když začali vše chystat, náhoda tomu chtěla, že sestra Rytíře z mostu, která věděla, že za pouhý týden skončí milovanému bratru lhůta, do níž vložil veškeré své naděje, se rozhodla přijet tam s velkou slávou o den dříve, jak jí ukládala láska i povinnost, a doprovázet ho až do konce, neboť si byla jista, že on se svého úkolu zhostí s velkou ctí, jestliže držel most již tak dlouho, ač v širém okolí nebylo rytíře, který by tudy neprojel. I stalo se, že tam přijela, a jakmile spatřila to srocení a nosítka, nevěděla, co říci, hned ji však píchlo u srdce, i přiblížila se spěšně a uviděla panoše, jehož dobře znala, an pláče. Zeptala se ho, co se tam děje, a vzhlednuvši spatřila bratra ležícího na nádherném sukně, na které jej dal Lamentor

položít. I vystoupila spěšně z nosítek a rozběhla se k němu. Odhodila na zem svůj čepce a nad bratrovým tělem si počala v zoufalství, a jako by se obviňovala, rvát dlouhé vlasy, volajíc:

„Na velkou bolest se žádné zákony nevztahují.“

Říkala to proto, že se v té zemi často dodržoval zvyk, zakázaný v jiných časech pod hrozbou přísných trestů, že se žena smí ukázat prostovlasá pouze před manželem. I přistoupila k němu, objala jej a mnohokrát políbila, řkouc:

„Bratře můj! Ta krutá smrt mi vás vzala tak brzy, že jsem s vámi již nemohla promluvit! A neblahý osud mě oklamal a přivedl mě sem z vašeho hradu! Jak nespravedlivý je osud! Vy jste se vrhl do dobrodružství, abyste mohl spatřit jinou, já jsem odjela z domu, abych mohla spatřit vás, a vše se stalo tak, aby ani jeden z nás nespátřil to, po čem jsme toužili! Ach, já smutná! Když jste mě, tehdy ještě s jiným výrazem ve tváři, běžel obejmout, řka: «Za tři léta spatřím, paní sestro, po čem na světě nejvíce toužím, a co – s vaším dovolením – nejvíce miluji,» pocítila jsem v duši bolest, i odpověděla jsem vám: «To je dlouhá lhůta pro toho, kdo ji přijal, a ten, kdo ji stanovil, jako by to udělal právě z toho důvodu!» Ale vám, který jste právě proto po její lásce toužil, se pranic nelíbilo, že jsem to řekla. «Velká láska,» opáčil jste, «si žádá zkoušky.» Běda, přeběda, že byla tak velká, mě však země nepozře s takovou bolestí, dokud neučiním vše, co je v mé moci, aby ta, kvůli níž jsme vy i já tak draze zaplatili, také zaplatila za tu dlouhou lhůtu!“

Obě Lamentorovy sestry, které již vystoupily z nosítek, k ní přišly, vzaly ji mezi sebe, a jelikož neznaly jazyk té země, začaly ji hladit, aby ji utěšily. A ona, hlasitě plačíc, zvolala:

„Nechte mě, paní, plakat, neb můj bratr nemá nikoho jiného, kdo by ho oplakával.“

Lamentor, jenž prošel celý svět, a znal proto i jejich řeč, k ní přistoupil a pravil:

„Paní, rytíři, kteří stejně jako váš bratr zahynou se zbraní v ruce, nemají být oplakáváni jako ostatní lidé, neboť nalézají, co hledali. Jestliže vy, paní, máte mnoho důvodů smutnit pro ztrátu, již jste jeho smrtí utrpěla, neboť to byl nejlepší rytíř v celé této zemi, máte rovněž mnoho důvodů děkovat Bohu, že byl takový. Zanechte nářku a postarejte se o to, co je třeba učinit, neboť by bylo, paní, nanejvýš nepřístojné starat se víc o svoji bolest než o bratra, pokud jej zde ještě máte.“

A nato povolal panoše a sdělil jí, co bylo předtím rozhodnuto. A ona to považovala za správné, a tak se i stalo. I položili Rytířovo tělo, zavinuté do skvostného plátna, na nosítka a jeho sestra plačíc prosila, aby ji položili k němu. Lamentor ji podepřel z jedné strany a ta panna z druhé, neboť její sestra již nemohla, a usadili ji dovnitř. Než však Lamentor spustil na znamení velkého smutku záclonky v nosítkách, přiblížil se k ní a takto k ní promluvil:

„Není sice vhodná chvíle, ale ježto nevím, kdy vás opět spatřím, buďte si jista, paní, že jsem hotov vám sloužit. Více zvíte od panoše.“

Ona však na to neodpověděla, neboť jak ležela s tváří přitisknutou na bratrovu tvář, celou ji zakrývaly vlasy. Lamentor spustil záclonky a vydali se na cestu.

Velký smutek pociťovali všichni kvůli tomu neštěstí, avšak Lamentor, který nezapomínal, koho s sebou má, si osušil slzy, jež mu na odchodu vytryskly, a popošel k místu, kde stály jeho paní i sestra, řka:

„Nyní můžeme odejít, paní, neboť na cizím rubáši již nemůžeme nic upravit.“

I vzal ji za ruku, poslal své muže na to místo, které se mu předtím zalíbilo, a řekl jim, co mají učinit. Mezitím se všichni vydali po břehu říčky, a hledíce na ni, rozmlouvali o jiných věcech. Nezůstali tam dlouho, neboť sloužící mezitím vztyčili co nejrychleji skvostný stan, i počali jíst, ježto měli všeho velkou hojnost. Odpočívali až do pozdní hodiny, kdy se vrátila nosítka, a jelikož nebyla vhodná doba, aby se vydali na cestu, zůstali tam na noc, ale osud již dříve rozhodl, že to bude navždy. Belisa¹³, tak se jmenovala ta paní, která byla v naději, tam mezitím usnula, dříve než se nosítka navrátíla. A když se probírala, cítila lehkou nevolnost, jakmile však spatřila Lamentora, láskyplně mu ovinula paže kolem krku.

„Tak brzy!“ řekla mu. On poznal podle rozpoložení, v jakém se probudila, že se jí něco zdálo, i zeptal se jí, jaký to měla sen.

„Zdálo se mi, pane,“ odvětila, „že vy a já jsme k sobě byli připoutáni a já jsem to pouto přetrhla, a více jsem vás nespátřila.“

Lamentor na sobě nedal znát, jak jej ta slova ranila v srdci, protože se to nakonec tak stalo, a její slova i jeho předtucha jej převelice zarmoutily. V hloubi duše jako by vytušil, že se jí¹⁴ stane něco zlého, nebyl však mocen to skrýt, aby to nepoznala. I otázala se ho:

„Proč vás, pane, tolik rozrušilo, co jsem řekla?“

Odváděje záměrně hovor jiným směrem, aby se nezne-
pokojovala, neboť to bylo v jejím požehnaném stavu ne-
bezpečné, odpověděl jí:

„Prozradím vám to, paní, ač proti své vůli, ježto jsem vám to nechtěl říci, ani jsem na to nechtěl myslet: přepadla mě melancholie. Odpusťte mi to, protože vy nejste její původkyně, jelikož však sny pocházejí jen z toho, co má člověk ve své představivosti, a vám, jak jste mi řekla, se přisnilo, že mě více nespátříte, připadalo mi, že snad pochybujete o mé lásce i o mně, ačkoliv si můžete být jista obojím i každou z těchto věcí.“

A tu ona k němu přistoupila, smějíc se tak vesele, že by to stačilo k rozptýlení takových obav, kdyby je opravdu měl, řkouc:

„To bych se pro takové pochybnosti vydala hodně daleko! Avšak odpouštím vám, neboť se zdá, že dnešní den je neblahý, když v něm dochází k tolika neštěstím.“

V takových i jiných hovorech strávili ten den, dokud svítilo slunce, jež, jak uslyšíte, mělo tenkrát zapadnout s větším zármutkem, než s jakým vyšlo.

Když nastala noc a všichni již odpočívali, začala Belisa pociťovat lehkou bolest, která však stále sílila, a tak byla

nucena zavolat svoji sestru. Ta spala na lůžku poblíž Belisina, a když se probudila ze spánku, Belisa jí pověděla, jak její bolest sílí. Paní Aónia (tak se jmenovala její sestra) probudila služebné a jednu ctihodnou ženu, která byla znalá umění porodní báby, a proto ji Lamentor vzal s sebou, neboť když se vydali na cestu, byla Belisa již v naději, a nebýt toho, že to bylo již patrné, nebyl by ji takto odvedl do cizí země. Láska v tak mladém věku však nenašla lepší řešení než vyhnanství. Belisa, jež milovala Lamentora nade vše, vybídla ostatní ženy, aby jí ho pomohly přenést z lože, na němž spočíval vedle ní, na lehátko její sestry, aby ho však nevbudily, neboť byl po cestě unaven a bylo mu zapotřebí odpočinku. A ony tak učinily, jak nejjemněji uměly. Drahnou část noci pak strávily přípravováním utišujících léků na Belisinu bolest. Když však Aónia viděla, že její sestra trpí čím dál víc, otázala se jí:

„Chcete, paní sestřičko, abych zavolala pana bratra?“

„Nevolejte ho,“ odpověděla Belisa, „poněvadž by trpěl. Snad se zlíbí Bohu, že tato moje bolest ustane, a alespoň to od ní získáme, že ušetří Lamentora.“

„Dá-li Bůh,“ promluvila ona ctihodná dáma z místa, kde se nacházela, „neboť nenalézám žádné známky, že brzy porodíte, paní. Nejspíše je příčinou ta cesta nebo odchod z naší země.“

Ani k ránu však bolest neslábla, naopak spíše sílila. Na Belisu přicházely takové bolesti, že jí až vynechával tep. Když se jí to přihodilo poprvé, překonala to stejně jako podruhé.

Potřetí však to bylo tak silné, že ze sebe chvíli nemohla vypravit ani slovo. Když přišla k sobě, pohlédla na sestru a pravila: „Nyní by mi již nevadilo, kdybyste jej zavolali.“

Protože se však vzápětí začala cítit lépe, řekla hned sestře, která šla zavolat Lamentora:

„Přec jen ho nevolejte. Zdá se mi, že je mi lépe.“

Belisa takto trpěla dlouhé hodiny. Krásnou košili, kterou měla na sobě, značně potřísnily obklady, jež jí přikládaly na srdce, a pravila proto služebným:

„Oblečte mi jinou košili: jestli umřu, ať aspoň neodejdu takto.“

Paní Aónia se po těch slovech dala do pláče, a když na ni Belisa pohlédla, oči se jí rovněž zalily slzami. Chtěla jí něco povědět, bolesti jí však začaly sužovat více než předtím a nedovolily jí promluvit. Když ona žena z dobré rodiny viděla, jak je vyčerpaná, pravila, že by jí měly pomoci vstát. Když ji chtěla sestra podepřít z jedné strany, Belisa se k ní obrátila se slovy:

„Nevím, co to se mnou je.“

Její bolesti byly ale tak silné a časté, že se jim vůbec nepodařilo pomoci jí na nohy, a tak zůstala sedět. A vzápětí přišlo to neštěstí, že ona se ocitla na prahu smrti. Bylo jí již zatěžko mluvit, i pozvedla oči k sestře a s námahou ze sebe vypravila:

„Zavolejte ho! Zavolejte ho!“

Hlasitě štkajíc, šla paní Aónia probudit Lamentora, jenž spal nejhlubším spánkem, a pravila k němu:

„Probudte se, pane, probudte se, neboť vám odvádějí Belisu.“

Lamentor byl vmžiku na nohou a chvatně sáhl po mečiku, který měl u hlavy. Když však viděl, že všechny pláčí kolem Aóniina lože a spatřil Belisu, zpola sedící a zpola ležící, jako by již napůl opustila tento svět, přiblížil se k ní a objal ji, tázaje se:

„Co se to stalo, paní?“

A při těch slovech tekly jemu i jí po tvářích slzy. I zvedla Belisa s námahou ruku a chtěla mu je osušit svým rukávem, nebyla však již toho mocna, a ruka jí opět klesla. Upřela na něho oči. „Navždy..., nikdy více,“ řekla a pak je pomalu zavřela, aby mu dala najevo, jak velice ji tíží, že jej takto opouští.

Lamentor to nesl, padl naznak jako mrtvý a ležel tak dlouhou chvíli. Vtom uslyšela ta ctihodná dáma plakat na Belisině loži dítě. Pochopila, co se přihodilo, podívala se a našla tam právě narozené děvčátko, která hlasitě plakalo. I vzala je do náruče a s očima plnými slz na ně takto promluvila:

„Chudinko malá, dívenco, která při narození oplakáváte svou matku! Jak vás vychovám, když jste cizinka v cizí zemi? Proklet budiž den, kdy jsme po plavbě na moři zakotvili, abychom na zemi zažili veškeré to utrpení!“

Jelikož však byla moudrá, postarala se, aby se dívence dostalo potřebné péče. Vzala si vše na starost, neboť viděla, že Lamentor a jeho sestra mají jiné, mnohem větší

starosti. A tak vydala příkazy, co je třeba učinit, a na vše dohlédla.

Paní Aónia si vzpomněla, jak ta paní vdova objímala tělo mrtvého bratra, což jí připadalo jako důstojný a patřičný zvyk pro období smutku, a i když v její zemi se takový nedodržel, položila se na svoji sestru, rozcuchala si nádherně učesané krásné vlasy, neuvěřitelně dlouhé, a přikryla jimi Belisu i Lamentora, o němž se domnívala, že je také mrtev. Snadno tomu uvěřila, když ho viděla nehybně ležet, neboť věděla, že její sestru velice miloval, a zcela vyčerpána pronesla hlasitě tato slova:

„Ach, já smutná, panna tak mladá, jež jsem zůstala v cizí zemi bez pomoci, a nemám zde žádného příbuzného ani nikoho jiného, žádnou radost! Jak jste mě mohla, paní sestro, zanechat samotnou tak daleko a na takovém místě? Řekla jste mi, abych sem šla, abych vám pomohla zahnat stesk, ale vy sama jste mi jej hned po příchodu sem způsobila. Ach, já nešťastná! Myslela jsem, že mě matka vychovala pro jiný osud, zmýlila se však, a já za ten omyl zaplatím. Jak velká křivda se mi, pane rytíři, děje tady před vámi! Jen mně nebylo souzeno být mezi těmi mnohými pannami, jimž jste poskytl ochranu. Ach, co si jen já ubohá počnu? Kam se poděju?“

A s těmi výkřiky se vrhala na sestřino tělo. Jak se však zmínila o rytíři, ten přišel k sobě, jako by se probíral ze sna, a vida vůkol tolik slzí a zármutku, nebyl chvíli mocen slova. Ale jakmile spatřil, jak si paní Aónia rve vlasy,

vzchopil se, přiblížil se k ní a pravil, aby jí zamezil tak krutě si ubližovat:

„Buďte statečná, paní, neboť osud tomu chtěl, aby vás utěšoval, kdo sám tolik potřebuje útěchu.“

A pak ji zvedl a chtěl k ní mluvit, nedokázal však ze sebe vypravit ani jediné slovo. Oba smutně plakali a říkali si navzájem slova velkého zármutku, vzešlá z bolesti a přerušovaná nářkem.“

PŘÍBĚH BINMARDERA A AÓNIE

„**B** ylo již jasné ráno a přihodilo se, že v tu dobu přijížděl k mostu jeden rytíř. Přijel za dobrodružstvím z dalekých končin na příkaz jedné dámy, jež ho milovala, on jí však sloužil více z povinnosti nežli z lásky. Jelikož na mostě nikoho nenalezl a zároveň nedaleko zaslechl úpěnlivý nářek, vytušil, že je v tom co si tajemného a velmi bolestného, i vydal se tím směrem. Když spatřil skvostný stan a uslyšel venku i uvnitř plakat mnoho lidí, zeptal se jednoho sloužícího, na něhož narazil, co se tam přihodilo. Ten mu vše vypověděl. Sesedl proto z koně, poslal nejprve před sebou jednoho Lamentorova panoše a s patřičným odstupem pak vstoupil za ním. A hned jak vešel, spatřil slečnu Aónii, jež byla i ve

svém svrchovaném žalu překrásná, jak ji její dlouhé plavé rozpuštěné vlasy, z části zmáčené slzami, celou zahalovaly a jen místy jí odhalovaly tvář. Ihned ho začala trýznit láska k ní, a tak náhle nebylo nikoho, kdo by chránil tu druhou dámu; a jelikož k němu jeho láska přišla společně se soucitem, zdálo se, že je to jen soucit. Když tam však vstoupil a odložil zbraň, měl již tolik důvodů milovat paní Aónii, že pro ni nejen zapomněl na tu druhou dámu, ale dokonce litoval času, který v jejích službách strávil. A tak se stal zajatcem lásky k paní Aónii a později pro ni zemřel. Byl to jeden z oněch dvou milujících rytířů, o nichž pojednává náš příběh, a proto můj otec říkával, že láska toho rytíře zemřela ve stejně vášnivém citu, z jakého povstala. Ale na to ještě v pravý čas dojde.

Lamentora již zpravili, že rytíř vstoupil, on jej však spatřil teprve ve chvíli, kdy stál vedle něho a říkal mu slova útěchy. Lamentor je přijal, jak nejlépe mohl, spíše proto, aby mu nezavdal příčinu děle se tam zdržovat, než že by jim byl hotov naslouchat. Když tam však chvíli setrvali a Lamentor viděl, že rytíř s odchodem otálí, s námahou ze sebe vypravil:

„Pane rytíři, jsem vám vděčen, že jste nás navštívil, a dej Bůh, abych Vám to mohl oplatit za radostnějších okolností. Máme za sebou dlouhou cestu a naše přístřešky nejsou větší, než vidíte. Krom nich zde pro nás a náš smutek jiného příbytku není. Proto musíte, pane, jít dál svou cestou, tak alespoň nebudete sdílet náš velký žal, neboť cizí hoře

bolí i toho, kdo je vidí. Promiňte mi, že nyní nemám jinou možnost, jak bych vám oplatil vaši dobrou vůli.“

Rytíř upřel oči na slečnu Aónii: „Nemám, kam bych odsud šel,“ odpověděl, a zřejmě si uvědomil, že tam musí zanechat srdce, i skanulo mu na hrud' několik vzácných slzí.

Viděl však, že je tam pouze ten jeden stan a ještě jeden malý, a uvědomil si, že se tam v tu chvíli cizí člověk nemůže vejít, i když ve svém srdci již cizí nebyl. A vstáváje pokračoval:

„Z vašeho žalu, pane, mi nepřipadne sebemenší díl, ať půjdu kamkoliv. Z duše rád bych vám jej pomohl překonat. Vy, pane, jste však rytíř, a navíc přicházíte z dalekých krajů, jak jsem zvěděl od jednoho vašeho sloužícího, a tak to nejspíš nebude první žal, který jste zakusil, neboť ani ti, kdo svou zemi nikdy neopustili, se v ní nemohou vyhnout tomu, aby každý den, ba každou hodinu dne neviděli utrpení.“

A opakoval, aby Lamentor zvážil, zda by mu mohl být nějak prospěšný, stačí prý jen přikázat, a rozloučil se s ním, nespouštěje na odchodu oči ze slečny Aónie tak dlouho, jak mu to jen malý stan dovoloval. Když se musel obrátit, odtrhl je od ní s velkou bolestí. A tak vyšel ze stanu, a takto jej na nějaký čas opustíme.

Lamentor se jal znovu naříkat, a měl k tomu vsutku důvod. A když tam on i jeho sestra setrvali tak dlouho, až již slunce téměř vystoupilo k poledni, ta ctná dáma (kterou

později, když tu dívku vychovávala, zvali Chůvou), jelikož byla vysokého věku a velmi zkušená, za nimi přišla na místo, kde naříkali, řkouc:

„Pane a paní, mnoho času vám ještě zbude, neboť se zdá, že neštěstí existuje v téhle zemi stejně jako v té naší. Zanechte slz, neboť nyní není vhodná chvíle, abyste vy, pane, nevypadal jako rytíř – a vy, paní, abyste dávala příliš najevo, že jste žena. Pomněte, že všichni mají zármutek, že nás potkalo neštěstí tak velké, že je nejen musíme nést, ale ještě se musíme navzájem utěšovat. A jelikož nám ta bolest zůstane navždy, mějme soucit alespoň se sebou samými, kdo jsme tu zůstali. Hrob je určen mrtvým, je třeba zařídit nezbytné. Pomyslete, že toto je poslední pocta od živých. Ponecháme-li tělo paní Belisy déle na zemi, jako bychom zde zadržovali její nejméně důležitou část. A možná tím trpí, že jí tohle právo upíráme, když nás už nikdy o nic jiného nepožádá.“

Po těch slovech všichni tři plakali velkou bolestí, a ona, podpírajíc ji, odvedla slečnu Aónii do sousedního malého stanu. A potom se vrátila pro Lamentora a také ho tam odvedla. Poté se věnovala zařizování všeho nezbytného. Lamentor však nechtěl, aby odnesli Belisino tělo jinam, a nařídil, aby ji pohřbili tam, kde zesnula, neboť se rozhodl, že již nikdy, co živ bude, to místo neopustí. A tak se i stalo.

V královstvích, odkud přišli, bylo zvykem, že předtím, než byla těla mrtvých pohřbena do země, přišli všichni

nejbližší příbuzní a políbili je na tváře a členové rodiny – a jako poslední pak nejblíže příbuzný – na chodidla¹⁵, zřejmě jako jakýsi pozdrav, aby došlo k transmutaci v pravý čas, a když vše skončilo, došla služebná pro Lamentora a paní Aónii. Ti přišli a paní Aónia se ihned vrhla na sestřino tělo, a líbajíc ji na tváře, hlasitě volala:

„V jiné zemi byste měla mnohem více těch, kdo by to učinili, než v této.“

A pak si začala drásat krásnou tvář a všichni, každý se svou bolestí, propukli v přežalostný nárek a šli políbit Belisu na chodidla. Lamentorovi, jenž trpěl bolestí, jakou dosud nezakusil, se z duše vydralo mnoho vzdechů, vědom si však toho, co se sluší, takto promluvil:

„Ach, paní Beliso, jak vás mám pozdravit? Kvůli mně jste opustila svoji zem, kvůli mně svoji matku. Kdo¹⁶ jen vás mohl ode mě takto v cizí zemi odloučit, abyste mě tolik zarmoutila? Což vaše láska ke mně nebyla dost velká? Jakýsi neblahý osud mi to však nepřál, neboť co vy jste činila proto, abych byl tím nejšťastnějším rytířem na světě, učinil on proto, abych byl tím nejnešťastnějším. Věru nešťastným rytířem, neboť pro vás, paní, byl v této cizí zemi připraven hrob jeden, pro můj život však dva. Váš pohltí mé tělo, zatímco ty dva mé tělo i duši. Proč jen nebylo, paní, pevnější to pouto, jež nás spojovalo? Proč jen jste je přetrhla beze mne? Což jste si neuvědomila, že já bez vás již nemohu existovat? Požádala jste prý, aby vás odnesli z mé blízkosti, nechtěla jste mě připravit o odpočinek, a zatím

mě někdo jiný potají připravil o vás. Mému nešťastnému osudu nebylo dosti, že jsem se stal nejsmutnějším na světě, nejsmutnější musel být i způsob, jakým se mi to přihodilo. Zavolaly mě již jen proto, abych vás více nespatriil, a vy jste mi ještě chtěla ulevit v bolesti a osušit slzy, ani to však můj neblahý osud nechtěl: ruka vám umdlela, neboť jste již přestávala být paní vlastní vůle. Naposledy jste na mě upřela oči a dala mi najevo, že vaše vůle odchází navždy zároveň s vaší duší. Má léta života se upírala k vaší cestě, já však ještě více ke smutkům. A jelikož zde zůstávám pro ně, je lépe zůstat bez vás.⁴

A tím dostal zvyklostem. Když však Chůva viděla, že kromě ní není nikoho jiného, kdo by se postaral o poslední pocty, vzdálila se od Lamentora a Aónie, vzala do ruky skvostnou roušku a přehodila ji přes Belisinu tvář.

„Od této chvíle,“ pravila, „vám přináležejí hledět k nebi¹⁷, kde ona odpočívá v pokoji, neboť toto je země. Kdo bude milovat zemi, když ji ona již opustila, prohřeší se proti lásce, kterou k ní chová.“

Slova ta by byla velmi útěšná, kdyby na takovou bolest bylo útěchy. A tak ji pohřbili.

Přerušme zde vyprávění o Lamentorových skutcích, jež byly četné a pohnuté a jež vykonal z velké lásky k Belise, neboť toto vyprávění má být o oněch dvou milujících mužích, a protože o nich zbývá ještě mnohé povědět, utrpěli by značné příkoří, kdyby se část času jim vyhrazeného promrhala jinak.

I zavedu vás zpět k tomu rytíři, jenž vyšel ze stanu tak smuten, protože se odtamtud nemohl příliš vzdálit, a tak sesedl z koně a usedl pod jasan rostoucí u řeky poblíž mostku. Toužil setrvat tam chvíli v klidném rozmyšlení, i poslal svého panoše, aby opodál, na břehu té říčky, popásl jeho koně, ježto se obával, že když jej sloužící spatří takto zasněného, pojme podezření a sdělí je Aquelisi¹⁸ (to byla ta, kvůli níž, jak jste slyšeli, tam přijel), neboť mnoho sloužících mu bylo nakloněno a stejně jako ona jej velmi milovali, což jemu dávali najevo skutky a ji zase zpravovali o všem, co se mu přihodilo. A tak to, co ona činila z dobrého úmyslu, mohlo pro něho být někdy špatné, neboť ač ho velice milovala, musela čas od času vyslechnout věci, které ji zraňovaly, jež však on rovněž nemohl nečinit, neboť ji miloval málo, což pro ni nakonec bylo příčinou smutného konce.

Jak tak seděl rytíř dlouho v zamyšlení pod jasanem, dotíraly na něj různé myšlenky. Když pomyslel na to, jak jej Aquelisia miluje, zdálo se mu nesprávné opustit ji, když si však poté připomněl, jak krásná mu připadala Aónia, zdálo se mu zas, že nemilovat ji by bylo urážkou samotné lásky. Tak jej krása a povinnost držely mezi sebou a svářely se o něho, nakonec však získala navrch ta, která byla blíže. Můj otec říkával, že povinnost podlehlá proto, že nemohla být splacena láskou, a krása že zvítězila proto, že již sama její přítomnost byla odměnou. Aquelisia byla ze dvou dcer ta, kterou jejich matka milovala víc než svůj život.

Byla vskutku krásná, ale toho rytíře si tím, co pro něho činila, zavázala tolik, že mu již neponechala možnost, aby jí sloužil pro její krásu. Zřejmě ho tak milovala, že neměla trpělivost připoutávat si ho postupně, a oddala se mu hned celá. Tak si ho zavázala, lásku v něm však nevzbudila.

Ubohé panny, jež vidouce, jak je muži milují pro jejich skutky, domnívají se, že i ony tak musejí milovat je! Je tomu však právě naopak: muži se do nás zamilovávají pro naše povýšené opovržení, když po mírném pohledu následuje strohé jednání. Nejspíš je jim vrozené, že jsou tak tvrdí, a necení si zřejmě ničeho jiného než toho, co je stojí velké úsilí. My, jež jsme svojí přirozeností mírné, se chováme jinak. Ale kdyby se oni řídili rozumem, jak by si to odůvodnili? Vždyť co jiného je láska než touha? Nedává se ani nebere násilím, nýbrž buď proto, že ženám je dán neblahý osud, a mužům šťastný, opak toho je pravdou, neboť muži jsou přitahováni opovržením žen, ony zas dobrými skutky. A tak ženy dosáhnou toho, aby je muži milovali, jedině tak, že ony samy se do nich nezamilují. Což však lásce lze vnutit nějaký zákon? Takový nevděk, neboť jinak to nazvat nemůžeme, však měl pro mnohé neblahé následky, jak uvidíte v případě rytíře, o němž hovoříme. A nebyly marné Aquelisiiny prosby, jež se sepjatýma rukama vznášela k nebesům, žádajíc, aby ji pomstila.

On se však přece nakonec rozhodl ji opustit, nejen proto, že mu paní Aónia připadala jako ta nejkrásnější bytost, kterou kdy spatřil, ale měl také za to, že jelikož přišla

z dalekých končin a je v téhle zemi cizinkou, získá její lásku rychleji. Ač si byl dobře vědom, že je ještě vzdálená, byla mu tato naděje nicméně velkou pomocí, aby nakonec stvrdil či značně posílil svou lásku k ní, neboť to je, jako když nám nějaké stínidlo zakrývá slunce: jestliže je zakryje celé, je stín mnohem větší než ochrana, která ho způsobuje. Tak také – alespoň jak se to jeví – ti, kdo velmi milují, se pevně zachytí byť sebemenší naděje, zatímco překážky stojící mezi nimi a milovanou osobou činí jejich lásku mnohem větší, než jsou ony samy, což později plodí strasti, vedoucí ke smrti či dlouhému smutku, jak se to přihodilo rytíři, jenž právě přemýšlel již jen o tom, jak by se zbavil svého panoše, aby v něm, až se ho zbaví, nevzbudil žádné podezření, že snad má nějaký vztah k tomu místu, a aby tam mohl volně jednat. A přál si usilovně, aby se odloučili, neboť věděl, že panoš bude trpět, protože jeho pán opustil Aquelisiu; patřil k její družině a ona mu ho dala jako doprovod, a ten sloužící mu neustále opakoval, že by ji měl pojmout za manželku, neboť je urozené krve a dědičkou pozemků, na nichž by mohl poklidně strávit poslední dny života, které již rytíři nedovolují pozvednout se ctí zbraň.

Věren však svému rozhodnutí, nakonec panoše k sobě přivolal a v dlouhé řeči, kterou k němu pronesl, mu řekl mimo jiné, že mu nepřípadá vhodné, aby on sám jel zpravit paní Aquelisiu o tom, že nesplnil úkol, za nímž sem pro lásku k ní přijel, nýbrž že by bylo vhodné, aby to učinil

jeho panoš. A aby jí řekl, že on sám chtěl, aby zvěstovatelem jeho neštěstí byl někdo jiný, neboť se nemůže vrátit se špatnými zprávami, a že na něho počká na hradě nedaleko odtud, dokud nedostane nový vzkaz, zda Aquelisia chce, aby se pro ni vydal za novým dobrodružstvím, když toto nemohl dovršit.

Panoš odjel se vzkazem, oklamán stejně jako ta, jíž ho měl předat, a rytíř, sotva osaměl, počal přemítat o tom, jak si změni jméno, aby nikdo nevěděl, kde je ani kam míří, neboť láska jej za ten krátký čas tak ovládla, že se již chtěl vzdát části sebe sama. Vtom si však vzpomněl, že mu jeden hadač kdysi předpověděl, že pokud změni život a jméno, bude už navždy zarmoucený, a poněkud ho to znepokojilo. Vzápětí však tomu jakožto něčemu nejistému přestal přikládat přílišnou důležitost, nechtěl to však zcela opominout kvůli mnoha jiným věcem, o kterých slyšel: i pojal úmysl změnit pořadí písmen svého jména, čímž by ani nezměnil jméno, ani nepokoušel osud. Neviděl však, že i tím osud klame.

Jak tak setrval v zamyšlení, náhoda tomu chtěla, že se po cestě k mostu vracel z lesa jeden drvoštěp. Téměř ležel na své mule, napůl přikrytý houní. Než začal sekát dříví, odložil zřejmě oděv příliš blízko ohně, a šaty mu začaly hořet; on se je pokusil zachránit, ale nedal si pozor a oheň mu popálil některé části těla. Když se přiblížil k rytíři, narazil na jiného dřevorubce, a ten se ho zeptal, vida, že nevezde žádné dřevo, nač vlastně jel do lesa, a tu

popálený dřevorubec ze sebe vypravil pouze tato slova v galicijštině:

„Bin m'arder¹⁹," to jest vzplanul jsem.

Rytíř si všiml jeho nesprávné výslovnosti, neboť ten muž vyslovoval *b* místo *v*, zároveň v tom však shledával jakési tajemné znamení, neboť i on vzplál, i chtěl se od té chvíle tak jmenovat.

Zanedlouho přijel na to místo jeden z Lamentorových sloužících, který tudy projížděl na hrad. Když od něho Binmarder zvěděl, že tam Lamentor chce dát postavit velký palác, v němž hodlá pobývat po zbytek života, poněkud to upokojilo jeho mysl, jež byla do té chvíle značně rozjitřena nejistotou, zda Aónia zůstane v té zemi. Sotva se mu však ulevilo od této starosti, počala ho trápit otázka, co s ním bude a kam půjde, a přemítal o tom až do setmění, aniž se jakkoliv rozhodl: bylo mu zatěžko odebrat se jinam, zůstat mu však připadalo nemožné, neboť by se neměl kam skrýt před svým panošem.

Váhaje mezi oběma možnostmi, neschopen však ještě rozhodnout se pro některou z nich, vstal, přinucen k tomu víc tmou než vlastní vůlí. Vydal se hledat svého koně na místo, kde ho zanechal jeho panoš, ale nenalezl ho. Vrátil se tedy k jasanu, u kterého předtím seděl, aby se podíval, zda se kůň nešel napít k řece, když ho však nikde neviděl ani necítil jeho pach, opřel se o kmen stromu, obávaje se nejprve o koně. Netrvalo dlouho a vrátil se v myšlenkách k tomu, co jej trápilo nejvíce, a představuje si zřejmě

v duchu paní Aónii tak, jak ji spatřil, láskyplný soucit mu vehnal do očí slzy.

Setrval tak zcela pohroužen do svého sladkého smutku, když měl náhle pocit, že vedle něho někdo stojí. Pohlédl tím směrem a v měsíčním světle spatřil stín muže neobvykle vysoké postavy, stojícího blízko něho. Byl tím náhlým zjevením velmi rozrušen, neohroženě však sáhl ihned po meči a našel odvahu zeptat se toho stínu, kdo je. Když však nedostal odpověď, zůstal ve střehu a s taseným mečem zvolal:

„Bud' mi povíš, kdo jsi, nebo se to dozvím jinak.“

„Upokoj se, Binmardere,“ odvětil stín, nazýváje ho jménem, „vždyť jsi byl právě přemožen jednou plačící pannou.“

Binmarder se zarazil, zaskočen, že slyší to, o čem se domníval, že dosud nikdo neví. Když se ho však chtěl otázat, odkud to ví, podíval se a viděl, že se ten stín obrátil k okolnímu vysokému houští, vnořil se do něj a vzápětí zmizel.

Binmarder stále ještě přemýšlel, co to asi bylo, když vtom uslyšel velký hluk, který se k němu přibližoval od lesa. A sotva ho zaslechl, proběhl před ním jeho kůň, pronásledován smečkou vlků, a za vlky se hnali zuřivě štěkající psi. Když chtěl kůň přeskočit říčku, spadl do ní a vlci se na něho vrhli a začali ho trhat. I když tam Binmarder rychle běžel, našel koně již polomrtvého. Vyburcování štěkotem psů tam vzápětí přiběhli pastýři, kteří opodál pásli své stádo, domnívajíce se, že vlci zadávali některé dobytče.

Když našli Binmardera tak zoufalého, snažili se ho utěšit prostými slovy venkovanů a nabídli mu nocleh. Ač on té noci netoužil po společnosti, přijal jej, učiniv tak proto, že se již připozdilo, a také si ihned pomyslel, že se pastýři uchýlí ke svému stádu, a nebudou ho tedy více rušit v jeho smutných úvahách, neboť podle nich byla noc stvořena jen ke spánku.

Vydali se tedy směrem k ohradě s velkým stádem. Všechny krávy stály, vylekané štěkotem psů a strachem z vlků. Pastýři a za nimi i Binmarder procházeli mezi nimi a ony jim uhýbaly z cesty, trkajíce se navzájem rohy. Prošli ohradou a došli k velkému ohni. Opodál stála dřevěná chatrč se střechou z haluzí. A vedle jiné chatrče ležel u ohně na lůžku z rozestřených zelených větví muž již bělovlasý, nejstarší pastýř. Hlavou spočíval na kládě, několik štěnat ovčáckého psa se o toho starého pastýře opíralo tělem a jiní psi na něm spočívali svými velkými hlavami.

Když se k němu pastýři přiblížili, trochu se nadzvedl a s klidem člověka, jenž už zažil mnoho podobných chvil, se jich otázel, co se přihodilo. Oni mu odpověděli, že žádné dobytče nezahynulo, a také mu pověděli o rytíři, kterého s sebou přiváděli. Pastýř se nadzvedl, uvolnil rytíři místo na svém lůžku a požádal ho, aby si přisedl. A když Binmarder i všichni ostatní seděli kolem ohně, vybídl starý pastýř Binmardera, aby mu vyprávěl, jak se mu to neštěstí stalo. On, aby mu vyhověl, mu stručně vypověděl, jak se jeho kůň pásl a jak se přihnali vlci a zadávali ho dřív, nežli mohl

zasáhnout. A poté ten starý pastýř, aby ho v jeho neštěstí utěšil, počal takto promlouvat hlubokým hlasem:

„Jsou strašlivé ty pohromy, které v tomhle údolí působí lita zvěř, a lépe je snášet ten, kdo o nich ví, pokud někoho utěší, že je sdílí s druhým. Jednou, když jsem byl mladší, mi uprostřed temné zimní noci před očima vzali stračenu, matku tady těch kravek, co ještě mám, a zabili mi ji. Tenkrát jsem měl u sebe skvrnitého hafana a bílou fenu, jeho matku; ač měli oba na krku ochranné obojky s ostny, takže jsem se s nimi vždycky i na tak opuštěném místě a za tak temné noci cítil bezpečně jako v pravé poledne, tehdy mi vůbec neprospěli, ani mně, který jsem řval, ani té ubohé kravce, jež bučela tak bolestně, že se tam ve chvíli shromáždil veškerý dobytek, který jsem tehdy měl a který byl, to mi věřte, hodný kus cesty odtamtud. A jednou přišli za bílého dne až sem, kde teď sedím, a zabili mi do jednoho všechna telata, která ještě nemohla chodit na pastvu s matkami.“

„Tak proč jsi tedy zde, ctný pastýři?“ otázal se ho Binmarder.

„Což vy to nevíte, pane? Nelze nic mít tam, kde není co ztratit. Tahle země je bohatá na pastviny a plodí jak dobro, tak také zlo. Slyšel jsem od jednoho významného muže, znalého věcí toho druhého světa, když mluvil o obyvatelích téhle země (neboť ač vidíte, že je z velké části porostlá lesem, na mnoha místech ji obývají pastýři), že to je jeden ze zázraků přírody: z jedné země se zrodily dvě, navzájem

protikladné. A to nejen co se týče divé zvěře, nýbrž také lidí, neboť jen tam jsou zlí lidé, kde jsou také dobří, a zloději jsou jen tam, kde je co ukrást. Ale abych pravdu řekl, já nevím, co je pro nás pastýře horší: v kraji, kde je málo pastvy, nám dobytek hyne hladem, a tady nám ho zabíjejí, takže se nám všude daří zle. My jsme ale koneckonců stejní, jako prý jsou všichni ostatní lidé: však vy to sám určitě budete dobře vědět, pane rytíři, že spíš sneseme zlo, které nám činí někdo jiný, než to, co činíme sami sobě. Újmami, které nám působí chudá země, trpět nemusíme, protože je v naší moci ji opustit, a ty, které nám působí nelibostná země, jelikož není v našich silách jim zabránit, snášíme, jak umíme. A proto vám také říkám, pane rytíři, abyste se tím svým neštěstím netrápil, upokojte se a obraťte veškerou vinu k zemi.“

Ta slova se Binmarderovi zdála rozumná, a nebýt toho, že pastevec vyprávěl pravdivě o svém životě, byl by si myslel, že ta slova nemohla být slovy pastýře²⁰; to, co někdo prožije, však snadno dokáže hezky vypovědět. A proto mu odpověděl za tu dobrou útěchu jen několika slovy na znamení díků, dávaje najevo, že si chce odpočinout. Když to pastýř postřehl, poslal všechny, aby ulehli a spali. Tak se stalo, a zanedlouho začali pastýři oddechovat, roztahujícíce mimoděk ve spánku své údy venkovanů ten na jednu, a ten zase na druhou stranu.

Pouze Binmarderovi se nedařilo odpočívat, měl v srdci někoho, kdo se pro něho nesoužil, a zatímco matný

jas hvězd všem dopřával spánek, Binmardera z něj jeho strasti vyhnaly. On naopak, upíraje oči tím směrem, odkud, jak se zdálo, přišlo pouze jeho tělo²¹, viděl v duchu plačící slečnu Aónii. A setrval tak do pozdní noci, dokud únava těla neuspala tu část smyslů, nad níž měla moc. Tu druhou zaujaly sny a představy. Z krátkého spánku se však probudil celý zmáčený slzami, které vyplakal, neboť měl sen, že ho odtamtud násilím odnáší onen stín, který předtím spatřil, a jelikož ho proto napadalo mnoho věcí, rozhodl se, že z té země neodejde, dokud neuvidí, co se s ním může stát, v tom trápení, které se ho zmocnilo a takto jej pronásledovalo. Myslel si totiž, že kdyby tak učinil, jednal by proti tomu, co mu snad sen vyjevil. Tak velmi toužil nikdy odtamtud neodejít, že mu připadalo, jako by ho k tomu všechno vedlo, a ze všech řešení, o nichž přemýšlel, nakonec zvolil to, že se časně ráno rozloučí s nejstarším pastýřem, odebere se někam poblíž, kde si převlékne oděv, a vrátí se k pastýři, aby si u něho sjednal službu, neboť – říkal si – on vodí velké stádo, a tak i kdyby se mu přišlo nabídnout mnoho mládenců, odměna je tak malá, že pastýřů není nikdy dost. A tak také učinil.

I stal se tedy Binmarder pastevcem krav, neboť pro velkou lásku mu nebylo nic nemožné. Dlouhý čas vedl takový život, zažil mnoho zlých dní a ještě horších nocí, neboť Lamentor dal, jakmile se usadil, zbudovat nejdříve jen několik přístřešků, nic víc, a kvůli velkému počtu lidí,

kteří přišli na stavbu a které Lamentor poháněl ke spěchu, i kvůli ruchu, jenž panoval v domě, ženy nemohly vycházet. Proto se Aónia dlouho neukázala, a Binmarder byl tak připraven i o ono potěšení, jež pohled očí poskytuje těm, kdo jsou ochuzeni o vše ostatní. Všichni domácí jej již však znali a nazývali jej pastýřem s píšťalou, neboť tu si od té doby, co se rozešel sám se sebou, zvolil jako lék na bolest a nosil ji stále u sebe. A tak rovněž častokrát chodil celé hodiny tu po březích říčky, a jindy po oněch vysokých vrcholcích, jež, jak vidíte, dodávají tomuto údolí půvabu, hrál melodie na slova pastýřských písní, a to jediné potěšení mu bylo jakousi útěchou v bolu a ulevovalo jeho srdci, jež tížily těžké myšlenky.

Můj otec znal mnohé z jeho písní, napodobujících jazyk pastýřů a skrývajících v sobě cosi vznešeného, či spíše přebolestného, co je rozseto tak jemně mezi jinými prostými slovy, že kdo by se dobře díval, snadno by pochopil, jak byly napsány. A bylo v nich ještě něco dle mého chabého úsudku a zdání – totiž že to dobré, co je vloženo do jejich nízkého stylu, vzbuzovalo klamný dojem, a tím vyvolávalo rychleji soucit, neboť takovou moc má vždy představivost. Já si však ze všech pamatuji jen jednu, o níž otec říkal, že ji zpíval a že ji slyšel od dívčiny Chůvy. Dozajista to tak šťastně zařídil osud, aby se Aónia dozvěděla o jeho trýzni, když si již zcela zoufal, a jelikož se nemohl odtamtud vzdálit, srovnával si při chůzi své šílené myšlenky, jež ho šíleně trýznily.

Také se stalo – aby se ve všem naplnil neblahý osud, jenž byl dán – že stará Chůva pocházela z téhle země, a kdysi, v čase jejího mládí, si prý jeden velmi bohatý kupec a urozený muž, který přijel ze stejných končin jako Lamentor, získal její lásku, když byli sousedy, a tak ji s velkými dary a s ještě většími sliby odvedli z její země, z domu jejího otce, který ji velmi hýčkal a chránil více, než jejímu stavu příslušelo, ale to vše bylo vzhledem k její kráse přiměřené. Byla znalá knih příběhů, neboť již tehdy byla velmi moudrá (a ve stáří ještě mnohem více), a vypráví se, že když oba přišli do kupcovy země, ještě jako mladá a krásná ho ztratila v důsledku velkých neštěstí. A tak zůstala v té cizí zemi a Belisina matka ji ze soucitu vzala do svého domu, odkud ji ještě čekalo druhé vyhnanství do její země. O tom, jak on ji odvezl a jak ho ona ztratila, se vypráví dlouhý příběh²². Do toho se nyní nepustím, neboť jsem se již vydala jinou cestou, ač u lidí vedou všechny cesty k vyprávění příběhů o ženách. Ježto však žijete v tomto kraji, uvidíme se zase jindy, a tehdy vám jej budu vyprávět, pokud ještě budete toužit jej vyslechnout.“

„Ač jsem, paní,“ nemohla jsem se zdržet odpovědi, „již vstúpila své vůli, že nesmí mít žádnou touhu, tuto mít chci, neboť mě zajímá vše, co se vás týká, a navíc je to povídka o ženách, a nemůže tedy nebyť smutná. A tím se také zcela nezpronevčím svému záměru, neboť pokud si přeji slyšet smutné věci, nelze to vpravdě nazývat touhou, neboť touha nám má přinášet pouze radostné

uspokojení, a pokud se také děje opak, bude to asi proto, že i touha se může mnohokrát zmýlit stejně jako všechny ostatní smysly.“

„My, zarmoucené ženy,“ opáčila, „nazveme hned tuto touhu žalem, neboť nikoho nepřekvapí, když se změní slova nebo jejich chápání u osob, pro něž se změnilo také mnoho jiných věcí, o nichž by nikdo nebyl řekl, že se měnit mohou. A navíc, dcero a paní, i když jste mě potkala již ve věku, kdy by mi prožité smutky měly sloužit pouze k tomu, aby pro mě vše znamenalo nic a přítomnost abych hodnotila jen poměřováním s minulostí, příčiny, jež mne učinily smutnou, byly tak vážné, že utrpení, které mi způsobily, jsem ani po dlouhém čase nepociťovala méně. Častokrát na to myslím a říkám si, že to musí být jediné tak, že jestliže se osud rozhodl působit mi žal, pak proto, aby život neměl vrch nad bolestí. Jako by je učinil souměřitelnými, tak, aby jedno nepřesahovalo druhé, a já z toho vyrozumívám, že moje bolest se již nenavrší víc nežli čas mého života. Odpusťte, že takto přeskakují²³ a mluvím o sobě, ač jsem ještě nesplnila, co jsem vám slíbila, vždyť vaše bolest každého přemůže. A takto i jednám: zamýšlejíc udělat jednu věc, udělám jinou, a sama se za to častokrát stydím.“

„Vy, paní,“ odpověděla jsem, „nemůžete v mých očích nikdy udělat nic, co bych vám musela promíjet – naopak, čím víc vás poznávám, tím víc mi připadá, že jste sem přišla jen proto, abych vám naslouchala, neboť dosud jsem se

podivovala sama sobě, jak dlouho může trvat moje bolest, poté co zanikla její příčina, i tomu, že ji čas neopotřebuje stejně jako vše ostatní, co v něm²⁴ je. A protože jsem to ve svém hoři neviděla, opětovně jsem za to dávala vinu někomu jinému, a snad jsem měla dávat největší vinu sobě. Ale proč říkám snad?“

A v tu chvíli, když jsem chtěla ještě něco říci, přišlo mi na mysl, že se vzájemně známe málo, a tak jsem zmlkla, ale jako bych se nechtěla odmlčet. A tu ona, skrývající, že jí to snad bylo nemilé, jak jsem posléze z jejích slov vyrozuměla, vstala a jemně pravila:

„Kdo viní člověka, jehož miluje, tomu z toho vždy zůstanou výčitky, a právem; a ani já bych k vám nepociťovala náklonnost, kdybych si o vás myslela to nejhorsí. Spíše mě však udivuje, jak může milující člověk vinit milovaného, a znovu říkám, že tak snad lidé jednají jen kvůli výčtkám, které jim zůstanou a jež jsou pro ně pomstou za násilí, které tak páchají na sobě samých. I já jsem byla, paní, mladá jako vy a také jsem kohosi neprávem obvinila. Velké trápení mnohokrát zapříčinilo, že jsem ze šílené lásky nedovedla zabránit sama sobě, abych neobvinila někoho jiného. Tohle v sobě nese láska, stejně jako bezpočet jiných nerozumných věcí, jimiž trpíme, jak se jí zachtělo, a tak je i toto naše utrpení, které nám působí, nevysvětlitelné a bylo nám dáno jediné osudem.“

Při těch posledních slovech ode mě odvrátila oči, jako by chtěla říci, že nepochopila, proč jsem jí to chtěla

zatajit. A mně náhle připadalo, že je nezdvořilé té paní, již zralé a smutné ženě, jež mi dává ze sebe tolik, upřít část svých smutků, jestliže jsem jí je předtím chtěla vyjevit. I řekla jsem:

„Myslete si o mně, paní, co chcete, avšak mně připadá, že jste zarmoucená, a tento způsob je ze všech nejlepší, abyste zvěděla celou pravdu o mém životě, ač ten se celý podobá dlouhému žalozpěvu.“

„Dobře činíte,“ odvětila ona, „neboť tento způsob je také ten nejlepší, abych se vás já na něj odvážila zeptat, neboť k vám již pociťuji takovou náklonnost; a jelikož bude jistě tuze smutný, nechci jej slyšet dříve. Proto se vraťme k našemu příběhu. Až skončí, poddáme se svým smutkům, jež si také přejí být vyprávěny, stejně jako radosti.“

A ten příběh pokračoval takto: pověděla jsem vám, jestli si vzpomínáte, že mě budila jediná píseň, o níž můj otec říkal, že ji slyšel od Chůvy. Jistě ji od ní slyšel v této podobě.

Začalo být horko a pastýř s píšťalou seděl již hodnou chvíli na břehu řeky na nějaké hroudě²⁵ a hleděl na druhý břeh, kde se náhodou objevila i Chůva. Pískal si tichounce, jakoby sám pro sebe, na flétničku. A jak byl zabrán do hraní, přihnalo se náhle stádo krav, a ty se, sužovány mouchami, přehnaly kolem něho, vrhly se do říčky a ponořily se do vody až po hrud'. I přestal pastýř hrát, tvářil se poněkud ustaraně, dál však jako uhranutý držel píšťalu u úst. Chůva, která tomu přihlížela, mu chtěla říci, aby

hrál dál, že jí to prve připadalo pěkné, než to však stačila říci, on začal hrát na flétničku tak sladce, až se Chůvě zatajil dech, připadalo jí to smutné a jako cosi víc než pouhé pískání pastýře. I zaposlouchala se zcela do jeho hudby až do chvíle, kdy po dlouhém hraní odložil flétnu a začal takto:

*Ač se na vše našel lék,
pro mne není k nalezení,
neskončí mé utrpení.*

*Volek do vody se noří,
ovádem jsa sužován,
já však musím ve svém hoři
stát zde jako příkován.
Marně hledím do všech stran,
jsem tu jako ve vězení:
neboť to, co chceš, tu není.*

*Stádo bloumá, uondáno,
dokud trvá denní žár,
svěží zeleň spásá ráno,
odpoledne suchopár;
v noci spánek, sladký dar,
zkolébá je bez prodlení.
Mne však trýzní sen i bdění.*

*Ať si v nebi slunce hoří,
ať v něm planou soubvěždí,
ať mě žár a parno moří,
nezbavím se bolesti.
Provázíš mě, neštěstí,
stále, v každou chvíli denní,
ve spánku i probuzení.*

*Oddal jsem se svému pláči,
abych se vším skoncoval!
Za dnem vždycky jiný kráčí
a za žalem jiný žal.
V začátku jsem ublídal
konec jen mně předurčený!
Velké je mé utrpení!*

*Proč mám takto světem chodit,
aniž bědy ustaly?
Věru líp se nenarodit
než být stále zoufalý!
Že mne zblízka, zpovzdáli
trýzeň vodí na řemeni,
můj život už nemá ceny!*

*V slzách, neklidu a zmatku
se má láska zrodila,
a tak zmohutněla vkrátku,*

*že má muka přebila!
V tom je moje posila;
nezasloužím zapomnění;
kdo je mrtvý, už tu není!*

*Cíl, po kterém tolik toužím,
vzdaluje se napořád.
V beznaději se tu soužím,
černá svět i jeho rád.
Cesty, jimiž se mám brát,
jsou štěstěnou opuštěny!
Kéž jsem nežil, nezrozený!²⁶*

A když dopověděl tento poslední verš, zdálo se, že nemůže zadržet slzy, a když to zlo končilo, zmlkl, jako by mu nedovolily pokračovat. Chůva to pochopila, když viděla, že odložil píšťalu a uchopil cíp košile, aby si osušil oči, i zmocnilo se jí takové dojetí, že rovněž nemohla zadržet slzy, a byla by k němu z místa, kde stála, jistě promluvila, kdyby ji již nezavolali z domu. Byla nucena se zvednout. Vstala a odcházela, pastýř jí však nešel z mysli a připadalo jí, že je v tom nějaké velké tajemství. A jelikož to, co se má stát, si vždy najde příležitost, aby se uskutečnilo, když Chůva vešla do domu a našla Aónii samotnou, v dobré víře a bez zlého úmyslu jí začala vše vyprávět, znovu a znovu se zapřísahajíc, že to nemůže být pastýř. A protože Aónia již velmi dobře rozuměla jazyku té země, řekla jí Chůva

slova písně. A když jí vyprávěla, jak mu při posledních slovech upadla píšťala na zem a jak si cípem haleny z hrubého plátna osušil slzy, jež mu při nich vytryskly, jak se, když si je osušil, podíval na ten cíp, který držel v obou rukou, a jako by se rozpomínal, kdo je, či nevěda proč, skryl do něj tvář, svíraje ji zároveň v dlaních, a hluboce si povzdechl, a tak tam zůstal a setrval tak, ještě když ona odcházela, protože ji náhle zavolali, tolik to Aónii rozesmutnilo, jak se jí to kvůli ničemu jinému dlouho nestalo. A když řekla ‚kvůli ničemu jinému‘, zalily se staré Chůvě oči slzami, i obrátila se na druhou stranu a odešla věnovat se domácím pracím.

Slečna Aónia, tehdy ještě panna nejvýš třinácti- či čtrnáctiletá, nevěděla, co znamená milovat, i zkropila své krásné líce několika soucitnými slzami, a tím²⁷ se poprvé její smysly probudily. Tolik zmůže v určitých chvílích to, co vyslechneme! A nebýt toho, že byla mladá dívka, byla by to ihned lehce pochopila, ona to však nepochopila. Tisíckrát toho dne požádala Chůvu, aby jí řekla hned slova té písně, a hned zas, jak vypadal, a když se jí jednou zeptala na jeho rysy, Chůva jí odpověděla:

‚Já jsem ho již viděla vícekrát. Je sličný a urostlý, pravidelných rysů tváře, porostlé trochu hustým a delším voussem, který vypadá ještě jako vous jinocha, oči má světlé, snad oblačně šedé. Zblízka si člověk hned všimne, že jeho srdce tíží nějaký hluboký zármutek.‘

Aónii napadlo zeptat se jí, kdy jindy ho už viděla. A ona jí pověděla, že ten pastýř přichází vždy zezadu k těm domům

a že občas se dá do řeči s dělníky, jindy že zase chodívá pást stádo na druhý břeh řeky, a že je to ten, jemuž všichni říkají pastýř s písťalou a kterého všichni znají.

Aónia ho neznala, protože nikdy nevycházela ven, ale tehdy zatoužila podívat se na něho a přijít na způsob, jak to učinit, takový soucit v ní vyprávění o něm a o jeho zpevu vzbudilo. A oklamána oním falešným stínem soucitu, celou následující noc nemohla usnout. Ač tehdy ještě nechápala, co se v ní odehrává, a ani se pod vlivem té touhy k ničemu nerozhodla, uvnitř již hořela ohněm. A to se nakonec zcela stvrdilo. Dívčina chuva vyšla ještě před rozbřeskem na velkou terasu nad částí domu, jež byla hned na počátku upravena, aby sloužila k odpočinku, a spatřila pastýře samotného na břehu řeky nedaleko od místa, kde ho uviděla předešlého dne, pod jasanem, pod který se poprvé uchýlil, když vyšel z Lamentorova stanu, a kde také uviděl onen stín, o němž jsem vám vyprávěla; a tam také přišel nakonec zemřít²⁸, a zdá se, že ho tam a k tomu jeho osud přitahoval, neboť osud žádného člověka nelze změnit. A sotva ho tam spatřila, běžela to hned sdělit Aónii, tak rychle již sudba spěla vstříc nešťastnému završení, nebo přišla chvíle, kdy ho již nebylo možno zažehnat; a když jí to pověděla, pustila se do domácích prací.

I vstala Aónia a přehodila přes sebe jen velký přehoz, neboť právě vstala v noční košili z lože, vyšla na terasu a viděla, že pastýř hledí směrem k ní. Na terase si však uvědomila, že má ještě na hlavě šátek, v němž spávala²⁹,

a buď proto, aby to nevypadalo, že právě vstala, nebo aby vypadala lépe, zakryla si hlavu rukávцем a tak zůstala.

Vtom ho začaly na místě, kde stál, na jakémsi návrší, obklopovat popásající se krávy, a jak tak popocházely za svou pastvou, jedny sem a druhé zas tam, vyšel z jiného stáda velký hrůzný býk, který řval a občas si na boky házel hlínu – a jindy to zase vypadalo, že ji chce žrát – kývaje hlavou ze strany na stranu. A když se přiblížil k jeho kravám, začal divoce bojovat s jiným jeho býkem³⁰, až ji to polekalo, i když alespoň před nimi byla zcela v bezpečí. V zápalu lítého boje se býci počali přibližovat k pastýři, viděla však, že on se nehýbe a nespouští oči z místa, odkud se dívala, a podle toho, jak byl klidný, se zdálo, že je nevidí, ač to bylo neuvěřitelné. Ona však jasně viděla, že se býci k němu již blíží, a omdlela, a když přišla k sobě, opět se tam podívala a na tu vzdálenost – neboť býci jí zakrývali pohled na něho – jí připadalo, že ho rozdupou, i padla opět jako mrtvá.

Když to Binmarder spatřil – hleděl totiž v tu stranu, kde stála –, pocítil ihned v srdci, co se stalo, ač měl mnoho důvodů o tom pochybovat či si tím nebýt jist, poněvadž pokud mu bylo známo, Aónia nevěděla o jeho citu nic, uvěřil však, neboť velká láska tomu chtěla, aby se všechny nejisté věci staly jistějšími, anebo byly za jistější považovány. A čerpaje sílu z melancholie, kterou pocítil, sotva to vytušil, mrštil proti cizímu býku, jenž už už vítězil nad jeho býkem, velkou sukovicí, kterou držel v ruce, a poštětilo

se mu přerazit mu nohu; i vrhl se rychle na něj a popadl ho za roh. A jelikož měl Binmarder velkou sílu a protože mu pomohl jeho býk – který přirozeným instinktem vycítil, že je potřeba pomoci, i začal mu pomáhat, jak uměl –, rychle srazil cizího býka na zem, a tím, jak mu držel hlavu vzhůru, mu zamezil v pohybu.

Přivolání velkým hlukem a řevem býka, přispěchali domácí lidé. Všichni byli udiveni velkou pastýřovou odvahou a nemluvili o ničem jiném. Chůva to také viděla a běžela hledat Aónii, aby jí vše vypověděla, když ji však nenašla v jejím pokoji, napadlo ji, že bude asi na terase, i šla tam a našla ji ještě ležet na zemi. Sklonila se nad ní a připadalo jí, že Aónia opustila tento svět, i vydala zoufalý výkřik a zakryla si tvář rukama. Aónia se však tím výkřikem probrala z mdlob. Jelikož její mysl byla zaujata pastýřem, představovala si, čeho se obávala, a domnívala se, že Chůva běduje lítostí nad pastýřem, neboť ona sama také tak plakala, když jí Chůva vyprávěla, co dělal předešlého dne, a tak první slova, která pronesla, byla:

„A co pastýř?“

Chůva si oddychla, když ji uslyšela promluvit. Myslela si, že Aónia omdlela, jak se to ženám už stává, když viděla, do jak nebezpečného zápasu se pastýř pustil. Šlo však o cosi většího, co bylo ještě krátce předtím stejně nepravděpodobné jako to, že by na to Aónia tehdy mohla pomyslet; jak čas běží, je však možné všechno, neděje se již nic nového. Stará Chůva jí tedy pověděla vše, co se

pastýři přihodilo, a když Aónia opět sebrala sílu, zvedla se a obě chvíli hleděly na býka ležícího na zemi. A bylo tam mnoho lidí, dělníci ze stavby i lidé z paláce, a nebyť toho, že by se Aónia, velmi dbalá dobrých mravů, styděla, kdyby ji tam spatřili, nevzdálila by se odtamtud. Trochu sice poodstoupila, pociťovala však, že tak činí zcela proti své vůli; jelikož však měla takové myšlenky poprvé, vůbec nechápala, co se s ní děje, připustila si však už myšlenku, že kdyby nebyl pastýřem, hned by ho milovala.

Aónia se vzápětí odebrala do své komnaty, aby se oblékla, a cestou zahlédla venku jednu jejich služebnou, jež zřejmě rovněž vyšla ven a přihlížela zápasu býků, a když se vrátila a spatřila Chůvu, zapředla s ní hovor, pravíc hlasitě:

„Víte vy co, paní Chůvo?“

A odmlčela se, jako by ji něco velmi překvapilo. Když to Aónia uslyšela, zastavila se a poslouchala za závěsem.

„Něco s tím pastýřem?“ zeptala se Chůva.

„Je to něco podivuhodného,“ odpověděla ta žena, „a musím vám to povědět. Nevím, jestli si vzpomínáte, že ten pastýř je rytíř, co sem přijel tehdy nad ránem, kdy se Bohu zlíbilo vzít k sobě Belisu, a mluvil s Lamentorem. Já jsem u toho byla a viděla ho vycházet ze stanu s usazenými očima, v nichž si uchovával obraz paní Aónie, a také po celou dobu, co byl předtím uvnitř, na ni stále hleděl, jako by nic jiného nemohl a ani si nepřál dělat. Abych pravdu řekla, tehdy se mi skutečně zdálo, že odtamtud odchází, jako by tam zanechal srdce. Napadlo mě to, i vyšla jsem

za ním, zvědava, kam jde, a on si šel sednout pod velký jasan, který stojí tam, co zápasili ti dva býci. Dál jsem ho nesledovala, nebyla k tomu příhodná chvíle, a dodnes jsem si na něho nevzpomněla, ale když jsem před chvílí viděla, co udělal, a pohlédla na něho, připadal mi povědomý, i vytušila jsem v tom nějaké tajemství. A jak mě to najednou napadlo, znovu jsem se naň pozorně podívala, a vidím, že z této terasy nemůže odtrhnout oči, a když jste ji opustily, zesmutněl ještě víc. To mi stačilo, aby se potvrdilo mé podezření, a vím jistě, že je to on, jako že Bůh je Bůh.

Ta žena byla trošku klevetná, vyznala se však jako málokdo, ale kvůli té zálibě v pomluvách se Chůva měla před ní na pozoru, a tak ačkoliv v hloubi duše cítila, že říká pravdu, předstírala, že nevěří, a řekla jí, aby odešla, ona prý toho pastýře zná, neboť ho jednou slyšela krásně hrát na píšťalu, a když se na něj ptala, řekli jí, že je to syn nejstaršího pastýře velkého stáda krav a dalšího dobytka v údolí, a s tím se s ní rozloučila. Stará Chůva tomu však uvěřila, protože věděla, že náhody mají ve všech věcech velký vliv, a v lásce více než ve všem ostatním.

Aónia, která to poslouchala, vyslechla celý jejich rozhovor, a třebaže Chůva té ženě odporovala, ona jí uvěřila. To by sice nic neznamenal, ale když tomu uvěřila, následovalo všechno, co s sebou v těchto případech víra obvykle nese, a brzy, myslíc na lásku, pocítila touhu, a již se nemohla dočkat, až si on bude její touhou jist, a začala se hned obávat, aby se kvůli nějaké neblahé okolnosti odtamtud

nevzdálil, neboť skutečná láska nemůže zůstat dlouho bez obav. Vidíte, jak se tato panna zamilovala do Binmarde-
ra a že to vypadalo jako jakýsi záměr, neboť jejich láska započala u obou jako zdání pouhého soucitu a oba měli skončit stejně, a navíc oba také stejně začali.

Jakmile Aónia pojala to rozhodnutí, neměla od té chvíle klidu. On procházel často kolem paláce, jenž vyrůstal do nesmírné nádhery, a protože Aónia věděla, kudy chodí, vystoupila vždy až k vysoké štěrbině, která v jejím pokoji umožňovala pouze průchod světla. A když ho spatřila, připadal jí nikoliv takový, jaký byl, ale takový, jakého ho chtěla vidět – a to díky touze jej vidět a tomu, k čemu se rozhodla. Chvíli se na něho zcela nerušeně dívala, neboť náhoda tomu chtěla, že stál tváří přímo proti té štěrbině, a navíc hleděl do země, jako obvykle zamýšlen, a tak měla čas dobře si ho prohlédnout. Po hodné chvíli už ale nenesla, že on ji nevidí, i začala předstírat, že hovoří s někým v domě, jenže vtom Binmarder zvedl hlavu, a když ji poznal, tak ho to prý rozrušilo, že mu vypadla pastýřská hůl z ruky. Aónia dobře viděla, jak ho to vyvedlo z míry; potěšilo ji to a chvíli tak ještě zůstala. Nedokázala však zabránit, aby její přirozený panenský stud dívky tak mladé a tak strážně nepřevážil nad její touhou, i odtáhla se od té štěrbině. Než však stanula zcela dole, znovu se podívala, jestli už odešel, ale hned zas odstoupila. Ještě mnohokrát pocítila touhu vrátit se tam, nemohla se však odhodlat učinit tolikrát, co činit neměla.

Toho dne nadešla noc pro Aónii dřív než kdy jindy. Ví Bůh, jak strávila to odpoledne! Já zde však nechci líčit všechno, co se dělá z lásky a o čem nelze mluvit. Ta stará ctnostná Chůva, která již pojala podezření, chápala Aóniin neklid, který na toho, kdo mu rozuměl, působil hned jinak; byla smutná a trochu se na sebe zlobila, že jí o pastýři vyprávěla. A u večere nemohla jíst.

Když se však odebraly do komnaty, kde byla ta škvíra a kde spaly, vytanula Chůvě na mysli dívka, kterou vychovávala, a jak se obvykle stává osobě zkroušené nějakou novou bolestí, chtěla se uchýlit k písničce. Obrátila se tedy k zamyšlené dívce a začala jí zpívat oblíbenou píseň³¹, která se v té době zpívala v okamžicích smutku a v níž se říkalo:

*Myslím na vás, dcerunko,
vidím vaši matku drabou;
zrak mi slza zkalila
a vás zkrápím touto vláhou.
V hoři jste se zrodila;
kéž Štěstěna názor změní,
lepší los vám nadělí
než při vašem narození.
Skončilo se veselí,
umkl slých, jak když utne:
vaše matka zemřela
a my byly tuze smutné.*

*V útrapách jste dospěla,
co vás ještě čeká asi?
Dcerko očí zelených,
pobrala jste tolik krásy!
Proč vám ze rtů zmizel smích,
proč jste ve vyhnanství dosud?
Zle vás trápí, škoda slov,
nepřející, krutý osud³².
Tady nalezla svůj rov
vaše matka, a my smutek;
vy jste ale bez viny,
čistý je váš každý skutek.
Osud bez vší příčiny
dává, bere, hraje s námi;
a váš otec, nešťastník,
dál se trápí výčitkami³³.*

*Dříve nežli ostatní
slyšela jsem naříkání!
Beze mne by nebylo
ani vás, má krásná paní!
Což vám nebe určilo
putovat jen v černých mracích,
s tímhle sličným úsměvem
v těchhle zelenkavých zracích?
Pevně doufám, přijde den,
kdy se vše dá do pořádku;*

*Bůh jedenkrát napraví,
co se zvirtlo na počátku.
Štěstí, jak se vypráví,
se prý s krásou přátelilo,
jednou ale za hádky
se s ní zcela rozkmotřilo.
Třeba jsou to pohádky;
já však, stará žena, věru
vím, že krása častěji
vede lidi do maléru.
Každý chová naději
jenom v dobré pořizení;
potom pláče, zrazený.
Nic nechrání od soužení
ani zvratů štěstěny.*

Ten pastýř s píšťalou, jenž nebyl pastýř, toho večera vymyslel, jak pomocí dlouhé hole, kterou sebral, dosáhnout ke štěrbině ve zdi Aóniiny komnaty, a už byl v ní, když Chůva začala zpívat. Hned poznal podle volby slov a toho, jak přirozeně je vyslovovala, že pochází z této země a je to zkušená žena, a proto se začal obávat, že nenajde-li v ní spojence, bude to velká překážka, i odevzdal se osudu.

Chůva se vytrhla ze vzpomínek na dívčino dětství, doprovázených hojnými slzami obou, jejími i dívčinými, a Aónia se mezitím česala, jak Binmarder vytušil, ač

dovnitř dobře neviděl přes závěs roztažený uvnitř před okénkem. A když i dívka přestala přemýšlet, zhasly světlo a obě ulehly, a jelikož Chůva pojala určité podezření, předstírala spánek, ale hlídala Aónii. Dívce její trápení nedalo spát a převalovala se ze strany na stranu, stále znovu a znovu; po chvíli klidu se nadechla a potichu si dlouze povzdechla, jako by znavena tím, co ji trápilo. Chůva to dlouho sledovala, a Binmarder už chtěl slézt, domnívá se, že je tam někdo jiný, když tu Chůva začala k Aónii takto promlouvat:

„Vy nespíte, paní Aónie? A čímpak to bude, že nemůžete spát? Zdá se mi, že jsme do tohoto kraje přišly jedině pro neštěstí. Jenže osud je sesílá z takové dálky, že na samém počátku se nedalo rozpoznat. Stěží jsem si mohla představit, co se stane paní Belise, když jsme té noci, poté co všichni usnuli, jen my samy potichu vstaly a s velkým strachem prošly pomerančovým sadem, neboť mezi hustými stromy byla větší tma, a vy jste se ke mně tiskla, celá se chvějíc. Pak jsme vyšly postranní brankou v nejtemnějším koutě zahrady a tam se setkaly s Lamentorem, který tam na nás již chvíli čekal, pln nadějí tak mlhavých, že se nakonec měly stát pouhými nadějemi a ničím jiným.“

Proto všem lidem – a mnohem více urozeným ženám, neboť ty se nejčastěji vrhají vstříc dobrodružství – přináleží, aby si hned na počátku uvědomili, kam až mohou zajít, neboť není žádné tak velké, aby mu nebylo možno hned na počátku odolat a snadno se ho vzdát. Vždyť mnoho velkých

řek lze zastavit u pramene nebo jediným pohybem nohy změnit jejich tok, zatímco uprostřed, kde již nabraly síly, by jim ani všichni lidé, kdyby se spojili, nemohli zabránit téci ani je odvést jinam. Jedna voda si přivolává jiné vody, jedna říčka jinou, a v krátkém čase vyrostou tak, že potom se již nemohou opustit. Každý by si měl dobře rozmyslet, zda to, co činí nebo se rozhodne učinit, je ctnostné a vhodné, neboť pokud to dobře dopadne, všichni budou spokojeni, a pokud ne, nebude alespoň muset zehrat sám na sebe, i když mu to bude mít svět za zlé, což se – k naší újmě – mnohdy stává, neboť úmysly jsou posuzovány již pouze podle výsledků. A soudím, že je velmi dobré, aby se každý vyhnul protivenstvím v sobě samém, neboť na tomto světě není nic, co člověka může ochránit před ním samým. Můžeme se ubránit nepříteli či nepřítelkyni, chladu a dešti, i trýzni se lze bránit, ubránit se jí však nelze. Nechci tvrdit, že kdo se chová patřičně, a přesto nedopadne dobře, nebude trpět, neboť nezdar každého záměru, byť nerozumného, utrpení přináší. Ale já pravím, že bude-li trpět, bude rovněž mít trpělivost utrpení snášet, neboť blaženým může být nazýván na tomto světě ten, kdo trpí bolestí snesitelnou, protože jak se zdá, bez ní beztak nelze žít.

Někdo by si mohl myslet, že v lásce to není třeba a že to v ní není obvyklé. Já myslím, že to může být třeba ještě více, neboť ve všem konání musíme dbát na to, jak, kdy, proč a s jakým záměrem je takto konáme, abychom nechybili, a obzvláště pak v lásce je třeba být takto obezřetný,

neboť v ní se tak často dopouštíme chyb. Více se proviní bohatý pocestný, vydal-li se neopatrně do míst, kde se pohybují lapkové, než jiný, který se tam nevydal, neboť ten druhý, přihodí-li se mu nějaké neštěstí, bude vinit osud; ten první bude však vinit sám sebe, a taková vina se nejhůře odpouští.

Proto vás prosím, paní Aónie, přijměte poučení ode mne, která jsem ty chyby i škody jimi zapříčiněné viděla, neboť jestliže každý je v dobrém bližší sám sobě než jiným, tak bude také ve zlém, když jej potká něco nemilého, větším nepřítelem sám sobě než komu jinému. A tomu se nelze divit: je to, jak se říká, nepřítel v domě. Musela jsem vám to říci, ježto se to naneštěstí stává často a protože jsem to zvěděla, abych vám to řekla. Přejte si, paní, raději nebyt šťastná, než se potom kát.'

A zde se Chůva odmlčela, jen aby si oddechla – ne aby skončila, neboť toho měla na srdci ještě hodně, cítila však, že Aónia spí. Nejprve si myslela, že to předstírá, a tak chvilku čekala a hlídala ji, pak se jí dotkla a zatřásla s ní, a tak se ujistila, že opravdu spí. Usnula zřejmě znavena trýzni, jakou dosud nepoznala. Byla mladá a nic podobného ji dosud nikdy nepotkalo. Chůvě připadalo, ač kvůli tomu zapochybovala o minulosti či alespoň o tom, co sama již zažila, že to tak je, že mladým dívkám nic nepřinese spánek spolehlivěji než velká bolest, kdežto starým ženám jej bere. A s touto představou, v níž se Chůva utvrdila, také usnula.

Binmarder strávil celý ten čas Bůh ví jak, a když slyšel, že zmlkly, nevěda, jak si to náhlé ticho v komnatě vysvětlit, váhal, zda se má k něčemu odhodlat, neboť byl tolik zneklidněn Chůvinými slovy a bál se, že proti němu zakročí, že se mu až zakalil rozum. A ve zmateném přemítání nad budoucností tam setrval, dokud jej odtamtud zcela proti jeho vůli neodvedlo svítání, nemohl však odejít daleko. Nechci vám vyprávět o jeho hoři. Byl to muž a mohl je překonat. Budu vám však vyprávět o ubohé Aónii, již upřímná Chůvina slova prospěla jen k tomu, že se před ní začala mít na pozoru.

Ráno vstaly, a když Chůva Aónii vyzpovídala, vypyťvající se, zda slyšela, co jí večer říkala, ona ji hezky chytře obelstila a pro její mládí a z lásky k dívce, kterou vychovala, jí Chůva hned všechno uvěřila. Aóniina předstíraná bezstarostnost ji nakonec přesvědčila, a ona nepřikládala minulé noci význam. Pomyslela si, že to zřejmě neklid vede mladé dívky k tomu, že v mládí provádějí věci, které by v jiném věku nedělaly, i kdyby po tom velice toužily. Chůva se v této myšlence utvrdila a pustila se do domácích prací, jichž bylo mnoho, neboť všechno leželo na ní, a tím Aónii zbylo dost prostoru a času, aby se mohla více věnovat úvahám a vymyslet, jak dát Binmarderovi najevo, co cítí. A tak zavřela dveře komnaty, postavila na sebe několik truhel, chvíli předstírala, že se něčemu věnuje, vylezla k okénku, a sotva jím vyhlédla, spatřila Binmardera. Nebyl příliš daleko, ale ani tak blízko, aby ji ihned poznal,

a tak tam chvíli zůstal, aby si mohl být jist. Ona však již nesnesla to čekání, i prostrčila okénkem rukávec, aby ho přivolala. On se ihned přiblížil, a když ji spatřil, nedokázal jí říci ani slova. Aónia však již pojala rozhodnutí a odvážila se promluvit k němu jako první, neřekla mu však to, co chtěla, neboť se k tomu nemohla odhodlat. A tak namísto toho, co zamýšlela, řekla, co jí přišlo na mysl:

„Ty zde býváš, pastýři, vždy celý den?“

„Což zde, paní,“ odpověděl, „není tahle skulina také v noci?“

Aónia to pochopila a velmi mírně odvětila:

„Je,“ a sklopila přitom oči, protože tím jediným slovem vypověděla vše, co měla na srdci.

Nebyť toho pohybu očí, nebyl by jí Binmarder porozuměl. Nestačil však na to nic říci, neboť ona hned poté sestoupila dolů, zdálo se jí totiž, že slyší za dveřmi komnaty šramot, i vrátila truhly na místo a šla otevřít. Když však shledala, že tam nikdo není, chtěla jít zpátky k okénku, vtom však vidí přicházet Chůvu a další ženy z domu, a tak jen Bůh ví, jak strávila celý ten den. Ale brzy si uvědomila, že těmi slovy jí pastýř naznačil, aby se na něho podívala také v noci. A tak si dodala naděje a v té pak strávila zbytek dne. Binmarder rovněž strávil den s nadějí, již načerpal z toho posledního slova, které Aónia vyslovila spíše očima než ústy. Ale protože se mezi nimi odehrálo tak málo, podle mého si nejspíš nepomyslel, říkával můj otec, že se mu dostane mnohem více, než očekával, ale to

bylo zřejmě jedině dobře, říkával opět otec, neboť ve všem rozhoduje jen a jen osud.

Jak se to přihodilo Binmarderovi, jenž jakmile nastal večer, se postavil pod tu štěrbinu stejně jako předchozí noci. Slyšel, že ulehly, a za dlouhou chvíli, během níž si už začal zoufat, uslyšel, jak někdo tiše chodí po domě a jako by se cosi u té škvíry dělo. Zbystřil sluch a slyšel, že někdo stoupá k okénku, nevěřil však, že to tak je (jak tomu bývá, když vidíme něco, po čem toužíme a co toužebně očekáváme), spíše se obával nějakého neštěstí, i sehnul se hbitě a zůstal skrčen pod okénkem. Aónia nadzvedla závěs, ve tmě však nikoho nespatriila. Ještě chvíli tam stála, a když nic neslyšela, zapochybovala o všem a chystala se opět sestoupit, řkouc:

„Zdá se, že to byla jen slova.“

Binmarder ji poznal po hlase a odpověděl:

„Nebyla a ani nebudou,“ a rychle vylezl k okénku. Jak šplhal vzhůru, ona ho také poznala, a když se dostal nahoru a chtěl s ní promluvit, zašeptala:

„Jen tiše, tiše, sice mě ztratíte.“

Vtom se probudilo děťátko a začalo plakat. Chůva je začala kolébat a zpívat. Dívenka však nebyla k utišení, i vstala Chůva, řkouc:

„Snad najdu světlo. To dítě něco slyší.“

Otevřela dveře a šla pro světlo do pokoje služebných. Když Aónia viděla, že jinak nelze, než že bude musit rychle slézt dolů, přiblížila se tváří co nejvíce ke škvíře a řekla:

„Jděte pryč, není to již možné.“

„Takhle od vás nemohu odejít,“ odpověděl jí Binmarder chvějícím se hlasem.

Ona již chtěla spustit závěs zakrývající okénko, zželelo se jí ho však, i neubráníla se a řekla:

„Z toho, co jsem pro vás udělala, usoudíte, co jsem vám zamýšlela říci, a odpusťte mi, že vás nemohu odměnit lépe než tak, že spustím závěs.“

Nato závěs rychle spustila, sestoupila dolů a vše uvedla do pořádku. Když se chůva vrátila, Aónia již ležela.

Binmarder měl hlavu tak plnou slov, která Aónia pronesla, než odešla, i toho, jak je pronesla, že zůstal u okénka až do rána, a jedno ani druhé mu nedopřálo klidu, takže ani nepostřehl, jak plyne čas. Jelikož však nespal ani předešlé noci, ani toho dne, jenž po ní následoval, jako by náhle pocítil částečnou úlevu od strastí – ne snad, že by mu jich ubylo, ale protože si ten, kdo dlouho a neúnavně sleduje něco, co si velmi přeje, oddychne a usne, když náhle nabude určité jistoty, jako by toho již dosáhl (a nemůžeme říci, že by si to přál méně, protože rozumně vzato musí být touha naopak větší), tak se stalo, že Binmarder, zřejmě zčásti únavou a zčásti pocitem štěstí, byl tak zmožen vlastním trápením, že mu ruce a nohy vypověděly službu jako ve snu³⁴, a on padl na zem a jeho hůl padla na něho. Jak padal, odřel si do krve část tváře, kterou měl přitisknutou ke zdi, a po mnoho dní pak trpěl bolestí. Nic však neskončilo nevyhnutelně velkým neštěstím, jak zde

uvidíte, neboť ten pád Binmarderovi způsobil, že viděl, co by možná nebyl nikdy uviděl.

Příběh však říká, že děvčátko už nenechalo Chůvu spát, a ta ten hluk uslyšela. Uslyšela ho i Aónia, protože nespala, a hned ji napadlo to, čeho se obávala, ovládala se však, seč mohla, neboť se už před Chůvou měla na pozoru. Ta již Aónii důvěřovala, měla ale podezření, že to je nějaký dělník ze stavby, protože se tam tehdy pohybovalo mnoho lidí a někdo se možná chtěl podívat, co dělají v noci, neboť jak dobře věděla, muži se v noci odvažují všeho možného. Ještě před rozbřeskem obešla obydlí a našla stopy, jimiž se utvrdila v podezření, a tak dala neprodleně okénko zaplnit kamenem a nabílit a vše vyprávěla tak, jak se to podle ní stalo, nejprve arci Aónii, a ta ji vyslechla s nesmírným hořem, které jí myslím bylo těžší před ní skrýt než je snést, neboť člověk trpí ze své vůle, zatímco když se snaží skrýt hoře, děje se tak proti ní.

Když Aónii vzali tuhle možnost, přimělo ji to hledat jinou, lepší. I povolala jednu služebnou jménem Inês, chytrou a v mnohém důvěryhodnou, zasvětila ji, jak nejlépe uměla, do svého tajemství a otevřela jí srdce a pak ji požádala, aby někoho poslala podívat se, jestli po břehu řeky chodí pastýř s píštalou, a když ho neuvidí, ať se na něho zeptá jiného pastýře. Ona tak učinila a vyzvěděla, že leží nemocen na jednom nedalekém statku, kde bydlí žena a děti nejstaršího pastýře stáda, o které se Binmarder stará.

A tak si ta služebná vzala jako doprovod jednoho muže z paláce a rozhodla se tam zajít. Když viděla, jak po tom Aónia touží, musela pro ni udělat vše, co udělat mohla. Zakrátko přišla na statek, a když se ptala po pastýři s flétničkou, dovedli ji k seníku stojícímu úplně vzadu za ostatními, tam prý je. Inês se podařilo zůstat s pastýřem o samotě a pověděla mu, proč tam přišla. Binmarder jí hned uvěřil, protože to byla žena, a na prostý podhlavník, o který se opíral, mu skanuly vzácné slzy, vyvolané radostí a zároveň i velkou bolestí, neboť ty mnohdy přicházejí společně, a jeho slzy utvrdily Inês v tom, že Aónii velice miluje, což jí potom neopomněla povědět. Setrvali tak hodnou chvíli a Binmarder jí vyprávěl vše od samého počátku, tak dlouho, že být to jinde, mohlo to zdržení vyvolat podezření a být špatně vykládáno, život na statku však nevyvolává podezření, ani na něm nežijí lidé, kteří by měli špatné myšlenky. Přesto se však kvůli muži, který Inês doprovázel, zdrželi méně, než by si oba přáli. Když se služebná vrátila do paláce, do poslední podrobnosti Aónii vše vypověděla.

Rozneslo se, že nedaleko je kaplička jedné světice, k níž chodívají velká procesí. Jelikož to bylo právě v předvečer jejího svátku, Chůva a ostatní ženy v zámku se rozhodly tam jít. Lamentor dal Aónii svolení, i vydaly se na cestu pěšky, nebylo to totiž daleko. Když mýjely statek, přiblížila se Inês k Aónii, a jak se předem dohodly, ukázala jí, kde je ten seník. Aónia začala předstírat únavu a Chůva ihned

navrhla, aby si trochu odpočinuly. Tentokrát se však Aónii nepodařilo zajít za Binmarderem, i šla tam Inês.

Také na zpáteční cestě se tam zdržely dlouho. Aónia si našla záminku, aby mohla zajít dozadu za domky a vzít s sebou Inês, a stačila vejít tam, kde on ležel, odvrácen tváří ke zdi, a plakal, protože se nestačil zvednout a nespátril Aónii, když šly ke kostelíku. A bál se, že ji promešká na zpáteční cestě stejně, jako ji promeškal poprvé, poněvadž jedno hoře k němu nikdy nepřišlo samo, a proto o samotě plakal tak hořce jako nikdo na světě.

Aónia vešla, na okamžik se zastavila a uslyšela jeho pláč a tiché potlačované vzdechy. Chtěla znát jejich příčinu, protože chtěla Binmardera blíže poznat, a tak tam dál stála, on však plakal čím dál usedavěji, poněvadž myšlenky, které ho napadaly, nemohly jeho pláč utěšit, ale spíše jej podněcovaly. Aónia tedy usedla na okraj jeho prostého lůžka, dotkla se ho rukou a chtěla mu něco říci, opustila ji však odvaha, takže ze sebe nevydala ani hlásku. Binmarder se otočil, a když ji spatřil, rovněž ho opustila odvaha promluvit. Tak setrvali hodnou chvíli beze slova, on s očima upřenýma na Aónii a Aónia s očima upřenýma na zem, protože když se Binmarder obrátil, ovládl ji stud. Jakmile zvedla pohled od země, zbarvila se jí tvář barvou sytější, než byla její přirozená barva. Můj otec říkával (neboť část tohoto příběhu byla v jeho době známa), že to vypadalo, jako by ten ruměncem přišel Aónii na pomoc proti Binmarderovi, neboť ještě přikrášlil její krásu.

A tak tam byli oba, a zároveň tam nebyl ani jeden z nich³⁵, když vtom přiběhla ke dveřím Inês a zpravila ji, že všichni už chtějí jít a shánějí se po ní. A tak byla Aónia nucena zvednout se a jít, a Binmarder tomu musil jen přihlížet a zůstat tam. Když však Aónia viděla jeho oči, utrhla si kus rukávu blůzy a podala mu ho jako lék na jeho slzy, a již způsob, jakým mu ho dávala, prozrazoval, proč tak učinila, neboť velká bolest jí nejspíš nedovolila povědět to slovy. Když mu ho dávala, pohlédla mu do očí a pravila: 'Tíží mě, že můj osud tomu nechtěl, abych vás přestala rmoutit, čím jsem nechtěla.'

Při těch slovech stála již za dveřmi, a když je pronášela a pro to, co při nich pociťovala, jí začaly z krásných očí kanout slzy, a jak stékaly, vždy po dvou, dolů po jejích krásných tvářích, zanechávaly na nich stopy, což pohnulo Binmardera k pláči tak silnému, jak silná byla jeho příčina. A když se mu ztrácela z dohledu, plakal tak usedavě, že obě jeho oči těm slzám nestačily, a nebyl proto mocen slova.

Inês však Aónii pobízela ke spěchu, téměř ji postrkovala, a když ji už odváděla pryč, Aónia se k němu obrátila, řkouc:

„Odvádějí mě.“

A stále na něho upírajíc oči, takto proti své vůli odcházela, dokud jí zdi ostatních domků nezakryly pohled na dveře Binmarderova seníku. On se neudržel a vyšel na tu stranu seníku, odkud bylo vidět na pěšinu, po níž se vydaly.

A hleděl tím směrem, dokud mu nezmizela za obzorem, a pak ještě dlouhou chvíli, během níž mohly pohodlně dojít domů, protože oči se zřejmě radují i z představ a upírají pohled v tu stranu, kde se nachází nebo kam odchází to, co by mohly vidět, nebýt jejich slabosti nebo nějaké překážky. Když se mu zdálo, že Aónia už asi bude doma, vzpomněl si na místo, kde před chvílí seděla, a vrátil se spěšně dovnitř. Vešel a usedl tam, kde předtím seděla ona, a v duchu si Aónii představoval, připomínaje si, co udělala nejprve a co potom.

Poté vzal ten kousek rukávce, který mu zanechala, a rozplakal se nad ním, říkáje přitom smutná slova, jako by ona jim mohla naslouchat.

A takto stonal, častokrát navštěvován Inês, a brzy se uzdravil. Od té doby až do chvíle, kdy se mu stalo neštěstí, o němž vám budu vyprávět, uplynulo mnoho času a udála se nekonečná řada jiných věcí – Lamentorův palác byl totiž dokončen a Aónia s Chůvou a s dalšími služebními vycházely ze své samoty a trávily chvíle na břehu řeky, kam stále chodíval Binmarder. Na tomto světě by však člověk neměl ničemu příliš důvěřovat, neboť jak uvidíte, ani na místě tak pustém nebylo Binmarderovi dáno nadále žít ve stejné jistotě.

Stalo se, že ta panna, pro niž, jak jsem vám vyprávěla, zemřel rytíř z mostu, skončila smutně kvůli sestře vdově, která rytíře odvezla v nosítkách. A po ní přijel na hrad syn jednoho místního, velmi mocného a bohatého rytíře, jenž

se prostřednictvím sousedů ucházel o Aóniinu ruku, což bylo rychle dohodnuto, ježto byli oba stejně urození, jak chtěli ti, jimž příslušelo sňatek dojednat.

Protože však Lamentor žil ve smutku a stranil se života, dozvěděla se to Aónia až den předtím, než ji měli odvést na onen hrad, neboť Lamentor nechtěl na svém zámku veselici. Lamentor soudil, že Aónia bude se svým manželem spokojena, neboť to byl rytíř urostlý a oplýval statky, a proto jí to ani on neřekl. Tak tomu však nebylo, Aónia celou noc křičela, a nebýt Inês, jež znala celé její tajemství, byla by zemřela nebo utekla na ten statek, kde přebýval Binmarder. Inês ji však utěšovala, a dodávajíc jí naději, nejenže zabránila, aby si ublížila, ale také ji přesvědčila, že má být se svým nastávajícím životem spokojena a toužit po něm, protože muže manželství velmi zaměstnává, a tak ona bude mít tolik volnosti, kolik si jen bude přát, a to by v domě, kde nyní žije, mít nemohla. Tuto radu přijala Aónia, aniž se poradila s Binmarderem, neboť na to nebylo dost času. Dohodly se však, že tam Inês zůstane a všechno mu poví a ona že pro ni dá nazítří nebo v následujících dnech poslat, poněvadž se ihned rozhodla požádat Lamentora, aby ponechal Inês v jejích službách.

Nadešel další den. Binmarder nehlídal jiné stádo, a tak ještě před rozbřeskem chodil po břehu řeky. Tu spatřil přijíždět v hojném počtu jezdce na koních a všichni jeli přes most k Lamentorovu paláci. V tu chvíli se ale neměl koho zeptat, co to znamená. Nehnul se však z místa, protože mu

to hned začalo vrtat hlavou, a on pocítil touhu to zvědět, neboť to, co se má stát, pocítíme mnohdy nejprve v duši, a kdybychom byli pozorní, snadno bychom to, co se má stát, zcela nebo částečně pochopili. Jezdci sestoupili z koní, hodnou chvíli setrvali s Lamentorem a poté jeden po druhém odcházeli a projevovali radost. Nato spatřil Binmarder dámy na koních a průvod lidí rovněž mířící k mostu, a tu se mu naskytla možnost zeptat se jednoho pážete, co že se to děje. Páže mu to řeklo a šlo dál svou cestou, Binmarder tomu však nemohl uvěřit a silně jej to ranilo v srdci. Po chvíli však spatřil Aónii, mající po levici manžela, což se dalo rozpoznat podle oděvu a způsobu, jakým spolu ti dva rozmlouvali, a jelikož šla jako poslední, Binmarder ji viděl zřetelně. Aónia se ani na okamžik neobrátila směrem k němu a nedala mu najevo, že mu zůstává blízká, naopak se stále nakláněla k manželovi, a Binmarderovi se proto zdálo, že s ním touží žít víc, než po tom skutečně toužila, a že tak činí úmyslně, neboť je přirozené, že když se někdo vůči vám proviní, chápete potom všechno jeho další chování z té horší stránky, jak se stalo i v tomto případě. Binmarder byl tak otřesen, že více než hodinu vůbec nedokázal přemýšlet. Po hodině se však otočil na druhou stranu, odešel a nikdy ho už nespatriili.

To odpoledne za ním přišla Inês, a když ho nenašla, ptala se po něm. Jeden pastýř jí řekl, že náhodou stál blízko něho a pozoroval s ním svatebčany, a že když odjeli, zůstal hodnou chvíli nehnutě stát s očima sklopenýma

k zemi, jako by o něčem přemýšlel, tak dlouho, že on sám ho pozoroval a chtěl na něho promluvit, když vtom se Binmarder od něho odvrátil a vydal se rychlým krokem podél řeky, zmizel a on ho od té doby už nikdy nespatriil. A dodal, že se na něj šel sám poptat na statek, aby povolal Binmardera zpět k jeho stádu, jež se rozprchlo, a že ho lidé ze statku hledali po celém lese. Všem však připadalo, že musel odejít, neboť tohle ještě nikdy neudělal. Teď už prý s jeho stádem chodí jiný pastýř. Inês z toho byla celá bez sebe a hned si pomyslela, že nemůže odejít k Aónii, že už jí nebude smět ani na oči, poněvadž její rada vedla k tak neblahým koncům.

I vrátila se domů a rozhodla se odložit svůj odchod o několik dní a pokusit se mezitím o Binmarderovi něco zjistit.

Nezvěděla však nic, a protože Aónia na ni naléhala, aby jí o Binmarderovi podala zprávy, rozhodla se přece jen odejít a pomyslela si, že snad Binmarder sejde Aónii snadno z mysli, protože manželství zpočátku vypadá jinak a vdané ženy, dříve zajatkyně lásky, první dny zapomínají úplně na minulost, potom se jim však, pro nudu a zklamání, jež se rodí z dlouhé chvíle nebo v důsledku ponižujících hovorů, vzpomínka na minulost mnohdy vrací. To si pomyslela, a chtěla proto uposlechnout Lamentora, který už přikázal, aby ji na přání Aónie k ní odvezli.

A jistě si domyslíte, že sotva tam dorazili, Aónia ji vzala stranou, a když zvěděla, co se přihodilo, vyplakala mnoho

slz a proklínala den, kdy se narodila. Inês byla zkušená a věděla, že bolesti, na kterou není léku, je třeba dopřát čas, i promluvila k ní takto:

„Zanechte pláče, má paní, neboť z něj vám může vzé-
jíť pouze dvojí velké zlo: jednak se pláčem ničíte sama,
a kdyby náhodou Binmarder přišel, nebyl by rád, že vás
nalézá v takovém rozpoložení – bude to pro něho ještě
větší urážka, již nelze odpustit, kdežto tu první omluvit
lze; a přece byste mu nechtěla říci, že jste v něj ztratila
důvěru, což je totéž, jako kdybyste o něm špatně smýšle-
la. A zvažte, paní, zda můžete činit výčitky někomu, ko-
ho tolik milujete. Kromě toho je tu ještě zlo druhé: vždyť
vám hrozí, že se roznese, že pláčete, a jelikož máte svatbu,
dozajista vás budou podezírat z něčeho špatného. A kvůli
tomu podezření si možná zavřete cestu k tomu, co se ještě
může stát – a já doufám, že se to stane –, neboť Binmar-
der by nebyl plakal, kdyby vás tolik nemiloval, a nemiloval
by vás tak velmi, kdyby ho velice nebolelo, co jste učinila.
Ale to, co jste učinila, ho nemůže bolet tolik, aby jednoho
dne nechtěl zvědět, jak a proč jste to učinila. Kdo velmi
miluje, nese utrpené urážky těžce a připadají mu tím vět-
ší, čím hlubší je jeho cit. Stále však v něm zůstane jakási
pochybnost, a on se za nějaký čas bude chtít přesvědčit,
dříve či později, podle toho, kdy mu k tomu velká či malá
bolest dá příležitost. Není možné, má paní, aby cit, kte-
rý mezi vámi byl, nevyvolal v Binmarderovi pochybnos-
ti o tom, co jste právě teď učinila, a aby sám neprohlédl.

Nebude-li tomu tak, pak na tomto světě ani v lidech není
pravdy.“

Tato slova přinesla paní Aónii úlevu, neuklidnila ji však
docela, a kdyby ji byli nechali samotnou a kdyby byla mě-
la čas dál se tím trápit, nejspíš by to dlouho nevydržela.
Byla však novomanželka a starosti o to a hned zas o ono
i skutečnost, že nikdy nebyla sama, ji rozptylovaly. A tak
si postupně přivykla žít jinak, protože starost o dům, ne-
důvěra k Binmarderovi či pocit beznaděje, který v ní po-
stupně narůstal, přikryly minulost stínem zapomnění,
v němž by byla mohla bezstarostně žít každý další den
svého života, kdyby na tomto světě byla jaká jistota. Ne-
ní však, neb vše ovládá změna. Zanechme však prozatím
Aónii jejímu osudu.“

PŘÍBĚH AVALORA A ARIMY

Z Arimy, jak se jmenovala ta urozená dívka, kterou vychovala Chůva, mezitím vyrostla ta nejkrásnější bytost na světě. Nad všechny ostatní vynikala především tím, že jí byla vlastní počestnost, jež působí dobrým dojmem i u mnohých, které jí jen předstírají. Její promluva i skutky se vyznačovaly nesmírnou mírností, jako by ani nebyla smrtelnice, a její řeč i tón mluvy zněly jinak než lidský hlas. Co vám mám říci? Jako by se v ní spojily všechny dokonalosti tak, jak se neměly spojit už nikdy víc. A byla jedinou láskou svého otce, jenž pro ni měl připravené velké jmění, kdyby jí arci osud nebyl připravil jiné.

V tom našem moři Oceánu, do něhož se nedaleko od sud vlévá tahle řeka, ležel v těch časech, jak se vypráví, os-

trov tak žírný, tak oplývající bohatými kraji a rytíři, že ti odtamtud ovládali téměř celý svět. Povídal se o něm podivuhodné věci, o tom však naše vyprávění není. Panoval prý na něm v té době Král, který udržoval dvůr v tom nejlepším možném stavu. Dodržoval se tam zvyk, že všechny dívky ze šlechtických rodin byly odvedeny, když k tomu věkem dospěly, ke Královninu dvoru, a odtamtud odcházely počestně provdány. V té zemi i ve všech ostatních okolních, jež jí byly podrobeny, měli ve velké úctě Lamentora, a znal ho i král a vážil si ho. O jeho způsobech, odlišných od zvyků všech ostatních, o jeho vznešeném původu i o onom hrdinském souboji³⁶ jej zpravili mnozí potulní rytíři od jeho dvora, kteří ho dobře znali. Proto mu král vzkázal, aby jeho dcera Arima počtila dvůr svou přítomností, neboť se domníval, že bude-li tam mít ji, bude mu připadat, že tam má i Lamentora, a že se mu časem naskytne příležitost ho spatřit, což si tolik přál. Král se domníval, že dceřin sňatek byl mohl Lamentora přimět změnit rozhodnutí³⁷.

Lamentor dobře věděl, že králova přání jsou rozkazem, a nemohl mu odmítnout. Už byly dokončeny nezbytné přípravy k její cestě a rozloučení s příbuznými, kteří přijeli v hojném počtu již na Aóniinu svatbu, a Arima byla stále oděna ve smutku, neboť ač od matčina úmrtí uplynulo mnoho času, v otcově domě to tak nevypadalo, tam ani nebylo zvykem považovat za vhodnější jiný šat. Když už byli na odjezdu, Arima se náhle vzdálila od ostatních

a odebrala se sama do komnaty, kde od Belisiny smrti stále pobýval její otec – protože také Belisa se tam navždy zdržovala –, a jež byla uzpůsobena k smutnému rozjímání. I vešla Arima dovnitř a chtěla před otcem pokleknout a políbit mu ruku, on ji však láskyplně objal a posadil vedle sebe, vzal její krásné ruce do svých a s očima plnými slz k ní začal takto promlouvat:

„Měl jsem za to, drahá dcero, že mi vás vaše matka zanechala jako útěchu v hoři, které mi zbylo. Ted' mě však ochromila nová bolest, ale pro ni už ve mně není místa. A že mu při těch slovech tekly slzy již i po ctihodném vousu, byla to pro Arimu příčina k prolití dalších slz. On si však, přemáhaje se jako rytíř, rychle zas otřel oči, a vida, že její také pláče, pokusil se ji utěšit:

„Neplačte, dcero, neboť tím rmoutíte své srdce. Tolikero slz nepřísluší vaší kráse, vždyť tu si ani bez nich nebudete moci podržet tak dlouho, aby neodešla dříve, nežli vám bude milé, neboť čas nikomu neposhoví. Jděte ke dvoru, kde se žije pouze radostmi, opravdovými či předstíranými, a svému otci přenechejte trápení, vždyť pro ně se narodil. Vy jste se dozajista narodila pro něco jiného, pokud se vám arci vaší krásy nedostalo nadarmo, a je-li v nebi dáno cos jiného, ať mě dřív, než to zřím, pozře tato zem, v níž již dlouho leží sama beze mě ta nejlepší část mne samého. O to prosím Boha.

Mnohé mi přichází na mysl, co bych vám měl před odjezdem říci, chci vás však nyní, jak jen to bude v mé moci,

ušetřit trápení, která vám zřejmě nebyla předurčena, neboť jste je nepoznala. Připomenu vám jen jedno: jste v této zemi cizinkou, proto si na vás budou všímat všeho a budete muset naplnit všechna jejich očekávání; a nejenže jste povinována dobrými úmysly, ale ty ještě budou vystaveny soudu druhých. Panny vyřčená nařčení špatně od sebe odvracejí. Obecně se málo dbá na velká provinění, spravedlnost hledí se jen na to podružné, protože u velkých provinění se očekává, že k nim dojde, a nepáchají se více než jedenkrát v životě. Střeďte se, dcero, malých potíží, neboť z nich se pak stávají velké, a z těch malých se navíc rodí domněnky a podezření, jež jsou při osočování horší než zjevné skutky. Dobrá pověst je to nejvzácnější dědictví, jaké na tomto světě existuje. Je nanejvýš správné, abyste od svého Krále získala bohatství a dobré postavení, o dobrou pověst se však musíte zasloužit sama. Zřejmě vám k tomu bude zapotřebí méně námahy, leč její plod je jistě větší. V ničem nespolehejte pouze na sebe, ani ve vztazích k mužům, ani k nikomu jinému³⁸.

A pamětliva buďte, dcero, že co vám teď řeknu, jsem vám řekl právě já, váš otec. U žen je podezřelé a nevěrohodné všechno, dokonce i jejich svatost a ctnost, neboť ty bývají příčinou, že rytíři kvůli nim ještě více ztrácejí hlavu, činíce takové věci, jež v ženách vzbuzují marnou víru v cosi, co je však ve skutečnosti pouhou žádostivostí, a takto vás, paní a panny, tuze klamou, neb stejně si počínají oba – jak ten, kdo chová žádost se špatným úmyslem,

tak ten, jehož úmysl je dobrý, protože taková žádost nutí konat nepravosti, ať s dobrým či špatným úmyslem. Důsledek tohohle provinění se ale ukáže až nakonec, kdy by se k němu dotýčný raději neznal, tak to však musí být a je to neodvolatelný zákon, neboť jen Bůh sám zná úmysly lidí a tohle vědění si ponechal pro sebe, aby poznali toho, kdo je stvořil tak nerozumné³⁹. Bohu vás, dcero, má láska, poroučím, a opatrujte se.'

Po těch slovech ji mocně sevřel v objetí, ona uchopila jeho pravou ruku a políbila ji, on jí požehnal a pomohl jí vstát. Všechno už bylo dojednáno a rytíři na ni čekali. On, zjevně proti své vůli odvraceje oči, jako by mu to bylo zatěžko, ji odvedl ke dveřím komnaty, kde se oba rozloučili, a on zůstal, kdežto ona odešla. Když se však již rozloučili, Lamentor ji znovu láskyplně zavolal hlasem plným teskného zármutku:

„Málem bych zapomněl,“ řekl. „Posílejte mi, paní dcero, o sobě často zprávy, neboť nemám na tomto světě již nikoho jiného, od koho bych je mohl očekávat.“

Nato se znovu rozplakali, ale kvůli rytířům, čekajícím na znamení k odjezdu, se rozloučili dříve, než si žádal nárek, ve který v té poslední chvíli propukli.

I zůstal tam Lamentor se svými smutky, a Arima odjela s těmi svými, jež by jí mohla pomoci rozptýlit cesta a vše nové, co na ní spářila, kdyby nebyla od přírody smutná, a to smutkem, jenž byl sám o sobě tak jemný, že ho bylo zřídka-kdy možno rozlišit od její počestnosti, neboť jí bylo vlastní

obojí, a k tomu také ta nesmírná krása. Zvěděl to, kdo to viděl, a jen ten to mohl pocítit; a kdo to slyšel, uvěřil⁴⁰.

On byl druh Arimina otce z doby, kdy jezdili po světě za dobrodružstvím, a byli navíc velcí přátelé, a proto se to, co se mělo stát neočekávaně, ani zdaleka nezrodilo neočekávaně, takže následek se podobal vlastní příčině, zejména již tím, že Avalor vynikal v obojím. Když přijel, přiblížil se k ní Aóniin manžel, aby jí ho představil co svého přítele, neboť si ho tuze vážil:

„To je, paní, Avalor,“ řekl jí, „o němž jste již slyšela od svého pana otce, neboť oni se mají navzájem ve velké úctě. Chci se však nyní zdržet toho, abych o něm dále mluvil, neboť je ve všem tak dokonalý, že by bylo záhodno, abyste se o něm dozvěděla od někoho jemu méně oddaného než já, komu byste to uvěřila. Chcete-li mi prokázat laskavost, vždy jej ctěte.“

Arima, která oplývala nesmírnou krásou, avšak nevědomovala si to, odvětila jen stručně „ano“ a v dobré vůli pozvedla přitom k Avalorovi oči na znamení, že její přání je v souladu s jeho prosbou, neboť na jeho přítele mnohokrát slyšela chválu. Vzápětí je však opět sklopila s onou mírností, která jen jí byla dána jako zvláštní dar, a vypráví se, že i když jen stála nebo kráčela, vkládala ji do všeho svého počínání, a že proto se veškerá pozornost soustřeďovala na ni. A to se – stejně jako způsob, jakým to učinila – ihned vrylo Avalorovi do poloviny duše⁴¹. Zřejmě to tak mělo být, a také to tak bylo.

Celou zbývající část večera se potom Avalor snažil postavit někam, kde by ji mohl znovu spatřit, avšak nedařilo se mu to, i odebral se do svého příbytku, a když ulehl, celou noc nemohl z toho soužení spát. A protože se ještě sám nerozhodl, že bude Arimu milovat skutečnou láskou (miloval ji už, aniž se k tomu rozhodl), rozzloben sám na sebe se stále pokoušel usnout a nevěřil, že jen co ji jedenkrát spatřil, dokázala Arima zaujmout jeho mysl na tak dlouho, že ho připravila o spánek. Nebylo tomu však, jak se domníval: ten jediný pohled očí, jež vzápětí sklopila, měl nad ním vskutku takovou moc! K ránu však usnul a ve snu se mu zdálo, že hovoří sám k sobě a říká si, že jestliže mu ta vzpomínka nedá spát, snad proto nemůže milovat Arimu, že je vázán láskou jinde.

A tak tomu vskutku bylo. Neboť u dvora žila tehdy jedna dáma, jíž po otcově smrti vzali pozemky, které měla zdědit, i přišla tam požádat rytíře o pomoc proti tomu, kdo jí takovou újmu způsobil. Avalor jí tajně sloužil, neboť král jej zahrnoval velkými počty, a tak mu připadalo méně neuctivé sloužit jí rytířskou láskou než být jejím vazalem. Ta dáma byla považována za krásnější spíš mezi muži než mezi ženami díky některým výrazným tělesným půvabům, jež i při své velikosti vypadaly dobře, oplývala však přílišným půvabem, který z ní vyzařoval při všem, co konala či říkala, takže kdo by ji viděl, musel se jí chtít zalíbit, třebaže tím pak trpěl.

V tom snu se však Avalorovi zjevila panna tak křehká, až se zdálo, že již nebude dlouho žít, ona se k němu při-

bližovala pomalými kroky, vzala ho za ruku a tiskla mu ji, řkouc:

„Rytíři, věz, že existuje touha ze silné lásky, a také jiná, vynucenou láskou daná. Dalo by se to říci takto: kdyby se jeden obklíčený hrad vydal dobyvateli proto, že se již více nemůže bránit, a jiný by se vydal jen proto, že se vydat chtěl, neřekli bychom, že žádný z nich neměl touhu se vydat, nýbrž že u toho prvního byla touha vydat se nechtěná, kdežto u druhého chtěná. To je rozdíl, který tě trápí, aniž jsi to postřehl, a zaměňuješ věci velké za malé. Ta druhá tě uchvátí, Arimě jsi se vydal sám. Jedna zajala tvé tělo, ta druhá zas zajme, ať chceš nebo ne, navždy tvé tělo i duši. Jen proto jsem odešla, odkud jsem odešla, abych ti řekla, že Arima tě bude chránit⁴².“

Avalorovi se ve snech zdálo, že se jí jde zeptat, čím to, že je tak hubená (jíkala ho z ní taková lítost, že ho nenapadlo nic jiného), a ona odpověděla:

„Neměl bys chtít zvědět příčinu, neboť až ji zviš, nikdy více nebudeš šťasten. My duchové jsme stvořeni jako touha těch, jimž budeme patřit, a protože se mě ptáš, věz, že Arimino velké odhodlání ovládá její touhu. Nechtěla jsem ti to říci ani ve snech, neboť vím, že toto trápení ti bylo dáno v každou hodinu, věz však, že co ti ve snech působí bolest, jako pravda se ti jevit bude⁴³.“

Nato mu s hlubokých povzdechů zmizela. V tu chvíli se Avalor probudil, a vida, že je jasný den, našel lože zmáčené slzami, které vyplakal lítostí nad tou pannou ze sna,

u níž v té křehkosti a slabosti těla nalezl odlesk krásy, jenž vypadal, že jí mohl zůstat z mnoha jiných nekonečných věcí, o které přišla. Myslel na ni ještě po probuzení a oči se mu zalily slzami, avšak teprve po nesmírně dlouhé době jej to skutečně zarmoutilo, neboť teprve tehdy to zaujalo jeho mysl, a byl velmi udiven tím, co mu řekla o lásce: čím déle na to myslel, tím víc mu připadalo, že tomu tak je, a jelikož se tou myšlenkou zabýval dlouho, v jedné věci se nakonec zcela utvrdil – totiž že na tu paní Vyděděnou (tak se jí tehdy říkalo) vzpomínal, jedině když si ji přál vidět⁴⁴, a nikdy na ni nemyslel jinak, než jak by ji uviděl⁴⁵. Jelikož však ta paní Vyděděná značně jitrila jeho mysl, nemohl tehdy ještě vůbec pomyslet na to, že by ji dokázal opustit pro jinou; ve skutečnosti mu to však nedovolovala toliko ona, a proto to trvalo jen tak krátce, jak to trvalo. Kdo miluje jiného člověka proto, že je jím milován, nebo proto, že ten druhý dělá vše, aby byl milován, přestane jej rychle milovat, když chybí prostředky k dosažení cíle; láska toho, kdo miluje jen z lásky a je také tak milován, však nemůže nikdy zcela ochabnout, i když to vypadá právě naopak: láska může zeslábnout, nikdy se však neztratí. Jestliže – jak jsem začala vyprávět – na jedné straně láska k paní Vyděděné bránila Avalorovi jen pomyslet na to, že by ji opustil, na druhé straně si uvědomoval, že jej pronásleduje vzpomínka na Arimu, i propadl melancholii a v domnění, že by tak mohl tomuto rozporu ve svém nitru učinit konec, rozhodl se nechodit nějakou dobu do zámku.

Setrval ve svém rozhodnutí celý den a ještě ten další, když však přišel den třetí a on odpočíval na loži a opět myslel na to, nač nikdy nemohl přestat myslet, vstoupil do komnaty jeden rytíř, jeho přítel, a řekl mu, ať rychle vstane, že pojedou do zámku, neboť Král s Královnou a celým dvorem odjíždějí do jednoho města ve vnitrozemí a vše je již téměř připraveno k odjezdu. I zvedl se Avalor, a když se chtěl přichystat na cestu, přišli ho zavolat, aby si pospíšil, že již odjíždějí. A tak byl Avalor nucen tam jít, nejdřív jen proto, aby je doprovodil za město, a potom se vrátil, aby se připravil na cestu a dokončil několik záležitostí, které mu ještě zbývalo dokončit.

Jeho odhodlání se však zvrtilo stejně jako vše ostatní, neboť když přišel, seděla již slečna Arima na mule, a ještě dříve, než se tam objevil, spatřila ho odtamtud na dálku, i začala ho vítat tím svým zvláštním způsobem. Avalor k ní přeuctivě přistoupil a ona jej vřele přijala a řekla mu, že o něm již ví novinky⁴⁶. Avalor jí odpověděl, že nemohou být o něm, neboť o něm mnoho nového vyprávět nelze. Vtom však Královna vyrazila, i vydali se na cestu.

Poté se mnohé přihodilo, v paměti mi však utkvělo pouze to, že Arima mu nakonec odhalila, že ta novina se týká paní Vyděděné, což on nezapřel a ani jí to již zapřít nemohl, ona však projevila velké pochopení, a jelikož s ním soucítila, přislíbila mu, že ráda učiní, co bude v její moci, a nic jí nebude zatěžko, jen když ho uvidí šťastného. Takové mu činila nabídky, a mluvila přítom a jednala s takovým půvabem

a způsobem, jakým se tehdy vyznačovala jen ona; ty nabídky však měly zcela jiné následky, neboť Avalor vše viděl a na vše hleděl tak, že se mu to ukládalo hluboko do duše i do srdce. A jakmile něco vyslovila, hned si zapamatoval, jak to řekla; pak mu řekla něco jiného, a on zase vzpomínal na to.

A tak vykonal celou tu cestu a tak ji vykonalí oba, jen on se však zamiloval do ní. Tou cestou, kterou se dal jen proto, aby byl mimo město, však jel, až byl všecek mimo sebe, ale neuvědomoval si nic, dokud cesta neskončila, což poznal, teprve když viděl, že Arima se s ním chce již rozloučit. Ona však, protože rovněž poznala, že není na tak dlouhou cestu vhodně oděná, mu řekla:

„Zdá se, Avalore, že nejste na tak dalekou cestu vybaven.“

„Nedomníval jsem se, paní, že se na ni vydám,“ odvětil. „Vyjel jsem s úmyslem dojet jen kousek za město. A od svého úmyslu jsem zatím věru neupustil, neboť až sem mi to připadalo jen málo.“

„I mně,“ opáčila, chystajíc se sesednout z koně, „by se to jevilo málo, kdybych nejela s vámi“⁴⁷.

A slezla, a proto neměl Avalor čas odpovědět, i kdyby jej však měl, nebyl by toho mocen. Ta odpověď ho natolik uvedla do rozpaků, že kdyby se s ním ona nerozloučila, byl by on zapomněl rozloučit se s ní, byl totiž večer a rytířům bylo již zakázáno sesedat z koně.

I vrátil se Avalor, ne však stejnou cestou, kterou přijel, neboť v temné noci zabloudil. Myslím, že mu to ve sku-

tečnosti přineslo úlevu v jeho soužení a že se zpátky vrátil s jasnější hlavou, neboť kdyby jel po správné cestě, možná by dojel, ale možná také nedojel. Když však bloudil, vybavoval si jen místa, která měl cestou vidět, a představoval si je v duchu místo těch, jimiž projížděl. Mnohokrát se, pomýlen či uchvácen zanícením, na nich zdržel, a proto dorazil zpět, až když další den již značně pokročil; jezdil tedy celou noc, poněvadž se ztratil více v sobě než na cestě.

Když tam konečně dorazil, dvůr se již usadil v tom druhém městě. On přijel v jeden den a nazítří se vydal do paláce, a jelikož jej nevedla jiná touha, byl tam dříve, než uvedli princeznu do jejích komnat. Když chtěla princezna usednout ke stolu, přišly všechny její dvorní dámy urozené krve a urozeného původu, neboť ona byla Králova velmi vážená dcera, a jak se tam všechny dostavily – každá co nejrychleji –, spatřil Avalor teprve za hodnou chvíli přicházet jako poslední ze všech Arimu. Šla tak pomalu, jako by ještě přicházela příliš brzy, jemu jedinému to však jistotně tak připadat nemohlo. A poté, co na něho mile upřela oči, přiblížila se k němu a přivítala ho vřelými pozdravy, jako by ho neviděla již řadu dní. A když byla blízko něho, se sklopeným zrakem se ho mírně zeptala: „Kde jste se tolik zdržel, Avalore? Já jsem vás celou cestu vyhlížela.“

„Poté, co jsem vás, paní, opustil,“ odpověděl, „jsem se na zpáteční cestě ztratil.“

„To mě těší,“ odušila, „neboť jsem si myslela, že jen já jsem něco ztratila, když jste mě opustil.“

Ta slova, jež říkala v dobrém úmyslu, Avalora tak povzbudila a povznesla, že se cítil s to ihned jí odhalit své city, a nebýt toho, kde se nacházeli, připadalo by mu, že je Arimě vyjevil, avšak vzhledem k tomu, co se pak časem v téže souvislosti událo, ukázalo se, že to byla, jak se říká, jen taková chiméra.

Když sloužící sklidili ze stolu, přistoupila k nim jiná paní, Avalorova velká přítelkyně, a všichni tři strávili tu chvíli, jež nebyla krátká, než se odebrali do svých komnat, v jiné činnosti. Avalor proto odcházel v takovém rozpoložení, v jakém se ještě nikdy neocítl, neboť poté, co k němu Arima tak promluvila, viděl, že když mluví, pronáší slova s takovým zaujetím, jako by se do nich vkládala celá, nebo že alespoň nedlí v myšlenkách jinde, což ho přesvědčilo, že to, co mu řekla, je pouze a jenom výrazem její velké dokonalosti a že je to dáma tak dokonalá a tak laskavá ve všem, na čem jí záleží, jaké nebylo nikdy předtím, jestliže to řekla tak, jak to chtěl slyšet – pomyslel si Avalor, když se vytrhl ze zamyšlení –, a že se snažila, když tam přišla ta druhá paní, aby to pochopil jen on, neboť si již uvědomoval, že láska, kterou člověk začne někomu vyznávat, posléze jen těžce snáší přetvářku. Jelikož však nechtěl a ani nemohl přestat sám sebe klamat, pochopil ta slova, jež slyšel, ve svůj prospěch, a rozhodl se jí to říci, až ji uvidí.

A s tím rozhodnutím se toho večera vrátil do paláce, leč neviděl ji, vrátil se tam však opět nazítří a spatřil ji přicházet právě tak, jako tehdy, a to, jak mírně přicházela, mu

připadalo jako něco zcela nového ve srovnání se spěchem všech ostatních, i jal se jí pozorovat, jako by ji nikdy dřív neviděl přicházet; měla totiž v sobě cosi, o čem jsem nikdy neslyšela, že by to měla jiná: co činila, byť mnohokrát, pokaždé připadalo tomu, kdo to viděl, jako by to činila poprvé. A také k Avalorovi se přiblížila s tím vřelým přivítáním, které mu již nikdy nesešlo z mysli, on jí však neřekl nic z toho, co se jí rozhodl říci, jelikož ten dlouhý čas, který s ní tehdy strávil, se mu jevil tak krátký, že odcházel přesvědčen, že jí to neřekl kvůli nedostatku času. To však nebyl pravý důvod, neboť později s ní mluvil ještě mnohokrát, a také jí to neřekl: jednou mu připadalo, že by jí to byl vyjevil, nebýt toho, jindy zase nebýt onoho, a když už nenacházel, na koho by to svedl, opět mu připadalo, že se mu nedostávalo času.

A byla to pravda, jak mu to připadalo, ne však tak, jak se domníval, neboť následovaly události, při nichž opravdu neměl času nazbyt⁴⁸. A tehdy poznal své omyly, i když mu to poznání už mohlo posloužit leda k tomu, že ho zarmoutilo. Zřejmě to tak však mělo být, neboť nakonec uplynul den po dni celý jeden rok, aniž jí pod tou či onou záminkou řekl cokoli z toho, k čemu se rozhodl, a vždy mu připadalo, že on za to nemůže a jinak že tomu už nemůže být. A na konci toho roku se tolik zmítal v pochybách mezi láskou a bází, že vynakládal větší úsilí, aby sám sebe přesvědčil, že to již nemůže učinit, než aby to zkusil jinak⁴⁹.

Vypráví se však o něm jedna podivuhodná věc: tolik prý ji miloval, že nikdy nepochopil, že jí to neřekl z obav, které pociťoval, když jí to říci měl. Neboť v případě velké lásky, dávné a staré, se obáváme všeho, zejména toho, co může milovanou osobu zarmoutit, protože může-li být zarmoucen někdo, komu si přejete především udělat radost, obáváte se toho více: je to první krok mezi dvěma milujícími se lidmi, v němž se projevuje bázeň, a protože je první, zdá se či je větší. On to však nepochopil, nebo možná Arimu miloval tolik, že jen jemu připadalo, že k ní pociťuje pouze lásku⁵⁰. Jenže obava se projevila, jak se projevit musela, a jeho velká láska v něm vyvolávala mylnou domněnku.

A vězte, že by mu bylo značně prospělo, kdyby byl dospěl od nepochopení k pochopení, neboť kdyby to byl pochopil, byl by mohl uvažovat, jak se zbavit té bázně, že ji zarmoutí, když jí to řekne. Ona měla totiž důvěrné přítelkyně, jež byly též přítelkyněmi Avalorovými, a naneštěstí již tenkrát zřejmě bylo dáno mužům vědět, co si ženy mezi sebou povídají. O tom všem jsem často slyšela od otce, který lásku toho rytíře velice vychvaloval a přísahal na svou čest, že nikdy neslyšel ani neviděl jiného v lásce tak vytrvalého. Neboť zemřel pro Arimu i proto, že jí to neřekl, tušil však, že Arima se to dozvěděla, vzhledem k tomu, co udělala, když se to dozvěděla. A možná to tak bylo, možná nebylo, o tom si budete moci později udělat představu sami.

Nyní se náš příběh⁵¹ vrací k Avalorovi, jenž na samém konci toho roku pociťoval značnou únavu sebou samým: kde dříve vždy nacházel, o čem s Arimou mluvit, tam se mu pokaždé, když se s ní setkal, již dlouho zcela nedostávalo slov, a když ji viděl, rozrušilo ho to.

Rozneslo se, že když se jednou princezna veselila v síni se všemi svými pannami a s mnoha rytíři, on zařídil, aby byl na jednom konci sálu sám, a upíral oči k místu, odkud měla přijít Arima – pokud by přišla –, neboť v okamžiku, kdy se obvykle ztrácí naděje, on ji nikdy do posledního okamžiku neztrácel, spíše jí míval více. Byla jiná než láska ostatních rytířů ta láska, jíž Arimu miloval, a snad proto se mu dostávalo jiných nadějí, než bývá obvyklé. A jak tam stál, opíraje se zády o jakousi tapiserii⁵², uviděl přicházet Arimu, a buď že mu došly síly, nebo že nemohl snést sílu pohledu jejích očí – velikou (jak prý potom řekl) –, padl na zem. A jelikož byl postavy vyšší než všichni ostatní rytíři, otřásl se při pádu celý sál. Někteří přítomní uhodli pravý důvod, byli však také zabráněni do vlastních úvah, a tak se podezření nešířilo. Netrvalo však dlouho a Avalorovi z toho vzešlo všechno to trápení a veškerá ta újma.

A jelikož není zla, které by si nenašlo cestu, kudy se dostat k tomu, ke komu se dostat má, stalo se náhodou, že tehdy dlel s jednou paní, Avalorovou přítelkyní, jistý rytíř vznešeného původu, leč nízkých úmyslů, a z toho pak vzešla ta újma, neboť jelikož byla ta paní Avalorovou velkou přítelkyní a měla ve zvyku často jej obšťastňovat

vzkazy, vyslala páže s dotazem, proč padl jako podřatý, až to způsobilo tak mocný hluk. I odpověděl jí Avalor, že kvůli svému soužení.

Ten rytíř se v duchu však utvrdil ve svém podezření, a za nějaký čas řekl, že Avalor tajně slouží Arimě a oba svou náklonnost skrývají. Ta slova byla vyřčena na takovém místě, že se to Arima dozvěděla, jelikož si však byla jista svými úmysly a o těch druhých, totiž Avalorových, ještě neměla tušení, pranic tomu nevěnovala pozornost, považovala to spíše za nějaký klep. Jakmile ale někdo pojme podezření, to nikdy zcela nezanikne, i když mu mnozí nevěří, a proto Arimu napadlo více si všímat Avalorových skutků a výroků, neboť ty byly každému pozorovateli velmi jasné. A když se tak dívala, všimla si skutečně, že Avalor pobývá rád v její společnosti, že zmlkne, když náhle ztratí niť hovoru, jindy že je náhle duchem jinde, že vždycky otálí s loučením nebo od ní nemůže odtrhnout oči, a pohlíží na ni pokradmu, stěžuje si, že ona se málokdy ukazuje, a navíc že často chodívá sám, vypadá stále ustaraně, ve velké společnosti sotva utrousí pár slov a často se náhle odmlčí a uneseně se zahledí do dále. Zpozorovala také, že se zajímá o všechny její povinnosti a není místa, kam by princezna jela, a on by nebyl na témže místě, kam pak vzhledem ke svému postavení směřovala i sama Arima; a ať někde pobývali, nebo byli na cestách, vždy to zařídil tak, že jí byl jakoby náhodou nablízku, a činil to s takovou obratností, že ji samotnou, když na to myslela, přepadaly

pochybnosti, zda to byla jen náhoda, či zda všechno záměrně naplánoval, on však tak jednal vždy, a proto to náhoda být nemohla. A zpozorovala zejména, že poněkud utichly pověsti o jeho avantýrách s paní Vyděděnou, jež kdysi bývaly tak žhavým tématem, že si lidé o ničem jiném nešuškali, i to, že se Avalor občas vyskytl na místech, kde jeho přítomnost mohla ty údajné plotky veřejně stvrdit, ale jen zřídkakdy, jako by chtěl podnitit falešné dohady, které se již pomalu vytrácely, aby tím zakryl jinou pravdu. Také se Arimě zdálo, že si je Avalor vědom toho, co jí řekli, totiž že prý jí tajně slouží, a že proto tak jedná. On to však ve skutečnosti nevěděl.

Všechny tyhle události, jakož i další, jež nejsou v této knize vypsány⁵³, vyvolávaly v Arimě po dlouhý čas mnohé a různé pochybnosti, neboť i jí bylo zatěžko toto přátelství ztratit (tak mocně na ni láska působila). A nakonec, když jednou stála u dolního okna, uviděla Avalora jít přes terasu, na niž to okno vedlo. Když Avalor spatřil, že je sama a obrácena směrem k němu⁵⁴, zvolnil krok a jen na ni upřeně hleděl. Domníval se totiž, že ona nevidí, jak využívá příležitosti lépe ji vidět, neboť díval-li se na ni jindy, když to věděla, nemohl se jí očima nasytit, jak by si přál, a vždy, když ji opouštěl, zbylo toho pak ještě tolik, nač by se toužil dívat, že měl dojem, že ji vůbec neviděl. A to bylo – krom toho, že tomu tak prostě bylo – také proto, že žádost roste, dychtíme-li po něčem velice, a to i poté, co toho dosáhneme. Není to jako ta touha, co po uspokojení

mizí. Arima, která o něm dobře věděla a viděla ho přicházet, však předstírala, že si ho nevšimla, to aby se přesvědčila, kam až zajde, i rozhodla se nepohnout se ani nepromluvit, neboť to, co se dotýkalo Avalora, jakož i jeho velké tajemství, to vše v ní probouzelo silné přání přijít tomu na kloub. Když tak setrvala delší chvíli, během níž pociťovala, jak si ji s velkým zaujetím prohlíží, aniž na ni promluvil, byla si jista, oč tu jde, ježto dobře věděla, že přátelství se takto neskrývá. I obrátila k němu tvář, zapálenou sic jemným ruměncem, avšak prostou hněvu, a setrvala chvíli bez hnutí, upírajíc naň oči, leč vzápětí od něho téměř odvrátila pohled i své přepůvabné tělo a na odchodu mu řekla:

„Buď jste se ke mně, Avalore, špatně zachoval, nebo se to chystáte učinit.“

A dodávajíc těm slovům vážnosti uražené osoby, vzdalovala se vzápětí klidným krokem, právě tak, jak se vždy při chůzi Avalorovi jevila, a on se pak cítil, jak si domyslíte, tak zle, že vám to ani vypovědět nemohu. A jako by toho utrpení nebylo ještě dosti, mohl ji při odchodu hodnou chvíli pozorovat. Její slova jej tak bolestně ranila, že ho tam zastihla noc, a byl by tam setrval dále, nebýt jednoho jeho přítele, který jej, jda kolem, pozdravil a vytrhl ze zamyšlení. A když si Avalor uvědomil, že bude-li tam nadále prodlévat, může zavdat příčinu k podezření, jež by Arimě mohlo uškodit – neboť o sebe nikterak nedbal –, odebral se do svého příbytku, kde setrval mnoho dní, aniž se vrátil ke dvoru.

Tam šel až později, když pro něho poslala jistá dáma, jeho velká přítelkyně. Ta ho pak odvedla stranou a řekla:

„Slibte mi, že to uchováte v tajnosti, a já vám povím o věcech, které se úzce dotýkají vás a ještě kohosi, koho milujete a koho rád vidáte.“

„Zachovávám v tajnosti,“ odvětil Avalor, „vše, co se týká vás, a proto by bylo zbytečné, abych vám přísahal. Můžete mi dát jiný příkaz.“

„Vždy jsem si byla jista, Avalore,“ odušila ona, „vaší mlčenlivostí a ani teď jsem o ní nezapochybovala, jen jsem vám ji chtěla připomenout. Nezapřete mi, že milujete pannu Arimu, a já ani nechci, abyste mi to svěřil, jestliže jste se rozhodl to skrývat. Vězte, že to vím, ale nechci to vědět od vás a nutit vás, abyste měnil své rozhodnutí. Necht' vás netíží, že jsem se to dozvěděla od vás a že jste tak zradil důvěru, kterou jsem ve vás vkládala, a neobávejte se ani, že zapíráním v mých očích zpochybníte své činy, neboť v ty jsem vždy pevně věřila. Vždyť lásku neupřímnou můžeme předstírat či zastírat, ještě nikdy však nedokázal zastírat či skrývat svou lásku, kdo doopravdy miloval. Toť vše, více jsem k tomu nechtěla říci.“

Přeji si stejně jako vy sám, abyste byl šťasten, a netíží mě, že chcete jít takto za svým cílem, již proto, že ač již nemohu bojovat na vaší straně, mohu vám někdy tajně posloužit, jak se v jistou chvíli dozvíte, neboť v obou těch věcech máme zřejmě oba malou naději, soudě dle záležitosti, do níž jste se vrhl a v níž, jak se obávám, ničeho

nedosáhnete, takže váš život skončí dříve, než dosáhnete úspěchu; podle toho, co jsem vyrozuměla z dlouhého a velmi důvěrného rozhovoru se slečnou Arimou (podle něhož možná jste a možná nejste vinen, já k tomu nic nemohu říci), dozvěděla jsem se, že ji neovládá pražádná touha. Nikdy jsem neviděla nikoho tak svobodmilovného. Už dávno jsem očekávala, že se ve vás taková náklonnost k ní probudí, protože vy jste svým jednáním odedávna předurčen k velkému neštěstí. Ve svých činech jste vždy vynikal tím, že jste se nevydával touž cestou jako ostatní, a tak jste se také nakonec zamiloval. Je pravda, že ona je překrásná a ve všem dokonalá, je však tolik z jiného světa, že se do ní nikdo nemůže zamilovat, protože láska se rodí buď z nadějí, nebo bez nich⁵⁵. Vy jediný jste se rozhodl jít do beznadějně války a nepopírejte to, vždyt' jste ji nejspíš miloval bez nadějí, neboť jste vynaložil veškeré úsilí, abyste tu lásku skrýval před světem i před ní samotnou, čemuž bych nikdy nevěřila, kdybych to neviděla na vlastní oči. Nedivte se mým slovům, neboť pouze ženám byly zvláštním kouzlem odhaleny veškeré myšlenky mužů.'

V tu chvíli se Avalor neudržel a takto k ní promluvil:

,'Odpusťte mi, paní, že vás nemohu nechat domluvit, ač nevím, co jste mi zamýšlela říci, nechci však ani v nejmenším ohrozit své tajemství podezřením, jež by ve vás mohlo vzklíčit už jen kvůli mému mlčení. Jestliže si mě jen trochu vážíte, nemluvme již o tom.'

A tu ona přátelsky uchopila jeho ruce do svých:

,'Nemohu vám neříci, co se vás týká, i když vás to bude tížit,' odtušila, 'neboť tím jediným se liší naše přátelství od ostatních, že více hledím na to, co se vám má přihodit, než na to, co se vám líbí. Co mi chcete nyní zapřít, vědí již všechny místní paní. A že pouze mně jste to tajil, jedině proto vám promíjím, že ač jste to chtěl utajit, utajil jste to⁵⁶. To však ještě není nic v porovnání s tím, co vám chci říci já.'

Vypráví se, že potom přiblížila ústa k Avalorovu uchu, a co mu pošeptala, se nikdo nikdy nedozvěděl⁵⁷. Slyšela jsem však, že to, co kvůli tomu Avalor udělal o několik dní později, nemá se vyprávět⁵⁸ mezi pannami, aby nelitovaly svého štěstí, či alespoň nezáviděly toto jiné.

Dost na tom, že Arima byla jediná, koho sudičky zahrnuly přízní, neboť byla dokonalá nejen sama o sobě, nýbrž i v tom, kdo po ní toužil, a jestliže osud chtěl vykonat nějaké dílo nebo dopustil vznik čehosi dokonalého, v čem by nikdy nemohla nastat sebemenší nerovnováha, ať v touhách či v čase, učinil, že slečna Arima alespoň znala Avalorovy myšlenky.

Proslýchalo se, a bylo to pak stvrzeno těmi, kdo měli možnost to zvědět, že poněvadž to byl velký Avalorův čin, vše se obrátilo ke chvále paní Arimy. Jelikož to však zavdalo příčinu jen k řečem, tolik tím trpěla, že pak po celé dny plakala mnoho slz a byla by zůstala upoutána na lůžko, kdyby to nemohlo vzbudit zlé podezření. A tak se s obtížemi držela, jak nejlépe mohla, totiž nejhůře, jak jen

to bylo možné. A říká se, že kvůli tomu všemu se Arimě znelíbily některé dvorské způsoby a že zatoužila po životě daleko v ústraní, k němuž ji to velice táhlo. A mluvilo se hodně o jejím dlouhém rozhodování, ale potom se o něm mluvit přestalo, neboť její starý dobrý otec, který jí ve všem vyhověl, ji poté, co ji měl u sebe doma, takto připravoval na to, co chtěla.

O jejím odchodu a o následném odchodu Avalorově nebylo tehdy známo více, než co říká píseň, která se nám z té doby dochovala:

*Břehem řeky, jejíž voda
do širého moře plyne,
jede smutný Avalor,
jen co noha nohu mine.
Proud odnáší jeho radost,
zůstává s ním jeho trýzeň.
Jede sám a bez družiny,
neboť opustil své blízké;
kdo má v srdci nepokoj,
jen v sedle si odpočine.
Proti směru lodice
slunce klonilo se níže;
a jak zvolna zapadalo,
země pokryla se stínem.
Všechno, co tu mělo zůstat,
bylo náhle zasmušilé.*

*Veslaři se chápou vesel,
lod' vyráží po hladině;
v rytmu hbitých úderů
muži zpívají svou píseň:
Ó jak chladný je ten proud,
kdopak přes něj přeplaví se?
Z druhých člunů lodníci
odpovědí zpívající:
Jenom ten se přeplaví,
kdo svou láskou mře a hyne.
Smutně hledí za lodí,
nežli mu ji šero skryje;
byla to jen chvílinka,
všechno dobré rychle mine.
Zašlo slunce za obzor,
slzami mu zvlhly líce;
jeho kůň pak vykročil
podél řeky po pěšině.
A noc byla mlčenlivá,
aby bolelo to více;
jeho vzdechy provázely
vesla, která zdáli slyšel.
Zrnka písku spočítáš
spíš, než vypovíš svou tíseň;
a tak jak se vzdaloval,
i zvuk vesel v dálce mizel.
Jeho oči, jeho sluch*

*smutek zajal stejným dílem.
Bodl koně ostruhou,
vstoupil do vln na tom místě;
a tu slyšel sladký hlas,
který pravil lítostivě:
„Tam, kam duši nese proud,
spočine i tělo příště.“
A jak brouzдал chladnou vodou,
směru neznalý i cíle,
našel loďku bez pána,
přivázanou u kotviště.
Neváhal a nasedl,
kotvu zvedl velmi čile;
bystré vlny, rychlý proud
odnesly ho okamžitě.
Někdo říká, že je mrtvý,
ale kdoví, možná žije.
Snad ho osud nenalodil,
aby ukončil tu svízel.
Třeba doplul na moře,
není to však vůbec jisté⁵⁹.*

Potom po letech – jelikož nic nezůstane dlouho utajeno – vešel ve známost jeho příběh a zároveň i ten její, a byl to takovýto příběh:

Zdá se, že jeho osud, neboť tak tomu já říkám, uvrhl Avalora v tu stranu, kam odvezli slečnu Arimu, neboť ta

naše⁶⁰ sahala tehdy až do míst, kde se nad mořem tyčila vysoká skála. Nazítří před rozbřeskem připlul v malé loďce a za silného hukotu vln, jež moře v zuřivých náporech tříštilo o balvany obrovitého skaliska, si Avalor představoval, kde asi je, a rozhlížeje se, aby zjistil více, uslyšel čísi hlas, jakoby nějaké panny, který se zdál vycházet z těch kamenů a jenž naříkal:

„Já bědná, já nebohá, já nešťastnice!“

Tím se ujistil, že je na pevnině, a jakkoliv ho ten hlas ihned pohnul k bolestnému soucitu, poněvadž si s sebou nesl jinou, větší bolest, pociťovanou tehdy ještě silněji, představoval si, že je to země, odkud vyplul a vzchopil se, jak nejlépe mohl – ač zarmoucen sám nad sebou i nad svým osudem –, znovu se chopil vesel rukama, na nichž se mu během té cesty mnohokrát udělaly mozoly, a jiné mozoly mu již praskly a tekla z nich krev. Ať se však Avalor namáhal sebevíc, nikdy nemohl přemoci vlny, které ho volaly na pevninu, a ty, než se probudil, se zcela zmocnily jeho loďky, aniž to zpozoroval, neboť byl příliš zaměstnán sám sebou a veslováním; uvědomil si to, teprve když jedna vysoká vlna, která jeho i loďku zcela zahalila pěnou, vrhla ji na útesy, o něž se roztránila na několik kusů.

„Bože, pomoz mi!“ říkal.

Rychle se rukou pevně zachytil kamenů, poněkud vyčnívajících nad moře, a voda se s hrůzostrašným hukotem znovu rozstříkla mezi balvany a dílem dosáhla až na onu vysokou skálu, vrhla k nebi krůpěje mořské vody, a silou

či odrazem světla ve vzduchu – nebo kdoví čím to bylo – vypadaly ty kapky jako svíce; a vzápětí se všechna ta voda stáhla zpátky do moře, jež ji očekávalo, přicházela nyní ze širého moře a zvedala se, jako by se ozbrojila, aby se pomstila oněm balvanům, tvořícím vodám překážku. Jelikož však již svítalo, měl Avalor dostatek světla i času, aby vše viděl a chránil se, on to však neučinil, ba ani mu to na mysl nepřipadlo, což bylo ještě horší. Naopak obrátil pohled na širé moře, neboť v jasů světla mohl dohlédnout daleko, a se zrakem již zkaleným takto prý pravil:

„Vším tím mořem⁶¹ znaven, a tolik moře⁶² ještě zbývá!“

A zde, zaujat velkou láskou, a zjevně touže skoncovat se životem, když jej vlny znovu zaplavily, pustil se rukama útesu, řka:

„Jelikož tělu nepřeje štěstí, nechci, by duši déle bránilo v cestě.“

A tak se celý odevzdal vodám moře, jež se snad nad ním slitovaly, neboť se říká, že i ve vodách sídlí cosi, co v sobě chová soucit⁶³. Z místa, kde zamýšlel zemřít, byl Avalor prudce vržen do malé zátoky po jedné straně skaliska, v níž ustupující moře vytvořilo pláž.

Vody opadly a on tam zůstal dlouho ležet na písku, domnívaje se, že je mrtev, neboť za odlivu, jenž mezitím nastal, k němu moře již znovu nedosáhlo. Když to později vyprávěl jednomu dobrému příteli, prý nikdy se necítil tak šťasten, neboť se mu zdálo, že se tam prochází s pannou Arimou, že ji slyší pronášet ta pomalá slova, jež jako

by byla vyřčena navždy, a viděl pohyb jejích úst, jež pouze v jeho očích kdys vzbudily pochybnost, zda jsou opravdu smrtelná, a poté se zadíval na ty její, něžně spočívající ve stínu obočí, kde jako by láska jen odpočívala.

V té líbezné představě však znovu uslyšel jiný hlas pronášet bolestná slova, jež slyšel předtím, a když při nich otevřel oči, spatřil, že moře se již od něho vzdálilo, a shledal, že je naživu. Za což mnohokrát zlořečil tomu, kdo by mu takový pocit úlevy záviděl, a nemohl pochopit, čím to, že ač tak nešťasten, ještě je živ. A pohlížeje na útesy, odkud se tam dostal nebo odkud ho přinesli, podivil se ještě více, neboť to bylo daleko. V zajetí těchto představ uslyšel, jako by mu nějaký hlas zašeptal do ucha nebo do obou uší:

„Ty si nevzpomínáš, Avalore, že moře nesnáší nic mrtvého?“

Podíval se tedy, zda uvidí toho, kdo mu šeptá přímo do ucha, a přestože nikoho nespatriil, hlas k němu znovu promluvil takto:

„Co ode mě chceš? Neb marně se budeš namáhat mě spatřit, pokud já nebudu chtít.“

„Chtěl bych se tě zeptat,“ řekl Avalor, „kdo jsi a co znamená to, cos mi řekl, neboť mě velice tíží, že tomu není, jak říkáš⁶⁴.“

„Zvědět, kdo jsem,“ odpověděl, „by ti způsobilo velké zdržení, neboť máš před sebou dlouhou cestu, půjdeš totiž dále, než se domníváš. Co jsem ti řekl, je pravda, neboť nežít znamená být mrtev⁶⁵.“

Tato odpověď natolik Avalora uspokojila, že se zdvojnásobila jeho touha zvědět, kdo neznámý je, i řekl mu toto:

„Může-li tě něco potěšit, za to tě prosím, abys mi řekl, kdo jsi.“

„Mohla mě potěšit,“ odpověděl, „v jiných časech, ale nechtěla. Odpusť mi, protože kdybych ti řekl, kdo jsem, zradil bych tím velkou lásku, kterou jsem choval a ještě chovám, neboť za stav, v němž se zde nacházím, i za ten, čím měl bych být jinde, padá vina na tu, již bych ji nechtěl dávat ani tím, že bych o ní vyprávěl.“

A v tu chvíli si dlouze povzdychl a na odchodu pravil:

„Smuten ten, kdo nemůže se již zklamat.“

Avalor byl zmaten vším tím, co vyslechl, i jeho poslední slovy, jež ho velice zarmoutila, neboť z nich seznal, že ať to byl kdokoliv, musel být zamilován. A opět uslyšel přebolestně naříkat ten hlas:

„Já ubohá, já bědná.“

A pod sluncem, které v tu chvíli již stálo na nebi zcela mimo svůj východní příbytek, rozpoznal, odkud se ozývá, i rozhodl se tam jít, i vstal a šel tam. Jeho oči i vše ostatní⁶⁶ však zalétaly k moři, dokud nebyl nucen zaměstnat ruce i oči zdoláváním překážek na obtížné cestě, na níž musel překonat skálu, aby došel do míst, odkud zazníval ten hlas, který uslyšel znovu mnohem úpěnlivěji. A když se ocitl poblíž mohutných stromů, které se na vysoké skále zdály ještě mnohem vyšší, opět se rozhlédl, a pod jedním starým stromem uviděl pannu – jak mu připadalo podle

toho, že měla rozpuštěné vlasy, a ty jí celou zahalovaly – se spoutanýma rukama. Nemohl se hned ujistit, zdali tomu tak je, neboť vlasy jí zakrývaly celou tvář, a když se k ní přiblížil a pohlédl na ni zblízka, uviděl, že její krásnou tvář zaplavují slzy lítosti, vytrvale jí kanoucí z velkých zelených očí, zanechávající stopy na lících. A vtom ona na něho upřela krásné oči, řkouc:

„Pomozte mi, pane, a necht' vám stejně pomůže ten, koho nejvíce milujete.“

„To, paní,“ odvětil Avalor, „učiním ze srdce rád.“

A po těch slovech pozvedl meč a přeťal silný provaz, jímž měla spoutané ruce. Ona se chtěla zvednout, slabostí se však nemohla udržet na nohou a byla by upadla, kdyby on hbitě nepřiskočil a nevezal ji jemně do náruče. Uložil ji na zelený pažit, jenž se rozprostíral pod tím vzrostlým stromovím a odkud bylo vidět na širé moře, usekl několik haluzí a podložil jí je pod hlavu, řka:

„Rád bych vám, paní, posloužil lépe, avšak nejste jediná, kdo je zde nešťasten.“

Při těch slovech, pronášených s pohledem upřeným na moře, na něž mohl z toho místa do daleka dohlédnout, nedokázal Avalor zabránit tomu, aby se mu v očích nezračil zármutek, jež mu přinášela vzpomínka na jiné místo, a podle toho ta panna poznala, že musí být zamilován. A ta myšlenka posílila její naději, neboť ho ihned měla za rytíře, ač neměl ani zbraně⁶⁷, ani koně, i promluvila k němu:

„Ač byla má soužení taková, že mi neoponechala sebe-
menší možnost přemýšlet, jaký je na ně lék, přec z vaše-
ho příchodu a z vaší pomoci čerpám velikou naději, ne-
boť kdybyste se byl jen o chvíli zpozdil, nebyl byste mi
mohl již pomoci!“

A po těch slovech, při nichž se opět začala rozplývat
v slzách, dodala:

„Avšak já ubohá bych byla zemřela, a osvobodila se od
tak velkých strastí.“

A zde s velkým pláčem skončila.

Avalor, ač by byl sám potřeboval oporu, k ní přistou-
pil, řka:

„Pro smilování, zanechte, paní, pláče, potřebujete-li ode
mě nějakou službu. Neboť já i v zármutku, jímž trpím, jsem
se naučil zachraňovat zarmoucené, a proto již nepotřebu-
jete nic víc nežli mé utrpení, abyste ji ode mě získala⁶⁸.“

Po těch slovech se sebrala, a ač krajně vyčerpaná, od-
pověděla mu:

„Vděčně vaši nabídku přijímám, neboť je mi toho zapo-
třebí v utrpení, do něhož mě uvrhla velká neštěstí.“

A v té chvíli si povzdechla a chtěla mluvit dál, ale když
Avalor viděl, jak je znavena a že sotva popadá dechu, po-
žádal ji, aby si odpočinula. A ona tak učinila. Mezitím po-
hlédla na Avalora a viděla, že je také smuten, ne více než
předtím, zato však vyčerpanější, a skutečně tomu tak bylo,
neboť když si vzpomněl na smutnou záležitost, kvůli níž
vyplul, tížilo ho, že jí přislíbil své služby. Když ona ho však

takto viděla, nedalo jí to a zeptala se, proč je v takovém
rozpoložení. I odpověděl jí něco jiného, než nač myslel:
řekl, že přemýšlí o tom, v jakém kraji se to asi nachází,
neboť předtím, než jí na její volání přispěchal z dálky na
pomoc, nikdy sem nezavítal. A když mu to řekla, uvěřil jí⁶⁹,
neboť z té vyvýšeniny již jasně viděl, že je na pevnině, na-
čež, hnán tesknou touhou spatřit Arimu, obrátil se k té
paní, aby zjistil, zda může zkrátit čas, který musí strávit
v její přítomnosti, a takto k ní promluvil:

„Vidím, paní, že jste tak zraněná a sklíččená, že mohu-li
vám sloužit, aniž bych vás opět zarmoutil, velmi by mě po-
těšilo, kdybyste mi vyprávěla o svém zármutku, neboť tak by
nám uběhl ten čas pomoci, vám – a možná nám oběma⁷⁰.“

Ona mu poděkovala a odpověděla:

„Neodmítnu, pane, vyprávět vám o svých neštěstích, což
je nanejvýš vhodná odměna za to, co pro mne vykonáte,
neboť je-li požadavek oprávněný, jeho splnění napomůže
úsilí toho, kdo jej vyslovil. Budu však v tom stručná, ne-
boť jak říkáte, povzbudí nás to oba.“

Narodila jsem se poblíž velké řeky, o níž říkají, že pra-
mení v aragonském kraji⁷¹, na hradě, jež je vidět z celé-
ho širého okolí, jako by byl pánem všeho, co z něj je vi-
dět. Společně se svými sestrami byla jsem vychována ve
velkých nadějích, a jelikož jsem byla ze všech nejmladší
a ne nejméně hezká, vybrali mě, abych v těchhle vysokých
horách, kde je ctnostně strážena nymfami, sloužila Dia-
ně, bohyni cudnosti. Avšak tím, co děláme proti své vůli,

urážíme zřejmě některého boha, neboť potom se vždy vyskytnou překážky, jež brání v dosažení patřičného cíle, jak se to stalo mně; neboť když jsem jednoho dne štvála zvěř v bažinách, náhodou jsem narazila na rytíře, jenž se tam potloukal přestrojen za lovce. Kvůli mně jal se ji⁷² pronásledovat a klamal mě, jak se mi snažil namluvit, že je lovec, když jsem naň náhle narazila; chtěla jsem se obrátit a utéci, a také jsem to učinila, on se však za mnou vrhl, běžel rychleji než já a dostihl mě nedaleko od místa, kde se teď nalézáme. Promlouval ke mně slovy lásky, uklidňoval mě lichotkami a hlazením, říka: ‚Já, paní, nejsem tím, za koho mě zřejmě máte.‘

A při těch slovech mu skanulo několik vzácných slzí po jeho pěkném vousu a vyprávěl mi, kdo je, jak mu říkají a jak už tudy dávno chodí přestrojen za lovce a čeká, až mě opět spatří, a namluvil mi, že mě už viděl jinde a od té doby jsem mu již nikdy prý nesešla z mysli. A tak mě klamal těmi slovy, jež bych mu, ani kdybych byla ošklivá, nemohla nevěřit.

Ach, jak jsem se já smutná zmyšlila! Co vám mám více říci! Byla jsem šťastna vším, o čem dal najevo, že se mu líbí, a v té velké lásce jsme oba strávili celé čtyři roky, jež nám tehdy připadly jako dny. Nyní však skončily, neb na počátku mého velkého trápení přišla k němu nejspíš rovněž z těchto lesů jiná nymfa, jež se mu líbila, a scházeli se, abych já nevěděla, a já již nepocitovala jistotu, nýbrž obavu, a brzy jsem pocítila, že mě klame (což někdo ošálí zamilovanou ženu?). A abych ještě více trpěla – já, jež jsem tak

vynalézavě hledala nejrozmanitější podoby svého soužení –, když jsem se jednoho dne vrátila z lovu v dobré společnosti a už jsem měla dost toho, čím mě trýznil, usedla jsem ke stolu, a přinesli mi ukázat před tyto mé smutné oči několik důkazů lásky, jež jí pro mě lstivě ukradli, a já tam již nemohla déle vydržet a jako vyčerpaná šelma, když přinese zdaleka potravu mláďatům, a zjistí, že jí je vzali, upustí z tlamy kořist, zapomene na únavu a zoufale, bezcílně běhá po horách, tak jsem i já učinila.

Nechť jsou mi věrnými svědky všechny tyhle kopce. Nezastavila jsem se, dokud jsem ho nespatriila ve stínu stromů, kde, jak mi řekl, odpočíval ve velkém vedru a v bolesti, kterou choval v srdci, ježto ji toho dne nespatriil⁷³. Nebylo však tomu tak, neboť když jsem se přiblížila, viděla jsem, jak po jedné vyvýšenině přeběhla rychle ta, jež tam k mému neštěstí přišla, a pokud jsem se nemýlila, nepřišla odjinud. A kvůli tomu i z jiných důvodů začala jsem si zuřivě rvát vlasy a pokryla jimi, jak vidíte, celou zem okolo sebe, a když mě chtěl utěšit falešnými lichotkami a objal mě, odstrčila jsem ho daleko od sebe a vše jsem mu podrobně vypověděla, prosíc Boha, aby mě za jeho zradu a faleš pomstil; a nakonec jsem svou ruku obrátila proti sobě⁷⁴, abych se mu tak, já smutná, pomstila, když tu on vytáhl ze záhradní loveckou síť (kterou jsem kdysi sama vyrobila: během jeho dlouhé nepřítomnosti jsem se utěšovala splétáním té sítě), roztáhl ji a ukázal mi písmena, která jsem do ní rovněž vlastnoručně umně

vetkala, a zatímco jsem se na ně dívala, měla jsem náhle bůhví jak svázané ruce.

On vytrvale zapíral, že by to bylo, jak jsem řekla, a stvrzoval to nesčetnými přísahami, já mu však nevěřila, a tak mě opět mnohokrát zapřísahal při mém i mém životě, a když posléze viděl, že není moci, abych mu uvěřila, obrátil se – dovoláváje se Boha – v tu stranu, kde se rodí slunce, a pronesl pouze tato slova: «Jestliže mi nechcete věřit, když vám to není zatěžko, učiním, abyste mi věřila, až vám to zatěžko bude.» I otočil se a odešel navždy, a moji duši to táhlo hned za ním. Tehdy mě však ovládala více melancholie než zdravý rozum, a tak odešel, aniž jsem mu řekla, aby mě rozvázal. Ať si na to vzpomněl, nebo ne, zkrátka se více nevrátil. Chtěla jsem hned křičet, aby mi někdo pomohl, zabránil mi v tom však stud, že mě uvidí s rukama svázanýma, a křičet mě přimělo teprve to, že nastávala noc a já jsem již zcela umdlěla na duchu, v čemž jsem rozpoznala jisté známky, že bych takto dlouho nepřežila. A osud tomu podle všeho chtěl, že jste mě slyšel vy.

Vyslechl jste v tak krátké chvíli vyprávění o veškerém mém trápení, jež jsem tehdy zažila, neboť co ještě mám prožít, může být pouze smutné, když mě tu zanechal, opustil pro jinou. A ten slib jsem od vás nepřijala proto, abyste se pomstil jemu, neboť jsem jej nemilovala tak málo, abych mu přála jen tak málo zla: přeji si, abyste se za mě pomstil jí.

Avalora tato prosba tak zaskočila, že nejenže nedokázal odpovědět, ale ještě jí zavedl příčinu, že se od něho začala

obávat nedobrych úmyslů. A jelikož to nemohla snést, jak mi vyprávěl můj otec, ta paní mu řekla:

„Zdá se, pane rytíři, že z nějakého důvodu váháte. Víím, že nezapomínáte, že tak můžete činit pouze před složením slibu⁷⁵.“

„Neváhám, paní,“ opáčil, „avšak podivuji se, jak jsem byl nešťasten.“

„Proč?“ otázala se.

„Povím vám to. Když jsem byl ještě malý chlapec, odvedly mého otce rozmary osudu z rodného kraje do jiných, velmi vzdálených, kde z něho velké a vznešené činy vykonané jeho vlastní zbraní učinily skutečného muže, a dosáhl tak v cizí zemi stejných poct, jaké mu příslušely v té jeho díky urozenosti krve a rodu, z něhož pocházel. A mezi velké rytířské činy, jež rovněž vykonal, se počítá jeden, který mi ještě jako malému častokrát vyprávěl.

Totíž že když jednou jel po stezce vedoucí mezi vysokými, strmými horami kolem pramene, který pod skalou v těch horách vytékal, našel tam pod jedním košatým stromem spící pannu, překrásně oděnou.

A když se dobře podíval, uviděl, že část té tváře, kterou měla zakrytou, rozdrásaly zuřivé ruce, až po ní stékaly stružky krve, i sesedl z koně, aby lépe viděl a také aby zvěděl, zda nepotřebuje jeho služeb, neboť to, že tam ležela v té pustině, v něm okamžitě vzbudilo soucit.

Když však sesedl, ihned se probudila, upřela na něho oči a pravila: «Proč jste sesedl z koně, rytíři? Na smutných

pannách není příliš mnoho k vidění.» «Je však třeba jim sloužit,» on na to. «Jste-li však, paní, znavena, je-li vám zatěžko přijmout moji pomoc, zase odjedu; sesedl jsem, protože mi vás bylo líto, když jsem vás viděl mezi těmito skalami, a abych zvěděl, zda mi neporučíte něco, co bych mohl splnit, neboť se mi zdálo, že je to mou povinností, jestliže mě sem náhoda zavedla.» «Co vám na to mám říci?» odtušila. «Že vás potřebuji v neštěstí, jež mě potkalo? Vždyť ač máte dobrou vůli, nemůžete mi nikterak pomoci.» «Kdo tak poplenil vaši krásnou tvář?» zeptal se můj otec. «To nemohla zapříčinit žádná zbraň.» «Tak jest, pane rytíři,» přitakala na ta slova, jež jí připadala vyřčena z dobrého srdce. «Já sama jsem si způsobila veškerou tu zlou újmu, kterou vidíte, a jiné, ještě větší, jež je možno odhalit teprve za dlouhý čas, mi na duši i v životě způsobil někdo jiný, od něhož jsem si to nezasloužila.»

A v tu chvíli pozvedla obě ruce k dlouhým svým vlasům, jež vyhlížely již tak, jako by ani předtím nebyly zcela ušetřeny, a začala si je zoufale rvát, dokud můj otec nepřiskočil a neprosil ji, ať pro smilování přestane. Vyprávěl, že ji uklidnil, říka, že učiní vše, co je v jeho moci, aby se jí dostalo zado-stiučinění, nebo že zemře v jejích službách, a aby mu vypověděla, co se přihodilo. A ona mu tedy vyprávěla těmito slovy:

«Nedaleko od těchto hor stojí mocný hrad, v němž žije strýc a s ním dva synovci a střeží ho ve službách pána celé této země, jež nyní válčí s pánem sousedního panství. Jeden z těch synovců mě mocí dovedl z matčina domu – neboť otce jsem ztratila již dávno –, a proto jsem teď ještě

bezmocnější. A poté, co mě dlouho držel na tom hradě pro své potěšení, mě opustil kvůli ženě napohled krásné, avšak zrádné, jež tudy náhodnou projížděla s jiným rytířem, jehož oni krutě zabili, aby mu ji vzali, a mne hrubě vystrčil za hradní bránu hned toho dne, kdy si vzal k sobě tu druhou. A aby si ji ještě více podmanil, předtím mi ještě nařídil, abych ji skvostně a bohatě oblékla a vyzdobila, a já si hned pomyslíla, že je to proto, aby ji jinak uspokojil. A poté, co mě ten nelida dal vyhnat z hradu a zavřeli za mnou bránu, postavil se s ní na vysokou věž, říka: Jen pro vás, paní, tuhle opouštím, takovou mám moc a raduji se z toho. Ona jej odměnou za ta slova objala kolem krku a mnohokrát ho políbila, a když jsem viděla, již skoro smyslů zbavená, že někdo jiný vlastní, co jen mně bylo určeno, znechucena životem jsem se vydala do těchto končin v naději, že narazím na nějakou šelmu, jež by ukojila svůj hněv na mém, a připadá mi, jako bych tu bloudila snad už tisíc let, ač zde chodím teprve od rána, a nikoli déle. A znavenější svým trápením než únavou svého těla jsem před chvílí usnula. Kéž se zlíbilo Bohu, abych se více již neprobudila.»

Můj otec, který k ní pocítil nesmírný soucit, mi vyprávěl, že ji zvedl a řekl jí, aby mu pro smilování ukázala ten hrad, a nasedaje na koně, uchopil ji v bocích a vysadil na něj. Ač však jeho oř cválal, jak mohl nejrychleji, dojel tam až pozdě v noci, a obávaje se, že mu nebudou chtít otevřít bránu ani s ním mluvit – neboť kdo ubližoval dámám, jistě

se dopouštěl i jiných špatností –, skrčil se potichu v úkrytu, jenž vznikl u hradní brány pod padacím mostem.

A když zrána jeden sloužící otevřel bránu, vešel tam pěšky dřív, než postřehli jeho přítomnost, ozbrojen tak, jak byl celou noc; pohrozil fortnýři a umlčel ho tím, že ho shodil dolů z mostu. Poté řekl té paní, aby mu přivedla koně, a ona to ihned učinila. On na něj nasedl, vjel na hlavní nádvoří uprostřed hradu a řekl té dámě, která zůstala u brány: «Teď je, paní, váš celý tento hrad i vše, co je v něm.» Už při těch slovech, a když jeho kůň zaržál, ukázali se všichni obyvatelé hradu v oknech, a ta paní uvnitř, oblečená v dlouhé košili tak, jak vstala, se neudržela a pronesla, máchnuvši přitom opovržlivě rukávem košile: «Z toho všeho, co je v něm a být ještě může, z vůle mého pána, a tedy i z mé neodejde nikdy nic a tak tomu bude, dokud mu budou sloužit oči.» Můj otec pohlédl vzhůru, a když spatřil tu ženu, zmlkl, ihned však zamířil k bráně hradu a zamkl ji klíčem, který vzal fortnýři, a odevzdává je paní, s níž přijel, řekl jí: «Zde vezměte, paní, své klíče, neboť patří vám a nikomu jinému.»

A odjel na konec nádvoří, s dřevcem položeným přes stěho, a netrvalo dlouho a spatřil, jak z jiné části nádvoří, totiž z vnitřní, vyjel vysoký rytíř udatného vzezření, ve skvělé zbroji, na krásném koni a s dřevcem v ruce, a třímal štít, připravený k boji. A když dojel na místo, kde stál můj otec, pronesl prý tuze hněvivě k paní, jež tam mého otce dovedla, tato slova:

LAUS DEO⁷⁶“

DOSLOV

S *Knihou stesku* (v dosud nejstarší známé verzi mělo dílo titul *Stesk Bernaldima Ribeira*) se českému čtenáři dostává do rukou pozoruhodný román z období počátku renesance, který je chronologicky druhým prozaickým dílem portugalské literatury – po *Kronice císaře Clarimunda*, vydané r. 1522, rytířském románu, v němž autor João de Barros oslavil dějiny Portugalska. Dodnes inspiruje autory všech zemí portugalského jazyka a jako z povinné středoškolské četby z něj umí každý Portugalec citovat nazpaměť úvodní větu, aniž by však měl povědomí o jeho skrytém významu a poselství, neboť ty byly poodhaleny poměrně nedávno a zůstávají, stejně jako životní osudy a dokonce sama identita Bernardima Ribeira, dodnes předmětem diskusí a obestřeny tajemstvím. Román je nevyčerpatelným tématem filologických a filosoficko-náboženských studií a předmětem diskusí předních portugalských i zahraničních odborníků, jejichž hypotézy a závěry se mnohdy zásadně liší. Úvodní sousloví textu – *Menina e moça* (v překladu – v souladu se začátkem některých gnostických a filosoficko-mystických textů – „když jsem byla mladá dívka“ či „když jsem byla panna“) sloužilo od prvního knižního vydání jako nejčastější titul.

Rukopis dosud nejstarší známé verze díla vedl jeho objevitele Eugenia Asensia k přesvědčení, že bylo napsáno

mezi lety 1530–1540, a také ke zpřesnění doby autorova úmrtí: kolem roku 1540. Za pravděpodobné místo narození Bernardima Ribeira (narodil se zřejmě po r. 1490) se považuje – protože její jméno se několikrát v jeho díle opakuje – vesnice Torrão v jihoportugalském Alenteju, v jehož hlavním městě Évora vzplála r. 1540 jedna z prvních hranic autodafé. Inkviziční soud byl v zemi zaveden již r. 1536, a oč liknavější bylo jeho ustavení, o to vytrvalejší (až do r. 1755) bylo pak jeho působení.

Současná literární kritika zavrhlá teorie, které za anagramy jmen hledaly v postavách románu skutečné osoby z Ribeirova okolí a jeho lásky, a stejně jako v případě Luíse de Camões se upustilo od spřádání biografických teorií. Nelze však vyloučit, že je dílo poznamenáno autorovou bolestnou životní zkušeností, a je pravděpodobné, že je rovněž umělecky vysoce hodnotným a důmyslně jinotajným výrazem jeho nespokojenosti, diskrétní, avšak pro zasvěceného čtenáře důraznou reakcí na poměry v tehdejšímu Portugalsku. Tento zdánlivě nevinný, poetickým stylem napsaný román o odloučení v lásce, o milostném vzplanutí, lásce milenecké i manželské, skrývá zlomky pravdy o skutečných, ponižujících podmínkách, v jakých žily ženy, ale především hlubší filosoficko-mystické významy.

O Bernardimu Ribeirovi, který byl také autorem krásných veršů, je totiž známo pouze to, že se pohyboval v dvorském prostředí a že byl přítelem Francisca Sá de

Miranda, jehož životní osudy jsou ovšem známy mnohem podrobněji. I tento významný básník žil v okruhu dvora, později se však z neznámého důvodu stáhl na své venkovské panství. Oba vynikli jako autoři eklog, v nichž literární kritici čtou skryté narážky na jejich přátelství a život. Ve své tvorbě užívají „starý rozměr“ (redondilu), ovlivněný platonizujícím petrarkismem, s nímž se Sá de Miranda seznámil během cesty, kterou podnikl v letech 1521–1526 do Itálie a do Španělska. Je pravděpodobné, že Bernardim ho na této cestě doprovázel, nebylo to však s jistotou prokázáno, neboť vlivy z Itálie pronikaly do Portugalska různými cestami.

Téma exilu, jež se v jeho románu naléhavě vrací, může mít vztah k Ribeirovým životním osudům: mohl se rozejít se dvorem a žít v ústraní, stejně jako v jeho románu rytíř Lamentor, mravně čistý a střežící svoji svobodu a nezávislost. V pasážích popisujících život Lamentorův a v jeho rozhovorech s dcerou se zřejmě skrývají kritické narážky na morálku a konvence společnosti i na královský dvůr. Vážný tón, tragické obrazy a metafory v promluvě nejstaršího pastýře mohou mít rovněž souvislost s neutěšenou ekonomickou, politickou a náboženskou situací v zemi. Osud Binmardera, rytíře, který se pro lásku stal pastýřem a vzdal se nejen společenského postavení, ale i své identity (pозměnil si jméno) a pak odešel neznámo kam, se podobá osudu autora románu: nevíme, kde ani jak skončil Bernardimův život. Podle jedné z hypotéz odešel do Itálie,

neboť ve Ferrare, kam přicházeli od r. 1538 uprchlíci z Portugalska, byl r. 1554 jeho román poprvé vydán židovským vydavatelem Abraamem Usquem. I v případě díla Ribeirova a svědectví o autorově životě mohly sehrát úlohu dvě okolnosti, které zapříčinily poškození nebo ztrátu velkého množství jiných písemností: fakt, že jeho román byl na indexu inkvizice, a velká zemětřesení, zejména to, o němž mluvila celá Evropa (r. 1755).

Bezesporu nejdramatičtější kapitolou portugalských dějin období, kdy se zároveň odvíjela jejich nejslavnější etapa – zámořské objevné plavby –, byly osudy maranů. Na rozdíl od španělských Katolických Veličenstev se král Manuel snažil z ekonomických důvodů zadržet Židy na portugalském území, a uchýlil se proto k machiavellistické politice: r. 1496 nařídil únos a křest židovských dětí do čtrnácti let věku. Dodnes není přesně známo, kam byly zavlčeny: v apologickém historicko-náboženském díle *Útěcha na útrapy Izraele*⁷⁷, vydaným rovněž ve Ferrare stejným nakladatelem o rok dříve než Ribeirův román, se autor Samuel Usque domnívá, že byly odvezeny „k ještěrkám“, tedy do některých z portugalských ostrovních držav. Král poté omezil počet přístavů, v nichž se mohli Židé nalodit, na jediný – lisabonský, a v r. 1497 je dal ve chvíli, kdy se tam exulanti shromáždili, násilně hromadně pokřtít. Postavení „nových křesťanů“ bylo posilováno různými privilegii a byly podporovány sňatky mezi nimi a „starými“ křesťany, jež mnohdy řešily ekonomické pro-

blémy partnerů, jindy ale naopak přispívaly k upevňování židovské víry a tradic. O několik let později byl „novým křesťanům“ opět umožňován odchod ze země, a tak proud exulantů neustával a zesílil po nastolení inkvizice. Jednou z jejich hlavních destinací byla Itálie. Náboženská nesnášenlivost byla v zemi po r. 1497 nadále vyhrocená: r. 1506 byl rozpoután velký protižidovský masakr, jehož viníci byli králem odsouzeni k trestu smrti. Vyvrcholila r. 1531, kdy po silném zemětřesení, podněcování dvěma mnichy, obrátili obyvatelé města Santarému svůj hněv proti „novým křesťanům“. Masakru zabránil geniální dramatik Gil Vicente: v kostele se snažil věřícím vysvětlit skutečnou podstatu zemětřesení a v dopisu králi se vyjádřil proti násilné konverzi. Sám se stal paradoxně jednou z prvních obětí inkvizice: byl odsouzen ke dvěma letům domácího vězení a řada jeho her se ocitla na indexu (inkviziční cenzura byla v Portugalsku zavedena r. 1547). Proti netoleranci a násilí se vyjadřovali intelektuálové bez ohledu na vyznání, jako historik João de Barros, apologeta křesťanství.

Vzhledem k těmto okolnostem se v souvislosti s dílem Bernardima Ribeira vynořily hypotézy spekulující o autorově židovském původu, o jeho lásce k židovské ženě nebo o jeho skrývaném judaismu: Teixeira Rego⁷⁸ vyjádřil dokonce domněnku, že Bernardim Ribeiro je Jehuda Abravanel, autor slavných *Dialogů o lásce*, Paula Mendes Coelho⁷⁹ pak, že Bernardim Ribeiro mohlo být jméno,

kteří přijal Samuel Usque jako „nový křesťan“ (předtím, než se v Itálii vrátil k židovství).

Mezníkem v ribeirovském bádání byla bezesporu nesmírně erudovaná studie Helderera Maceda⁸⁰, který v ní upozornil na komplexní charakter díla a v návaznosti na své předchůdce podal výklad jeho skrytých významů: na pozadí vyprávění o vztahu a osudech Lamentora a Belisy, Binmardera a Aónie a Avalora a Arimy v něm nalézají skryté poselství apologetické a politické, jímž se dílo angažuje ve věci pronásledované menšiny, poukazuje na poměry v zemi, lamentuje nad osudem maranů a připomíná úlohu židovských žen, které i po sňatku se starými křesťany vychovávaly děti v duchu židovských tradic. V kontextu autobiografickém se pak v postavě Binmardera dotýká problému odpadlictví od víry. Za metaforami v promluvě nejstaršího pastýře, u něhož Binmarder sloužil (vlci páchající škody na stádech), se podle H. Maceda skrývá obžaloba inkvizičních soudců (nazývaných „šelmami lítými“) a v jiných pasážích i římskokatolické církve: jméno ženy, kterou Binmarder odvrhl kvůli Aónii, Aquelisia, považují někteří za anagram slova *ecclesia* a v jiných vydáních románu se jmenuje Cruelcia či Cruelicia (od *cruel* – krutý).

Podle Maceda tvoří esoterický základ románu židovská kabala, respektive kniha *Zohar*, sepsaná ve 13. stol., tedy kniha židovského mysticismu, který v sobě spojoval vlivy novoplatonismu, sufismu i křesťanství (apokalyptické literatury a snad i františkánství). Jeho studie však vyvolala

řadu polemik. Podle jiných badatelů jde v základu *Knihy stesku* o mystiku křesťanskou (Leonor Neves⁸¹) či synkretismus různých vlivů, nikoliv však s převážující složkou židovské kabaly (Teresa Amado⁸²). Znalec renesanční literatury José Pina Martins⁸³ dospěl k závěru, že próza Bernardima Ribeira je typickým renesančním „románem o lásce a smrti“, který vstřebal vlivy klasiků, italských autorů a španělských milostných románů, a nemá žádnou spojitost s židovskou kabalou. Ribeirovo židovství nebylo – a těžko bude moci v budoucnu být – prokázáno. Je však zřejmé, že autor *Knihy stesku* byl obeznámen s židovskou mystikou, stejně jako s mystikou jiného původu.

Helder Macedo našel svou hypotézou zároveň i vysvětlení pro další aspekt románu, jenž je rovněž předmětem diskusí: veskrze proženskou perspektivu, výrazný feminismus. Ten v jeho výkladu logicky navazuje na poselství politické (úloha židovských žen v tehdejší portugalské společnosti): podle knihy *Zohar*⁸⁴ a před ním již také podle knihy *Bahir*⁸⁵ je Šechina (Boží přítomnost) ztotožňována s židovskou komunitou a na zemi, jež je exilem, jsou představitelkami Šechiny židovské ženy. Jinými badateli je tento aspekt románu vysvětlován opět jako souběh různých vlivů, z nichž Bernardim čerpal. Patří k nim zejména italská autoři (především Petrarca a jeho žák Boccaccio) a z děl klasiků především Ovidiovy *Heroïdes* – listy mytických žen, jež se souží a obětují pro nevěrné či příliš zaměstnané muže, kteří jejich cit a oběti neopětují – až na výjimku, jíž

je Leandros. Sám Ovidius mohl být podobně jako Dante Bernardimu Ribeirovi blízký též svým osudem exulanta. Řada odborníků (lingvista Malaca Casteleiro, Salgado Júnior a další) připomínají spojitost *Knihy stesku* s Boccacciovou novelou *Fiammetta*⁸⁶, patrnou zejména na začátku románu. V ní se vypravěčka také prohlašuje za autorku novely, protagonistka rovněž lamentuje nad svým osudem a rozmlouvá se svou chůvou. Obě díla spojuje i leitmotiv neodvratného osudu, „slepého vládce tohoto světa“, topos častý v dílech klasiků i italských autorů. Řadou rysů se však značně liší, mj. tím, že Ribeiro nečerpá z mytologie, dále větší členitostí děje v jeho románu (ve *Fiammettě* jde o příběh jediné ženy, zrazené milencem), pohledem na ženy (u Boccaccia není jednoznačně kladný), a zejména stylem a jazykem: Boccacciův příběh je přímočarý a neskrývá žádné tajemství. Intertextualita u B. Ribeira tedy nepřesahuje úzus v jeho době zcela běžný a žádoucí (závěr Boccacciovy *Fiammetty* je ostatně zase glosou počátečních veršů Ovidiových *Žalozpěvů*).

K idealizaci ženy inspirovali B. Ribeira nepochybně Dante a Petrarca, sami ovlivnění poezií provensálských trubadúrů. V *Knize stesku* je žena vyšší bytostí nadřazenou mužům, kteří svým způsobem života více podléhají vnějším okolnostem a potřebám svého těla, zatímco ženy jsou více ovládány „vnitřními“ příčinami, tedy svou duší. Jsou nadány intuicí, soucitem a schopností trpět pro lásku, což jsou také vlastnosti, jimiž vynikají mysti-

kové. V tom se jim vyrovnali pouze dva zamilovaní muži, o nichž vypráví „Paní z dávných časů“ – vypravěččina zasvětitelka. Vzhledem k tomu, že v 15. století byla stále živá tradice svatého grálu a v souladu s hypotézami, jež se množí během posledních desetiletí, těmito pravými rytíři, kteří si podrželi víru, jež se u ostatních vytratila, a proto je ostatní, „falešní rytíři“, zrádně zabili, mohli být míněni templáři (a „lepšími časy“ doby jejich slávy), ať již střežili (podle jedné z hypotéz posledních desetiletí) tajemství Kristovy sestry-nevěsty Marie Magdaleny, nebo jsou jimi míněni ti, kterým bylo dáno spatřit božská mystéria, a svatým grálem jsou hlubiny lidské duše, srdce člověka.

Postavy Ribeirova románu nejsou individualizovány: nemají tvář ani vyhraněný charakter, pozornost je soustředěna na detaily symbolického významu. Zároveň je však ve výpravě rovině románu rozlišena ženská milostná psychologie a strategie žen v milostném vztahu (viz například Aóniiny lsti, když se toužila setkat s Binmarde-rem, či pragmatičnost její služby, když jí radí, aby se vdala za toho, koho jí vybral otec, ale dál se po svatbě setkávala s milencem) a vyjevuje se pravdivý obraz degradujícího postavení žen ve společnosti, vydaných na pospas manželově vůli, ponižovaných a znásilňovaných, jakož i další poznatky o vztazích a konvencích doby (exil Lamentora a Belisy kvůli jejich mimomanželskému svazku a Belisinu těhotenství, smrt Belisy při těžkém porodu).

Ribeirovo povznesení ženy a ženského principu tedy pochází zčásti z děl, na něž autor navazoval, mezi nimiž byla řada těch, která mu byla blízká svým platónským a novoplatónským filosoficko-mystickým zaměřením, a jeho román je tedy románem mystickým, o lidské duši, jíž byla dávana ženská podoba. Stejně tak může souviset v podtextu a prostřednictvím vědění, z něhož autor čerpal, s platónskou ideou nejvyšší Krásy či s postavou božské Sofie, Boží moudrosti neboli Pistis Sofie, jejímž vtělením je v gnostickém spisu stejného názvu Marie. Je tedy vědomím nutnosti, voláním po tom, aby v paradigmatu křesťanství byl znovu nastolen ženský princip. Toto vědomí sahá hluboko do minulosti, do dob, kdy byla božstva uctívána v ženské podobě, až ke kultu velkých pohanských bohů, zejména Isis a dávných mýtů o dvojicích bohů slunce a bohů lásky a plodnosti (především Osiris a Isis, Dumuzi a Inanna). Jak uvádí Margaret Starbirdová⁸⁷, v milostné poezii dávných národů vyniká nárek bohyně Měsíce a Země – nazývané sestrou a nevěstou, jež byla druhou polovinou, duchovní sestrou, ženským alter ego bohů Slunce – nad smrtí milovaných. Zmíněná badatelka nalézá souvislosti mezi verši uctívajícími Isis a některými verši *Písně písní*. Ve zjednodušené a monotónní podobě zaznívá nárek nad odloučením milé od milého i v jednom žánru portugalské středověké poezie s dialogickou podobou, nazývaném písněmi o milém, jehož původ je dodnes nejasný a jehož odezvu nacházíme v Ribeirově románu. Tento

„feminismus“ tedy vyjadřuje, podobně jako je tomu v různých mystických proudech (i v židovské mystice tématem vyhnanství Šechiny, metafyzického ženského principu), vědomím nutnosti návratu ženského principu „na nebe“ jako prostředku k nastolení rovnováhy a harmonie. V neposlední řadě může Ribeirov „feminismus“ souviset s mystickou senzualitou, na jejímž druhém stupni (viz Ch. Oulmont⁸⁸) nazírá mystik Boha prostřednictvím symbolů, které mu vnukla jeho představivost a které mohou mít podobu více duchovní či více materiální (svrchovaná Krása má podobu ženy, milenky či manželky). K oslavě a obraně ženy přispíval i mariánský kult a to, že zejména v 15. století pronikla v evropských zemích mystika silně do života i do literatury.

Ve své poezii i v románu, který je napsán lyrizovanou prózou, se tedy Ribeiro vedle dialogických písní o milém inspiroval přímo i zprostředkovaně dvorskou poezií provenšálských trubadúrů, jež podle Denise de Rougemont⁸⁹ vstřebala vliv poezie a prózy sýfičů, perských a arabských mystiků, a snad učení katarů. Stopy sáfismu, který měl sám synkretický charakter (vznikl v prostředí, kde byly známy indické vlivy a buddhismus, setkáním islámu zejména s křesťanským mysticismem, a skrze tento dále s vlivy řeckými – platónskými, novoplatónskými a novopythagorejskými i s vlivem hermetismu a gnose), jsou patrné v eklogách i v románu B. Ribeira. Svým prozaickým dílem mohl v kontextu Pyrenejského poloostrova navazovat, kromě prózy

náboženského charakteru a španělských milostných novel, pouze na rytířské romány. Ty byly v jeho době stále ve velké oblibě, zejména na královských dvorech. V *Knize stesku* na jedné straně ještě nalézáme reminiscence rytířství a rytířské kurtoazie i postupy užívané v rytířských románech, na druhé straně se však autor s nimi rozchází: Ribeirovi hrdinové neodpovídají vzoru rytířů, kteří vynikali ovládnutím zbraně a fyzické síly, a mnohé hodnoty kurtoazie jsou v románu popírány, jak je patrné v postavě Rytíře z mostu, který – než zemře pro čest své dámy, jež ho nemiluje – vyjádří lítost nad tím, že musí zemřít, i v postavě Binmardera, který se pro lásku změní z rytíře v pastýře. Takový rituál převleku symbolizuje v iniciaci proměnu adepty duše: adept odkládá světský oděv a obléká roucho vnitřního prostoru (jímž je lidské nitro). Bližší autorovi se zdají být hodnoty rytířů z mystického románu o svatém grálu: jen tomu, kdo vyniká láskou a soucitem (ctností mystika), kdo odvrhne rytířskou slávu (tj. přemůže sebe sama), je dovoleno vstoupit do hradu (svého vlastního nitra), kde se ztotožní s božskou podstatou. Ale teprve když člověk opustí pozemský svět iluzí a kontemplace celé jeho duše bude nepřetržitá, bude duše moci žít u nejvyššího Dobra.

Je jistě možné představit si, že v autorově době, kdy do země pronikaly nové vlivy z Itálie, existovala jakási dobová literární polemika, která se odvíjela během literárních klání a večerů u královského paláce a v níž byl Bernardim

přívržencem a šířitelem nových směrů a žánrů a kritikem rytířských románů, oblíbených dvorem, zejména v jejich druhé vlně, kdy se měnil jejich obsah a jejich úroveň upadala. V renesanci docházelo – na základě kritiky ze strany humanistů – k obměňování tohoto žánru jeho modernizací, tj. poukazováním na nové hodnoty či vnášením vlivů antiky. Ribeirov román byl novodobou kritikou postupně zařazen jako milostný a milostně-psychologický. Bývá přirovnáván ke španělským milostným novelám (zejména Diega de San Pedro), které ale podle názoru kritiků překonává svou hloubkou a komplexností. Nelze však pominout, že v samotném díle jsou v příběhu o Binmarderovi a Aónii definovány principy pastorální poezie. Bernardimu Ribeirovi byly nepochybně blízké – již svým tihnutím k alegoričnosti – Vergiliova *Bucolica* i *Georgica*, v nichž také čteme, že „řízením osudu všechno v horší se zvrhá a upadá“⁹⁰. Sám román, jehož struktura není pevně vybudována (tři příběhy spojené rámcem vyprávění), působí spíše jako rozšířená báseň (ribeirovská ekloga) v próze, neboť není kladen důraz ani na děj, ani na zápletku. Hlavní ženské postavy, Paní a vypravěčka, ale ani mužští protagonisté nejsou vpravdě románovými postavami, nepodněcují žádný děj. Dílo má tak spíše podobu prozaického zpracování určitých esoterických idejí. K odkrývání jeho skrytých souvislostí mohou tak přispět studie o románu zasvěcení, zejména studie Daniely Hodrové⁹¹, neboť tím *Knihu stesku* bezpochyby je: mystickým a iniciačním

románem přelomu portugalské pozdně středověké a renesanční literatury, jehož symbolika je obtížně proniknutelná, neboť postavy a jejich funkce jsou těžko definovatelné a mnohdy splývají. Autorovo jméno je zašifrováno v textu, vypravěčka se prohlašuje za autorku románu, splývá tedy s autorem (zasvěcencem je tedy sám Bernardim). Vypravěčka (spisovatelovo alter ego) se na počátku díla ocitá v podmínkách typických pro adepta iniciace: zklamána (světskou) láskou se stáhla do samoty, kde čeká na (vysvobozující) smrt. Krajina, kde žije, je naplněna iniciačními symboly: les, hora, moře, říčka, a to na jedné straně ta, k níž chodí vypravěčka plakat, řeka záhuby na hranici dvou světů – mezi lesem, obrazem světa, temnoty či symbolické smrti, a „zámkem“, symbolem zasvěcení – a na druhé straně řeka očištná, po níž se vydal Avalor do jiného, vyššího světa. Kámen, který vypravěčka pozoruje, jak brání říčce volně téci, může symbolizovat církev, zamezující šíření pravdy. Čas románu je čas iniciační, nevymezený, neurčený, důležité je pouze střídání dne a noci. Vypravěčka-duše byla mladá, když byla odvedena z otcova domu (začátek častý v mystických textech – v této souvislosti bývá uváděn známý gnostický text *Píseň o perle*⁹², ale tento příměr najdeme také u Plotína, v jeho úvahách o Kráse a Dobru: duše hledá dobro jako milenka, která dochází klidu jen u svého milovaného; je jako panna, která chce navždy zůstat v otcově domě⁹³ a je stále mladá (věčné mládí je v mystice podstatou božství), když se setkává s paní z dávných

časů (zasvětitelkou, Moudrostí). Stejně tak jsou typické pro iniciační prózu další situace: vypravěččin přechod přes řeku, bloudění (Avalorovo, Binmarderovo) a hledání cesty. Rytíř bojující s Lamentorem střeží most (do iniciačního zámku, tj. do vlastního nitra). Bernardimův zápas s býčkem je podle Leonor Nevesové⁹⁴ prvním obrazem býčích zápasů v portugalské literatuře. Jeho předobrazem však byl nepochybně herakléovský mýtus a zápas je zkouškou, součástí iniciační zkušenosti, symbolem vítězství adepta nad sebou samým. I v perské a židovské mystice je býk symbolem zevního já, s nímž je nutno zápasit.

Filosoficko-náboženský základ díla je zřejmě nutno nahlížet jako synkretismus mysticko-filosofických učení⁹⁵, a jak upozorňuje filosof J. Pinharanda Gomes⁹⁶, k odhalení jeho tajemství může existovat jediný, dodnes nenalezený klíč. Jeho základnou je platonismus a novoplatonismus a dále vliv doktrín či učenců, jejichž nauka měla synkretický ráz. Takovými vzory mohli být B. Ribeirovi kromě výše jmenovaných autorů též Florentin Marsilio Ficino, překladatel Platóna a zakladatel Platónské akademie, snažící se smířit platonismus s křesťanstvím, či Giovanni Pico della Mirandola, jehož synkretický systém zahrnoval vedle těchto vlivů i ideje židovských a arabských myslitelů.

V Ribeirově románu jsou umocněny – podobně jako například v iniciačních románech Peršana Sohrevardího (arabsky Suhrawardí)⁹⁷, v jehož díle se propojuje platónismus s orfismem – mystikovy duchovní zkušenosti: v řadě

pasáží nalezneme popis mystických stavů, postupů (věštecký sen) a technik (Avalorův mystický pláč, který má vyvolat vizi, při němž bledující Avalor upadne do spánku, v němž přichází vyjevující sen: tato technika je příznačná například pro židovskou mystiku)⁹⁸. A není – v jedné z nejpůsobivějších pasáží románu – hořící drvoštěp, který inspiroval rytíře k přijetí jména Binmarder, narážkou na mystický stav označovaný termínem „ohnivý křest“, tedy alchymickou přeměnu tělesného „přírodního“ člověka v bytost duchovně osvícenou (lidský duch se očišťuje v životní zkoušce ohněm), přičemž činitelem tohoto osvícení byl Duch svatý? Rovněž bolest provázející iniciační zkušenost (novice) a nářek (lamentace), který se naléhavě v románu opakuje, jsou prvky mystické zkušenosti. Nutnost trpět zdůrazňoval již Aischylos a podle Platóna je utrpení nutné k tomu, aby se duše osvobodila od těla. Bernardimova hra na píšťalu souvisí s důležitou rolí, jakou zastává v mystice hudba (ze súfijců také u básníka Rúmího) – podobně jako již také v orfismu: jako Orfeus přemohl i Binmarder hudbou „peklo“ svého nitra (píšťala je symbolem duše).

Orfismus je pak jednou ze spojnic mezi dílem Bernardima Ribeira a tvorbou portugalských modernistů, kteří byli ve 20. století v portugalské společnosti podobně osamoceni jako intelektuálové století šestnáctého, zejména dílem Fernanda Pessoy, který se rovněž vyjadřoval převážně prostřednictvím poezie a lyrizované prózy. V jeho ortonymní

poezii nacházejí literární kritici bernardimovské vlivy. Postavy Paní i vypravěčky se podobají přízračným postavám z Pessooova „statického“ dramatu *Námořník*⁹⁹.

Jen nemnohé ribeirovské studie právem vyzvedly zvláštnosti autorova stylu, v němž se podobně jako v dávných mýtech, v dílech klasiků a Dantově a v příbězích a poezii súfijců pod přímočarým a místy zdánlivě prostým vyprávěním skrývají hlubší, subtilní významy, jež zahrnují společenskou kritiku či odchylky od církevního učení. Stranou pozornosti zůstává do značné míry symbolický, „transfigurativní“¹⁰⁰ jazyk, který v komplexní sémantické vícevrstevnosti románu umožňuje přechod od jedné roviny ke druhé. To nebyly postupy v autorově době běžné a zasloužily by si samostatnou studii. Tajemství jazyka Ribeirova textu se neomezuje pouze na anagramy a na symboliku jmen – i když ta hraje významnou úlohu. Je na první pohled zřejmé, že jméno Arima je anagramem jména Maria a Binmarder anagramem křestního jména autora *Knihy stesku*. Právě pasáž románu, v níž rytíř Binmarder mění svoji identitu, avšak pouze částečně, patří k nejpodivuhodnějším v celém díle. Pro vysvětlení vzniku jména Binmarder autor románu vymyslel historku ve výpravné rovině věrohodnou, která se mohla v reálném životě a v popisovaném prostředí přihodit, jež má však možný výklad i v rovině mystické. Jméno jeho milované, Aónia, připomíná nejspíše slovo *eón*. Dalším jménem, které okamžitě upoutá pozornost, je Lamentor, jež evokuje v první řadě

latinské sloveso *lamentor* (naříkat, bědovat). V úvahu připadá rovněž souvislost s latinským *mens* (duch). Ve jménu Avalorově pak upoutá jeho část „valor“ (hodnota). V románu konstatujeme, že většina jmen začíná na písmena A a B (tato dvě první písmena abecedy mohou výrazně souviset se súfijskou tradicí).

Stejně jinotajné jako jeho román jsou Ribeirovy eklogy. V *Jano a Franco*¹⁰¹, zdánlivě lehce erotickém příběhu z venkovského prostředí, v němž Jano, pastýř z Torrao, spatří dívku Joanu, pasačku kachen, odhalila analýza H. Maceda, že pod realistickými venkovskými obrazy z Alenteja, sužovaného hladomorem a suchem, se skrývají hlubší významy – od roviny realistické se přechází k rovině duchovní: Joana (ženská podoba jména Jano) personifikuje Janovu lásku, která mu však působí v životě jen další hoře, na něž není léku, zatímco Francova nymfa Célia odkazuje k jinému světu, který předcházela exilu na zemi. Ztráta flétničky, kterou mu dala, je symbolem ztráty duše, Franco ji však znovu nalezne (jeho duše je již jinde). Zaznívá v ní stejný fatalismus jako v *Knize stesku*: to, co by mohlo nálezci přinést lásku, jako nalezený střevíček milované dívky, je v ekloze příčinou dalšího nářku a znamením dalších neštěstí, jedno zlo přináší zlo ještě větší. Stejně jako v básních perského mystika Rúmiho¹⁰² vyjadřuje lkaní Bernardimovy píšťaly utrpení duše odloučené od jejího pramene. Zbývá ještě otázka, zda má volba jmen Jano a Joana, odpovídající francouzskému Jean a Jeanne,

evokovat také tajemství Převorství siónského – tajného spolku svatého grálu, jakési alternativní církve lásky, a jmen, jež se dávala jeho velmistřům, jimiž mohly být i ženy a kteří byli rovni papežům římské církve.

Kniha stesku je jistě románem o lásce v jejích různých podobách, o nichž pojednávají *Dialogy o lásce*, o lásce lidské, ale zejména o lásce k Jednomu, která je hlavním smyslem lidského života a obsahem lidské touhy; je románem o (vysvobozující) smrti, o stesku duše po Absolutnu a její touze po návratu k Bohu, kladoucím důraz na kontemplativní život jako vystupování duše k vyšším stupňům pravdy a bytí, které vrcholí bezprostředním poznáním a přiblížením se Bohu. V souladu s platónskou a novoplatónskou mystikou lásky je v románu smyslem lidského života láska k Bohu (touha duše) skrze lásku k člověku: tři ženské postavy románu – Belisa, Aónia a Arima – mohou vedle tří rozdílných typů žen v lásce lidské představovat tři stupně touhy duše v kontemplativním životě na cestě k Bohu, přičemž Arima představuje stupeň nejvyšší (z adeptky se stala zasvětitelkou): jako by již za pobytu na zemi uprchla do své pravé vlasti, jako by byla na zemi nepřítomna. Její krása probouzí v Avalorovi potřebu kontempace (kontempace stačí podle Plotína k tomu, aby se duše obrátila k Bohu), přivádí ho ke Kráse, která je předstupněm pozvednutí se k nejvyššímu Dobru. I v otázce osudovosti, a tím i lidské svobody, souzní román s plotínovskou tezí, podle níž vedle moci osudu, již v universu vše podléhá (a která ovládá

i ctnostné jednání, člověk se stává hříčkou osudu a tělesných potřeb), vstupuje ještě druhý princip – duše každého jednotlivce, jež se někdy podrobují osudu, ale je-li dobrá a čistá, řídí se „pravou příčinou“. V hmotném světě je zlo nevyhnutelné a všechny jeho projevy jsou důsledkem nesouladu, porušení původní jednoty a rozptýlení v mnohost (dokonalost celku, avšak nedokonalost částí). Svobodný člověk se neskloní před vnějšími okolnostmi a mocí svého těla.

V základu díla můžeme identifikovat, jak již bylo řečeno, synkretismus mystických proudů. Řada motivů a témat ukazuje na společný základ mystiky různé provenience: např. „krásná a černě oděná“ z popisu Paní z dávných časů nalezneme i v knize *Bahir*, ale také v *Písni písni* (1, 5). Opakující se rituál vítání a zdravení je typický pro mystiku židovskou i perskou. Motiv slavíka líbezně pějícího, který náhle padne mrtev do vody – symbol lásky lidské i božské –, je znám z mystiky křesťanské (viz sv. Bonaventura, báseň *Philomela*, která se vztahuje k františkánskému kultu Ježíše Krista) i perské. Pro převažující vliv mystiky perské a křesťanské před židovskou mluví v románu popisy přírody v úvodu románu, jeho panteismus (mystický sensualismus v prvním stadiu, kdy se mystik neodvažuje patřit na Boha přímo a vzhlíží k němu prostřednictvím přírody, která odděluje lidskou duši od Boha, ale nebrání jejich spojení). Nezdá se však pravděpodobné, že by tyto vlivy Ribeirovo dílo vstřebalo jen náhodně, spolu s různými

literárními vlivy, spíše se Ribeiro naopak opíral cíleně o jiná díla, jejichž mystika mu byla blízká¹⁰³. Vícevrstvá důmyslná stavba *Knihy stesku* nepochybně odpovídá určitému záměru a tento iniciační román představuje jedinečné dílo, ač se inspiroval řadou jiných autorů od antiky až po dobu svého vzniku a různými filosoficko-mystickými proudy.

V kontextu portugalské literatury byl Bernardim Ribeiro jedním z autorů tzv. *Obecného zpěvníku* (*Cancioneiro geral*), prvního tištěného sborníku portugalské poezie (1516), vedle pořadatele sborníku Garcii de Resende, Francisca Sá de Miranda, Gila Vicenta a dalších. Jeho přispěvatelé navazují – přes období poezie tzv. *Baenova zpěvníku*, jejíž výklad není dosud uspokojivý – i na středověkou galicijsko-portugalskou lyriku. Jedním z nových témat, které nalezneme u Bernardima Ribeira a u F. Sá de Miranda, je vzdálenost „Mezi mnou a mnou samým“ (*vilancete* publikovaný v *Obecném zpěvníku*, jehož problém je podle H. Maceda opět mravní – duševní stav způsobený zřeknutím se víry). U B. Ribeira však nenalzáme – kromě postavy Lamentora a Chůvy – mravokárný tón, převažuje u něho chvála kontemplativního života. Onen odstup od sebe můžeme tedy chápat především jako vystoupení ze sebe, opuštění sebe sama při iniciační zkušenosti mystika v extázi, mystické vytržení nebo též jako rozdílné stupně duše. Inspirativní mystickou literaturou mohly být autorovi též traktáty o duši rozšířené na Pyrenejském poloostrově, zejména nejzajímavější z nich – *Líbezný les*

asi z počátku 15. století¹⁰⁴, jehož neznámý autor projevil znalost středověké mystiky, klasiků, Danta a Petrarkey a vyjadřoval se lyrickým stylem a rytmičtými větami. K množství domácích nábožensko-filosofických pojednání o duši ovlivněných platonismem a novoplatonismem patřil *Traktát o dokonalosti duše*¹⁰⁵ Bernardimova současníka Álvara Gomese (vydaný však zřejmě až r. 1550), dílo, které se rovněž ocitlo na indexu inkvizice. Nesmírný vliv v Evropě měly ve své době *Dialogy o lásce* Leona Ebrea (či Jehudy Abravanela), syna mocného portugalského finančníka, který se zapletl do spiknutí proti králi Janovi II., a byl proto nucen uprchnout ze země. Autor se v nich snažil uvést židovství v soulad s platonismem. Byly však vydány až r. 1535 (v Římě), proto u Bernardima Ribeira lze předpokládat spíše vliv jiných učenců – Ficina, z něhož zřejmě čerpal sám Jehuda Abravanel, a Pica della Mirandoly, mohl se inspirovat i učením filosofa a mystika Mikuláše Kusánského (který byl obeznámen s platonismem, mystikou Východu i Západu), dílem Eckhartovým i františkána Ramona Llulla.

Výrazným rysem odporujícím katolickému učení, který rovněž můžeme odhalit v Ribeirově románu, je dualismus. Bývá většinou připisován vlivům gnostiků, sám platonismus je ovšem rovněž založen na dualismu. V románu je opakovaně vyjádřena touha oprostít se od těla a opovržení tělem, v němž jako v okovech vykonává duše strastiplnou pouť (téma života na zemi jako exilu) a touží vrátit se ke

svému původu. Pesimismus a rozčarování světem, zavržení hmotného, tedy těla, a existence ženského principu – Sofia (Moudrost) nebo Duch – jsou další prvky, jež sblížují Ribeirov text s texty gnostickými. J. Pinharanda Gomes¹⁰⁶ považuje *Knihu stesku* za prozaickou glosu učení Valentina, gnostika, který se cítil křesťanem (žil ve 2. stol. n. l.), v němž se setkáme i s postavou Ježíše (viz pasáže díla, v nichž Paní z dávných časů mluví s povzdechem o synovi, kterého ztratila). V románu se však zdá obtížné přesně rozlišit vlivy gnose, která sama načerpala mnohé ze židovského vědění, od vlivů platónských a novoplatónských.

Básnické dílo Ribeirovo zahrnuje kromě skladeb ve *Všeobecném zpěvníku* a pěti eklog několik dalších básní, z nichž nejznámější je romance *Podél jedné říčky* (Ao longo de uma ribeira). I v samotném románu jsou zařazeny tři básnické skladby, z nichž poslední – Avalorova romance – souvisí s jedním z témat diskusí ribeirovských badatelů, jímž byl původní rozsah románu a jeho „neukončenost“. Ve shodě se současným názorem většiny odborníků již nepovažujeme – pro značné významové a stylistické odlišnosti – část románu následující po této básni za dílo z pera Bernardima Ribeira (uvádíme ji však pro srovnání). Druhé knižní vydání románu (Évora 1557) je ještě mnohem rozsáhlejší, přesahující části však nejsou Ribeirovým dílem, neboť mají zcela jiný charakter, a to charakter rytířského románu nižších literárních kvalit. Třetí knižní vydání (Kolín n. Rýnem, 1559) je kopií vydání ferrarského.

Je možné, že spisovatel nestihl román dokončit. V souladu s iniciačním charakterem románu se však úchvatná Avalorova romance jeví jako adekvátní završení: po řece pluje bárka, v níž veslaři zpívají o tom, že chladné vody překoná ten, jehož touha je tam, odkud se nemůže vrátit (tj. u Boha). Když smutný Avalor, cválající po břehu, spatří prázdnou loďku, odpluje v ní, a víc už o něm není žádných zpráv. Plavba v bárce (bárka je vlastně plovoucím ostrovem, a jak nevzpomenout v této souvislosti na ostrov Avalon a na Artušovu plavbu na lodici na tento ostrov – království mrtvých) je v románu zasvěcení iniciační plavbou – symbolem smrti a očisty, súfijským *faná*, zbavením se existence, cestou, kterou se člověk musí dát, aby v sobě osvobodil božskou podstatu.

Marie Havlíková

POZNÁMKY

¹ V évorském vydání: z domu mého otce.

² V évorském vydání: mezi muži.

³ „Navzdýcky“ zde má zřejmě význam „již nikdy“ (neboť si již přivykla, že to, po čem touží, se nikdy neuskuteční).

⁴ Při pohledu zblízka.

⁵ Před těmi, kteří žijí obyčejným životem, připoutání ke všemu pozemskému (?).

⁶ Pro to, co se vám stalo.

⁷ Nejasná pasáž.

⁸ Není jasné, proč to Paní, která je již staršího věku, říká. Snad jde o lapsus, který vznikl při úpravě nebo redakci textu.

⁹ Jako jejich jezdci.

¹⁰ Víra nebo věrnost zásadám rytířství (?).

¹¹ Tj. uprchl s těhotnou Belisou (viz dále).

¹² Jen on bude pociťovat bolest z odloučení (aby se pomstil lásce), neboť jeho dáma ho nemilovala.

¹³ V jiných vydáních románu: Beleza nebo Bileza.

¹⁴ Nebo snad „mu“. Smysl je nejasný.

¹⁵ Tento rituál lze těžko identifikovat (neodpovídá ani křesťanským, ani židovským zvykům).

¹⁶ Jedna z mnoha pasáží románu, jež jsou stejně jako celý následující odstavec příkladem heretického myšlení.

¹⁷ Podle évorského vydání a madridského rukopisu. Ve ferrarském vydání: k zemi.

¹⁸ V évorském vydání Cruelcia, v madridském rukopisu Cruelicia.

¹⁹ Tato podoba dřevorubcovy odpovědi neodpovídá žádné verzi románu (ve ferrarském vydání Bimarder, v évorském Bimnarder, v madridském rukopisu Bimmarder, v Asensiově rukopisu Bimander). Jako dokonalý anagram Bernardimova jména ji však odvodil a přizpůsobil Salgado Júnior (viz doslov), přijal již Herculano de Carvalho (viz tamtéž) a po něm Teresa Amado (viz tamtéž) a byla potvrzena následující větou v Asensiově rukopisu.

²⁰ Slova nejstaršího pastýře byla Teixeiraou Regem (viz doslov) a dalšími interpretována jako narážky na pronásledování Židů na Pyrenejském poloostrově.

²¹ Jeho duše zůstala s Aónií.

²² Jeden z příběhů, který je příslibem, jenž ale splněn nebude stejně jako další.

²³ Od jednoho tématu k druhému.

²⁴ Není jasné, zda v něm, tj. v životě nebo v ní, tj. v bolesti.

²⁵ Snad narážka na vesnici Torrão (tj. Hrouda), která je považována za rodiště Bernardima Ribeira.

²⁶ Poslední strofa básně figuruje pouze ve ferrarském vydání románu a v Asensiově rukopisu.

²⁷ Není jasné, k čemu se zájmeno vztahuje.

²⁸ Tento jasan hraje důležitou úlohu ve všech rozhodujících okamžicích Binmarderova života. (Vyprávění o Binmarderově smrti však uvádí pouze závěrečná část évorského vydání).

²⁹ Jímž si ženy stahovaly na noc vlasy, aby mohly lépe spát.

³⁰ Tj. býkem z Binmarderova stáda.

³¹ Lidovou píseň neznámého žánru, která se zachovala v tomto jediném exempláři.

³² Osud Belisu krutě potrestal za chybu (za to, že v požehnaném stavu uprchla daleko od domova).

³³ Trápí se výčitkami kvůli Belisině smrti, a proto i on sám je nejvíce hoděn politování.

³⁴ Verze Teresy Amado (věta upravena na základě évorského vydání a madridského rukopisu).

³⁵ Tj. byli duchem jinde (uneseni láskou).

³⁶ Zřejmě vítězství nad Rytířem z mostu.

³⁷ Rozhodnutí žít po zbytek života v osamění.

³⁸ Smysl věty není zcela jasný a v dalších třech verzích je odlišný („... a ve vztahu k mužům ani nikoho jiného?“).

³⁹ Smysl věty je nejasný, snad: „...aby lidé, když vidí, jak je Bůh stvořil s tolika tak rozličnými a tajnými záměry, věděli, kdo (a jaký) je.“

⁴⁰ Často diskutovaná věta nejasného významu. Výklad Teresy Amado se zde přidržuje évorského vydání.

⁴¹ Vzhledem k tomu, že duše představuje osobnost v jejím celku, a vzpomínka na Arimu tady zaujímá její polovinu, která díky lásce bude brzy její. Pasáž ale lze rovněž číst jako: „... do poloviny Avalora, kterou tvoří duše“ (myšlenka vyjádřená již v příběhu Lamentora a Belisy i Binmardera a Aónie).

⁴² Interpretace Teresy Amado podle évorského vydání.

⁴³ Jde rovněž o jednu z nejobskurnějších pasáží díla, v níž se v jiných verzích románu nalézají odchylky. Je onou křehkou pannou Arimin duch?

⁴⁴ V jiné verzi: mít.

⁴⁵ V jiné verzi: měl.

⁴⁶ V jiných verzích: mnohé věci.

⁴⁷ Arima možná naráží na to, že se mezi nimi i při tak krátké cestě stalo mnohé.

⁴⁸ Věta s nádechem záhadnosti, naznačující podle Teresy Amado pocit nezvratnosti (možná smrti).

⁴⁹ Ochromen strachem, který vždy provází lásku, a je tím větší, čím je láska silnější.

⁵⁰ Význam této věty je snad: „...a neviděl však onu bázeň.“

⁵¹ Je míněn příběh, o kterém se Paní občas zmiňuje.

⁵² Podle ferrarského vydání: v koutě.

⁵³ Autorem tohoto prohlášení může být vypravěčka nebo Bernardim Ribeiro, nikoliv však Paní. Nemusí ale jít nutně o lapsus: záměna rolí a obtížná orientace v osobách románu je pro iniciační romány charakteristická (viz doslov).

⁵⁴ Snad obrácená zády? Podle Teresy Amado to není jasné z žádné z verzí díla.

⁵⁵ V évorském vydání a v madridském rukopisu: „...nebo s nimi.“

⁵⁶ Takový je zřejmě význam této pasáže, jež je podle Teresy Amado jedinečnou ukázkou dvorského stylu, afektivního, nikoliv však milostného diskurzu.

⁵⁷ To, co Avalorovi pošeptala jeho přítelkyně, je zřejmě klíčem nejen k tomuto třetímu příběhu románu, ale i k pochopení postavy Arimy a jejího zvláštního postavení.

⁵⁸ Podle évorského vydání.

⁵⁹ Ve shodě s řadou ribeirovských badatelů máme za to, že zde končí autentický text Bernardima Ribeira (již příběh o Avalorovi a Arimě však vykazuje jisté stylistické odlišnosti). Ve třech ze čtyř verzí je román delší o dvě epizody a končí na s. 132 slovy „Laus Deo“. Pro srovnání tuto část rovněž uvádíme.

⁶⁰ Tj. země.

⁶¹ Ve ferrarském vydání: zlem (*mal*), v évorském vydání: mořem (*mar*).

⁶² Ve ferrarském vydání: zla (*mal*), v évorském vydání: moře (*mar*).

⁶³ Význam věty není jasný. Snad s tím souvisí ona tajemná otázka, kterou Avalor slyší.

⁶⁴ Avalor tu otázku nechápe, neboť je živ, a moře ho přesto vyvrhlo.

⁶⁵ Tato věta má zřejmě význam jednak mystický, jednak je zřejmě míněn život bez lásky, který se rovná smrti.

⁶⁶ Tj. i mysl a srdce.

⁶⁷ Není přesné: měl meč, jak je patrné z předchozí pasáže.

⁶⁸ Nepotřebujete jiný důvod, abych vám byl nápomocen, než je mé utrpení.

⁶⁹ Nebo snad: Když jí to řekl, ona mu uvěřila.

⁷⁰ Krátili si čas, v době kdy vám budu sloužit, a tak to možná pomůže oběma (?).

⁷¹ Zřejmě řeka Guadiana, která skutečně pramení v oblasti Aragonu. Kromě možné narážky na vesnici Torrão (viz pozn. 25) je to v románu jedině přesné toponymum.

⁷² Tj. moji zvěř.

⁷³ Pravděpodobný význam věty.

⁷⁴ Tj. zraňujíc se.

⁷⁵ Předtím, než dáte slib. Jedině to zásady rytířství připouštějí.

⁷⁶ Takto tedy končí ferrarské vydání románu. Évorské vydání pokračuje dalšími čtyřiceti kapitolami, jejichž autorem jistě nebyl Bernardim Ribeiro.

⁷⁷ Usque, Samuel, *Consolação às Tribulações de Israel*, Fundação Calouste Gulbenkian, Lisabon 1989. Úvodní studie Yosef Hagim Yerushalmi a José V. de Pina Martins.

⁷⁸ Teixeira Rego, José, *Estudos e controvérsias*, Assírio e Alvim, Lisabon 1991.

⁷⁹ Mendes Coelho, Paula, *Bernardim Ribeiro e Samuel Usque: duas figuras que se cruzaram no tempo e nos lugares do texto*, in: *O Judaísmo na Cultura Ocidental*, Acarte, Fundação Calouste Gulbenkian, Lisabon 1993.

⁸⁰ Macedo, Helder, *Do significado oculto da Menina e Moça*, Moraes, Lisabon 1977.

⁸¹ Curado Neves, M. Leonor, *Transformação e hibridismo genéricos na Menina e Moça de Bernardim Ribeiro. Tese de Doutoramento em Literatura Portuguesa*, Lisabon 1996, 163 s.

⁸² Amado, Teresa, *Menina e Moça de Bernardim Ribeiro*, Editorial Comunicação, Lisabon 1984.

⁸³ Pina Martins, José V. De, *Estudo Introdutório*, in: *História de Menina e Moça*, reprodução facsimilada da edição de Ferrara, 1554, Serviço de Educação e Bolsas, Fundação Calouste Gulbenkian, Lisabon 2002.

⁸⁴ Pauly, Jean de, *Sepher ha-Zohar (Le livre de la Splendeur)*, sv. I–V, A. G. Grad, Paříž 1976.

⁸⁵ *Bahir – Livre de la clarté*, Verdier, Paříž 1983.

⁸⁶ Boccaccio, G., *Fiammetta*, Sfinx – Královské Vinohrady, Praha 1919. Překlad Josef Bartoš.

⁸⁷ Starbird, Margaret, *Žena s alabastrovým džbánkem*, Pragma, Praha 1993.

⁸⁸ Oulmot, Charles, *Le Verger, le Temple et la Cellule*, Librairie Hachette, Paříž 1912.

⁸⁹ Rougemont, Denis de, *O Amor e o Ocidente (L'Amour et l'Occident)*, Vega, 2. vyd. 1999.

⁹⁰ Vergilius Maro, Publius, *Zpěvy rolnické a pastýřské: Geórgika a Bukólika*, Jan Laichter, Praha 1937.

⁹¹ Hodrová, Daniela, *Román zasvěcení*, H&H, Praha 1993.

⁹² Pokorný, Petr, *Piseň o perle*, Vyšehrad, Praha 1986.

⁹³ Plótínos, *Sestry duše*, Rezek, Praha 1995. Eliade, Mircea, in: *Encyklopedie mystiky*, sv. I–VI, Argo, Praha 2000–2004.

⁹⁴ Curado Neves, M. Leonor, *tamtéž*.

⁹⁵ Amado, Teresa, *tamtéž*, s. 32.

⁹⁶ Pinharanda Gomes, J., *Filosofia e Teologia na diáspora do século XVI: Samuel Usque, Bernardim Ribeiro e Emanuel Aboab*, in: *História do Pensamento Filosófico Português*, vol. VII, Caminho, Lisabon 2001, s. 258.

⁹⁷ Henry Corbin, *En Islam iranien, aspects spirituels et philosophiques*, 4 sv., II, *Sohrawardi et les platoniciens de Perse*, Gallimard, Paříž 1971–72.

⁹⁸ Idel, Moše, *Kabala – nové pohledy*, Vyšehrad, Praha 2004, s. 108–109.

⁹⁹ Pessoa, Fernando, *Marinheiro*, in: *Poemas Dramáticos*, Ática, Lisabon 1956.

¹⁰⁰ Amado, Teresa, *tamtéž*, s. 33–34.

¹⁰¹ Ribeiro, Bernardim, *Obras Completas*, vol. II, *Éclogas*, edição de Aquilino Ribeiro e Marques Braga, 3a edição, Sá da Costa, Lisabon 1982.

¹⁰² Rúmi, D. B., *Masnavi*, DharmaGaia, Praha 2001.

¹⁰³ Oulmont, Charles, *tamtéž*, s. 65.

¹⁰⁴ *Boosque Deleitoso*, Lisabon 1515.

¹⁰⁵ Gomes, Álvaro, *Tractado da Perfeiçoam da Alma*, Acta Universitatis Conimbrigensis, Coimbra 1947.

¹⁰⁶ Pinharanda Gomes, J., *tamtéž*, s. 259.

OBSAH

strana 7

Prolog

strana 26

Příběh Lamentora a Belisy

strana 43

Příběh Binmardera a Aónie

strana 94

Příběh Avalora a Arimy

strana 133

Doslov

strana 157

Poznámky

Bernardim Ribeiro
KNIHA ŠTESKU

Z portugalského originálu *Menina e moça*,
vydaného nakladatelstvím Editorial Comunicação, Lisabon 1984,
přeložila Marie Havlíková.

Verše přeložil Jiří Pelán.

Přebal a grafická úprava Štěpán Dančo.

Odpovědný redaktor Jindřich Vacek.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo,
Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

argo@argo.cz, www.argo.cz,

roku 2008 jako svoji 1182. publikaci.

Sazba Libor Batrla.

Vytiskla tiskárna Akcent.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-0078-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS,
sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice,
tel: 226 519 383, fax: 226 519 387,
e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém
knihkupectví www.kosmas.cz.